

WIELEWAAL

maandblad
jaargang 50
januari 1984

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46

Hoofdredacteur

Dr. H. MEEUS, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout (014/41 57 58)

Redactieraad

H. FRANCKX, Dr. Fr. GROOTAERS, G. HUYSKENS, J. BLOEMEN, A. DE JONGHE, J. KIEBOOMS, R. WILLOCKX, G. LUYTS, Prof. Dr. A. DHONDT, P. VAN DEN BREMT, M. BECUWE, Dr. R. EYCKERMAN, J. VAN WINKEL, H. VOET, Dr. M. LOUETTE, Ir. G. BULTEEL, J. GABRIELS, Dr. J. VAN GOMPEL, Dr. J. PAULUSSEN, G. BURGGRAEVE, P. MAES, Graar L. LIPPENS, Dr. H. WILLE.

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staat jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 64 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 4.000 ha, verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen „Wielewaal-huis” te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van beheer

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
W. VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
J. PEETERS, penningmeester, Hertevoetweg 3, 2958 Weerde (015/61 20 86)

Overige leden:

R. WILLOCKX, E. WELLENS, R. DEBRUYNE, W. ROGGMAN, P. HERROELEN, J. DHOLLANDER

Technisch adviseur voor de natuurreservaten:

Ir. S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 450 F. Andere landen: 600 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F.
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41.22.52.

Alle briefwisseling in verband met de inhoud van het maandblad dient gericht aan het redactieadres, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Briefwisseling aangaande administratie en bestelling van het tijdschrift dient gestuurd naar het secretariaat van de vereniging, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Brief van de voorzitter

Beste Wielewalers,

Het gouden jubileumjaar 1983 met de daaraan verbonden activiteiten behoort tot het verleden. Uitvoerig hebben wij uiteengezet hoe De Wielewaal van een kleine kern van vogelkijkers is uitgegroeid tot een vereniging met meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. In de loop van de 50 voorbije jaren is er heel wat veranderd in De Wielewaal. De vogelstudie en -bescherming beoefenden wij steeds meer in een ecologisch perspectief. Wij richtten natuurreservaten op en breidden onze aandacht uit tot andere dieren, planten, enz. De breed uitgegroeide doelstellingen van de nationale vereniging en de sterk gevarieerde aanpak in de diverse afdelingen worden terecht beschouwd als de sterkte van De Wielewaal.

Ons eerste en voornaamste doel is nog steeds het verwerven en verwerken van informatie over de vogels. Dank zij de vele veldornithologen heeft De Wielewaal op dit terrein internationale betekenis en verdienste verworven. Ook trachten wij zoveel mogelijk waardevolle natuurgebieden veilig te stellen. Tot nu toe hebben wij 64 reservaten, gespreid over geheel Vlaanderen, in beheer genomen. Samen omvatten ze 4.231 ha. natuurgebied, waarvan 27 ha. in eigendom.

Beheren betekent arbeid: hooilanden moeten worden gemaaid, hakhout gekapt, heide geplagd, riet gesneden. Voor het geleverde beheerswerk danken wij oprecht de conservators en hun medewerkers.

Voorlichting van het publiek en van de pers, evenals vorming en ontwikkeling van de leden behoren eveneens tot de activiteiten van De Wielewaal. Hiervoor zorgen niet alleen de lesgevers en voordrachtgevers, maar ook de bestuursleden van de afdelingen, die zich steeds onbaatzuchtig ten dienste stellen van de goede zaak.

Om welbepaalde problemen beter te kunnen behartigen, werden werkgroepen opgericht. Zij zorgen voor de propaganda en het natuurbehoud, evenals voor verdere studie en bescherming van vogels, planten en amfibieën.

Provinciale vergaderingen, tentoonstellingen, een dag van de conservators, honderden voordrachten en lessen, evenveel geleide wandelingen in en buiten de natuurreservaten, busuitstappen en reizen in binnen- en buitenland staan jaarlijks op de agenda van de vereniging. In 1983 werden aan de drie reeds bestaande reizende tentoonstellingen twee nieuwe toegevoegd: „Het Rivierlandschap” en „50 jaar Wielewaal”, beide realisaties van Rudy Willockx.

Wie zich verder wil verdiepen in de natuurstudie kan terecht in onze boekhandel, waar een uitgebreide keuze boeken, naast posters, tabellen, wenskaarten, klevers, verrekijkers en telescopen voorradig zijn. Leden en afdelingen genieten hier korting.

De Wielewaal gaf in 1983 twee brochures uit. Deze over „*Bedreigde planten en dieren in Vlaanderen*” kende een groot succes. Die over „*Wielewaal-Natuurreservaten*” kwam zo pas van de pers.

Ten slotte ontvangt ieder lid het maandblad *Wielewaal*, dat wetenschappelijke en vulgariserende artikels bevat, zowel zuiver ornithologische als over andere aspecten van de natuur, evenals recente berichten van de centrale, de afdelingen en andere verenigingen. Het past hier onze oprechte waardering uit te drukken voor de inspanningen die de hoofdredacteur en de redactieraad leveren om de inhoud en de presentatie van het maandblad op hoog peil te brengen en te houden. De goed verzorgde *Wielewaal* vervult inderdaad een onmisbare taak in de vereniging. Het degelijk maandblad is een propagandamiddel bij uitstek. Bovendien vormt het de band tussen de leden van de verschillende afdelingen, die soms een zeer uiteenlopende visie en werking hebben.

Uit voorgaande regels blijkt duidelijk welke brede waaier van activiteiten De Wielewaal ontplooit. Dit brengt onvermijdelijk grote kosten mee, die wij maar kunnen dekken dank zij de staatssubsidie en het lidmaatschapsgeld. Het is dan ook niet meer dan normaal, dat ieder sympathisant het volledige lidmaatschapsgeld betaalt, al was het maar als blijk van waardering voor onze vereniging en haar werking. Dank zij dit lidmaatschapsgeld bekomt men: het maandblad *Wielewaal*, eventueel het afdelingsblad, gratis deelname aan alle geleide wandelingen, gratis toegang tot voordrachten, films en lessen over de natuur, de mogelijkheid om in de boekhandel boeken en optisch materiaal aan voordelige voorwaarden te kopen.

Anderzijds maakt het lidmaatschapsgeld het de centrale mogelijk: de vereniging verder uit te bouwen en ze een grotere bekendheid te geven, de huisvestings- en secretariaatskosten te dekken, meer natuurreservaten te kopen, te huren en te beheren, het maandblad nog te verbeteren naar vorm en inhoud.

Het zou het streven van iedere Wielewaler moeten zijn om iedereen die belangstelling heeft voor de vogels en voor de natuur, volwaardig lid te maken van onze vereniging. Laten wij daarom niet met kritiek maar met goede wil verder ijveren voor de grotere bloei van de vereniging. Iedereen zal er wel bij varen.

Beste Wielewalers, voor het komend jaar wens ik u in naam van de raad van beheer en van de redactie een goede gezondheid, succes in uw werk, een gelukkig familieleven en vooral veel natuurgenoet.

H. Franckx, nationaal voorzitter

Trek en terreingebruik van de amfibieën in een gedeelte van het reservaat „De Maten” te Genk (provincie Limburg) in 1983

Joël Burny

Wat de verspreiding van de amfibieën en reptielen in België betreft heeft men in de loop van de voorbije jaren voor de meeste soorten een vrij volledig beeld kunnen bekomen (Parent, 1979a; Bergmans, Parent & De Fonseca in Sparreboom, 1981; Parent, in voorbereiding).

Eén van de grote conclusies die telkens weer uit verspreidingsonderzoek voortvloeit is dat — buiten de natuurreservaten en enkele grotere natuurgebiedcomplexen — bijna alle soorten amfibieën en reptielen zullen verdwijnen. Enkel de zeer algemene en ecologisch weinig eisende soorten zullen behouden blijven. Daarom is het nu, naast de oprichting van een reeks nieuwe reservaten, van het grootste belang dat bij het beheer van de reeds bestaande zoveel mogelijk rekening gehouden wordt met de aanwezige populaties amfibieën en reptielen. Om daartoe te komen is in elk betrokken reservaat een minimum aan onderzoek nodig betreffende de toestand van de aanwezige populaties en het gebruik dat die dieren in de verschillende seizoenen van de aanwezige deelbiotopen maken. Er zijn tot nu toe maar weinig dergelijke onderzoeken verricht, en er is nog veel minder over gepubliceerd. In Nederland bestaan hierover een aantal interne rapporten (lijst tot 1980 in Sparreboom, 1982); bij ons zijn, meestal in overzichtsartikelen betreffende bepaalde natuurterreinen (lijst tot 1978 in Parent, 1979b), gegevens te vinden betreffende de aanwezige populaties. Gegevens over trek en terreingebruik tijdens de landfase in concrete natuurgebieden zal men o.m. vinden bij Strijbosch, 1980; Strijbosch, 1981; Van Gelder & Oomen, 1970; Van Gelder & Hoedemaekers, 1971; Van Gelder, 1973; Van Gelder *et al.*, 1978. Zuiderwijk (in Sparreboom, 1981) geeft veel goede tips en bespreekt concrete voorbeelden van populatie-onderzoek. Wie zich speciaal interesseert voor paddenoverzetacties zal interessante onderzoeksideeën opdoen bij o.m. Winkler, 1978 en Bleumink *et al.*, 1979.

1. Doel van het onderzoek en gebruikte methode

In 1983 werd voor het eerst gepoogd een inzicht te verwerven in het gebruik dat de aanwezige populaties amfibieën maken van de verschillende biotopen van een belangrijk gedeelte van het natuurreservaat „De Maten” te Genk (zie kaart). Met behulp van vier landvallen, elk bestaande uit een 20 m lang verticaal geplaatst net en 3 ingegraven emmers, werden van half maart tot eind juni en van half augustus tot half oktober de

voorbijtrekkende en in de buurt toevende amfibieën gevangen, gedetermineerd, en de gegevens opgetekend. De dieren konden aan weerszijden van het net in de emmers vallen; deze werden om de 2 à 3 dagen gelicht. Bovendien werden van half april tot en met juni en in augustus en september in totaal 20 avond- en nachtexcursies gehouden, gewapend met een petroleumdamplantaarn met een vermogen van 400 watt. Alle tijdens die tochten gedane waarnemingen werden op kaartjes van het gebied ingetekend. De resultaten geven dus een gedeeltelijk antwoord op twee verschillende vragen:

1. van en naar waar, en wanneer trekken de amfibieën door het gebied
2. welke zijn hun biotooppreferenties tijdens de landfase

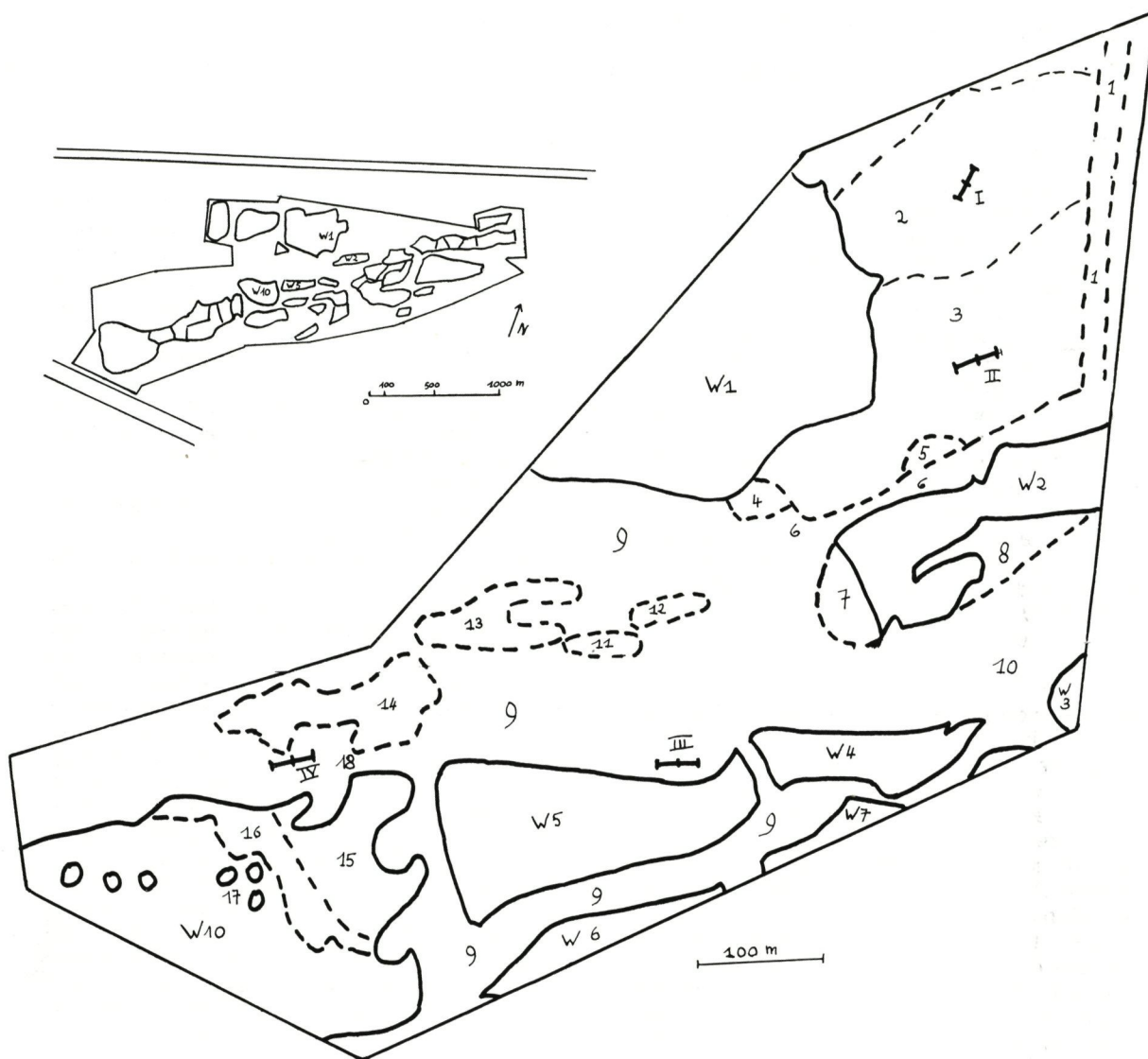
In het eerste geval zullen topografische factoren de ecologische doorkruisen, in het tweede gaat men er van uit dat er een — eventueel in de tijd wisselende — strikte ecologische band bestaat tussen het waargenomen dier en het terrein waarin het is gevonden. Het is duidelijk dat op één enkel seizoen, met een beperkt aantal vallen en gelet op de onmogelijkheid om directe waarnemingen te verrichten in bv. gagelstruwelen en zeer ruige moerassige vijverranden, de hier gegeven resultaten niet op volledigheid aanspraak maken.

Ze leken evenwel belangrijk genoeg om nu reeds te worden samengevat. Correlaties met weersfactoren zijn niet gezocht, daar dit slechts bij gegevens over meerdere jaren verzameld, interessant wordt. Wel is nagegaan (Anonymus, 1983) of dergelijke invloeden de gegeven interpretatie voor het aantalsverloop in de landvallen niet tegenspreken.

2. De aanwezige amfibieën en reptielen in en om „De Maten” te Genk.

In het behandelde gebied zijn gekend:

1. Alpenwatersalamander *Triturus alpestris*
2. Vinpootsalamander *Triturus helveticus*
3. Kleine Watersalamander *Triturus vulgaris*
4. Knoflookpad *Pelobates fuscus*
5. Gewone Pad *Bufo bufo*
6. Rugstreeppad *Bufo calamita*
7. Boomkikker *Hyla arborea*
8. Kleine Groene Kikker *Rana lessonae*
9. Middelste Groene Kikker *Rana esculenta*
10. Bruine Kikker *Rana temporaria*
11. Heikikker *Rana arvalis*
12. Europese Moerasschildpad *Emys orbicularis*
13. Levendbarende Hagedis *Lacerta vivipara*
14. Ringslang *Natrix natrix*

Kaart van het bestudeerde gedeelte van het reservaat „De Maten” te Genk (naar Kenis, 1979, aangepast).

W 1: De Grote Huiskenswijer

W 2: De Streep

W 3: De Schuitwijer

W 4: De Kleine Duivelskuil

W 5: De Grote Duivelskuil

W 6: De Kleine Dilikenswijer

W 7: De Slessewijer

W 10: De Grote Dilikenswijer

Overige aanduidingen: zie tekst onder 3.

Inlas: het gehele reservaat, tussen de weg Hasselt-Genk ten noorden en het Albertkanaal, ten zuidwesten. De nummering van de grootste vijvers laat toe er het studiegebied op terug te vinden.

Het gegeven betreffende de Moerasschildpad (pers. meded. wachter H. Wijnants, 1981) berust op een ontsnapt of uitgezet exemplaar (Parent, 1979b). De Ringslang is nog in 1954 of 1955 door Parent waargenomen (*in litt.* 20 maart 1980) in het grote elzenbos tussen de Schreiwijer en de Beekwijer; in 1968 heeft hij ze ondanks speciaal zoeken niet meer teruggevonden.

Het gegeven betreffende de Knoflookpad is van mei 1970. M. Poll heeft ze er toen gefotografeerd (Parent, 1976, en *in litt.* 20 maart 1980). Dit jaar is er intensief naar de soort gezocht. Op veel plaatsen is de biotoop er goed voor geschikt. Ze is niet teruggevonden, hetgeen geenszins hoeft te betekenen dat de Knoflookpad hier verdwenen is. Veel wijers zijn te groot en de randen ervan te ontoegankelijk om te kunnen stellen dat er voldoende naar gezocht is, integendeel.

De overige 10 amfibieën en de Levendbarende Hagedis zijn in 1983 waargenomen. Voor *Triturus vulgaris*, *Triturus helveticus*, *Triturus alpestris* en *Rana lessonae* waren het de eerste meldingen voor De Maten *sensu stricto*.

Ingegraven emmers zijn geen ideale tuigen om reptielen mee te vangen (Zuiderwijk, *in* Sparreboom, 1981). Dit belet niet dat de ecologische spreiding van de vangsten van de Levendbarende Hagedis in 1983 goed overeenkomt met wat van andere reservaten en natuurterreinen in de Limburgse Kempen gekend is, nl. de opvallende voorkeur van de soort voor vochtige gebieden en voor de vochtige heide in het bijzonder.

Er werd 263 keer een Gewone Pad gevangen, 128 keer een Rugstreeppad, 30 keer een Heikikker, 26 keer een Bruine Kikker, 77 keer Groene Kikkers, 22 keer een Levendbarende Hagedis, 7 keer een Alpenwatersalamander, 2 keer een Vinpootsalamander en één keer een Kleine Watersalamander.

3. Beschrijving van het terrein en ligging van de landvallen

Het reservaat van Genk, naar een deeltoponiem „De Maten” genoemd, is in 1956 door de B.N.V.R. als eerste reservaat in Limburg opgericht, en is sindsdien regelmatig uitgebreid.

De „Maten” is een verouderde gewestelijke naam voor beemden, weiden en hooiland, biotopen die binnen het reservaat, op de tot weiland herschappen Platte Wijer na, geheel niet voorkomen. Was dit wel het geval, dan zou men hier de Hazelworm *Anguis fragilis* aantreffen. Nu het gebied onder die naam bekendheid geniet is het beter het in gebruik te houden.

Het gebied is herhaaldelijk beschreven geworden. De oudste floristische gegevens zijn te vinden bij Vandenborn (1865), de oudste globale beschrijvingen bij Massart (1903, 1910a, 1912a&b). Ornithologische gegevens werden in de tweede helft van de vijftiger jaren verzameld door Ruwet (o.a. 1959a&b, 1963a&b). Het meest veelzijdige rapport erover werd in 1960 gepubliceerd door de

Belgische Nationale Vereniging der Leraren in de Biologie (Anonymus, 1960). In 1979 zijn de landbiotopen van het gebied voor het eerst door Kenis plantensociologisch beschreven en gekarteerd. Op dit werk is de hieronder volgende beschrijving van het bestudeerde gebied groten-deels gebaseerd. Het is niet gepubliceerd maar wel te vinden in een aantal plaatselijke bibliotheken.

De studie is uitgevoerd op 35 ha in het centrale deel van het reservaat, daar waar naast de wijers ook uitgestrekte landbiotopen voorhanden zijn. De wijers in „De Maten”, en ook elders op de vlakke plateaurandgebieden rondom de Hoge Kempen, zijn ontstaan door de aanleg van dijkes dwars door zeer kleine beekvalleien, waarna de ontstane kommen door de beekjes gevuld werden. Aan hun stroomopwaartse zijde vertonen ze een ondiepe en nu vaak fraai verlande rand, die in de volksmond de staart van de wijer genoemd wordt. Het woord is overigens in zo’n betekenis in het woordenboek opgenomen.

Plaats 1 bestaat uit een onverharde toegangsweg waarlangs twee rijen kreupelhout voorkomen. Plaats 2, waarin landval I, bestaat uit een ’s zomers droog elzenbroekje, met wilgen- en gagelzoom, opgeslagen aan weerszijden van een beekje. Gebied 3 bestaat uit een mozaïek van vochtige heide met Dophei *Erica tetralix*, vochtige heide met korte Gagelopslag *Myrica gale*, dichte Gagelstruwelen en kleine geplagde gebiedjes met Witte Snavelbies *Rhynchospora alba*, Ronde Zonnedauw *Drosera rotundifolia*, Veenpluis *Eriophorum angustifolium* en Veenmossen *Spagnum* spp. Rond landval II waren de eerste twee van de hierboven opgesomde vegetatietypes — vochtige heide en vochtige heide met korte gagelopslag — veruit dominant. De terreintjes 4 en 5 zijn deels recent terug opengekapte en uitgeplagde ondiepe oligotrofe laagveenmoerasjes zoals er eertijds rondom veel wijers voorkwamen, maar die nu erg verhout zijn. De omvang van dat verschijnsel en de invloed ervan op het broedbestand van de Rietgors *Emberiza schoeniclus* zijn door Gailly (1982) beschreven. Naast wat open water bevatten deze moerasjes vooral veel Duizendknoopfonteinkruid *Potamogeton polygonifolius*, Zompzegge *Carex curta*, Veenpluis, Snavelzegge *Carex rostrata*, Knolrus *Juncus bulbosus*. Gebied 6 bestaat uit een grazig pad aan de vochtige, meer voedselrijke noordrand ten westen van de dijk ervan (7). Gelijkaardige terreintjes zijn — eveneens bij een rietzoom *Phragmites australis* — te vinden tussen de Grote en de Kleine Duivelskuil (w5 en w4), en aan de staart (1) van de Kleine Duivelskuil (w4). Gebied 7 en 8 zijn moerassige terreintjes, aan de overloop en aan de zuidrand van De Streep (w2). Ze worden af en toe gemaaid en ze vertonen vooral de vegetatie van zeer ruige hooilanden. Men vindt er Veldzuring *Rumex acetosa*, Wederik *Lysimachia vulgaris*, Moerasrolklaver *Lotus uligi-*

nosus, Kale Jonker *Cirsium palustre*, pollen Witbol *Holcus lanatus*, Biezeknoppen *Juncus conglomeratus* en Pijpestrootje *Molinia caerulea*.

Het grote gebied 9 bestaat uit drie oost-west georiënteerde landduinkammen, waarop een klein beetje stuifzand voorkomt, grote gestabiliseerde duinen met korstmossen, Buntgras *Corynephorus canescens* en Heidespurrie *Spergula morisonii*, en grote oppervlaktes Struikheidevegetaties, het *Genisto pilosae-Callunetum*.

Tussen de drie duinkammen komen twee depressies voor. In de noordelijkste is gagelstruweel aanwezig (13 en 14) en twee gebiedjes met Dopheide (11 en 12) waarin onlangs weer wat geplagd is. De andere depressie wordt geheel ingenomen door de Grote en de Kleine Duivelskuil (w4 en w5). Landval III was geplaatst in een uitgestoven duinkom, in de Heidespurrie-Buntgrasvegetatie, dicht bij een stuifzandgebiedje en parallel met de steile noordrand van de Grote Duivelskuil. Zone 10 is een klein deel van de

middelste duinkam waarop een reeds oude struikheidevegetatie voorkwam die in 1982 in het raam van de beheerswerken afgebrand is. De gebiedjes 15 en 16 bevinden zich in de verlandingsgordel in de staart van wijer 10, de Grote Dilikenswijer. Zone 15 bestaat hoofdzakelijk uit wilgenstruweel, *Salix cinerea*, *Salix x multinervis*, 16 uit een brede rietkraag, en waar dit gebied aan 18 grenst uit een mesotrofe vijverrand met veel Snavelzegge, Wateraardbei *Comarum palustre* en Biezeknoppen. De omcirkelde gebiedjes in de wijer (17) zijn Riet- of Mattenbiespartijen *Scirpus lacustris*. Zone 18 omvat het overgangsgebied tussen 15, 16 en het lage gagelstruweel met berkenopslag (14). Het vertoont een mozaïekvormig patroon met Gagel-, Dophei-, Struikheidevegetaties, met zachte overgangen tussen deze beide laatste. De landval IV was geplaatst op de grens van vochtige en droge heide, parallel met een gagelstruweel en met de wijerrand, voor zover hier van een duidelijke rand mag gesproken worden.

Gestabiliseerd landduin ten noorden van de Grote Duivelskuil in het reservaat van Genk. De schrale vegetatie bestaat uit korstmossen, bladmossen, Buntgras *Corynephorus canescens*, Heidespurrie *Spergula morisonii*, Zandstruisgras *Agrostis vinealis*, Struikheide *Calluna vulgaris*. Samen met de voedselrijke wijers zijn de aanwezigheid en de gave toestand van deze biotoop bepalend voor het voorkomen van een grote populatie Rugstreeppad *Bufo calamita*. Naast De Maten zijn en in het gehele land slechts enkele andere natuurreservaten waar de voortplantingsplaats en de landbiotoop van de Rugstreeppad zich beide binnen de grenzen van het beschermde gebied bevinden. In minstens één ervan — de Westhoek — is de toekomst van de soort onzeker geworden t.g.v. waterwinning (De Fonseca, 1982).

Foto: G. Charlier

Triturus alpestris

		III			IV			V			VI			IIX			IX			X	
		2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	
I	v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	o.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	
II	v.	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	o.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
III	v.	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	o.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
IV	v.	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
	o.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	

Tabel 1: spreiding van de vangsten van de Alpenwatersalamander.

4. Resultaten en bespreking

4.1. Alpenwatersalamander *Triturus alpestris*

Er werden zeven Alpenwatersalamanders gevangen (tabel 1) en één exemplaar werd 's nachts op stap gezien. De voorjaarswaarnemingen in het elzenbos (landval I) zijn veruit de voornaamste in de mate waarin ze wijzen op een winterbiotoop waaruit de dieren wegtrekken om in de wijers te gaan leggen. Die trek verloopt reeds in maart. De directe waarneming, op 22 april, van een noordwaarts schrijdend mannetje, wijst op de terugkeer naar de zomerbiotoop. Dit kan zowel het elzenbos zijn als de vochtige heide met Gagel. Begin oktober is er een derde trekbeweging geconstateerd, waarbij een wijfje en een eerstejaars Alpenwatersalamander respectievelijk het land optrokken (landval IV) en in het elzenbos toekwamen (landval I).

4.2. Vinpootsalamander *Triturus helveticus*

In de loop van de tweede decade van maart werden één mannelijk en één onvolgroeid exemplaar van de Vinpootsalamander gevangen in de vochtige heide met Gagel (gebied 3, landval II).

4.3. Gewone Watersalamander *Triturus vulgaris*

Op 10 maart werd een vrouwelijk exemplaar van de Gewone Watersalamander gevangen in een tijdelijk opgestelde landval in de toen nog droogstaande Grote Dilikenswijer.

4.4. Gewone Pad *Bufo bufo* (tabel 2)

De volwassen dieren zijn reeds vroeg in het voorjaar actief, in 1983 ontwaakten ze in De Maten in de loop van de tweede decade van maart. Het aantalsverloop gedurende de lentetrek naar en van de vijvers vertoont over de vier vallen een opvallend gelijk patroon (histogrammen A, B, C, E). Er is een massale en korte trek golf in de loop van maart, bijna alle volwassen Gewone Padden zitten samen in het voortplantingsgebied in de eerste decade van april,

Bufo bufo

		III			IV			V			VI			IIX			IX			X	
		2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	
I	v.	25	8	1	2	8	4	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	o.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	1	1	7	3	2	—	
II	v.	11	14	7	13	12	5	7	5	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	o.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	1	3	4	3	4	1	—	
III	v.	5	8	2	7	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	o.	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	2	9	—	—	—	—	
IV	v.	9	6	2	2	7	2	1	1	1	2	1	—	—	—	—	3	—	—	—	
	o.	—	1	—	—	6	—	—	2	—	—	8	—	1	1	—	1	—	—	2	

Tabel 2: spreiding van de vangsten van de Gewone Pad.

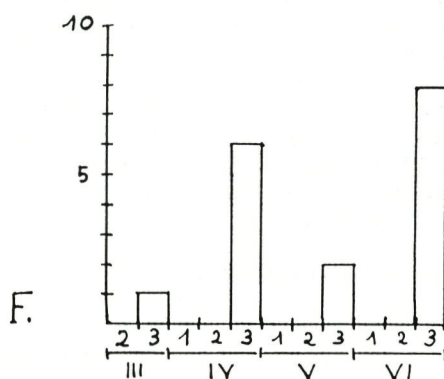
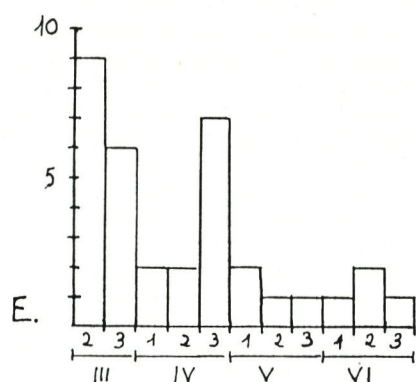
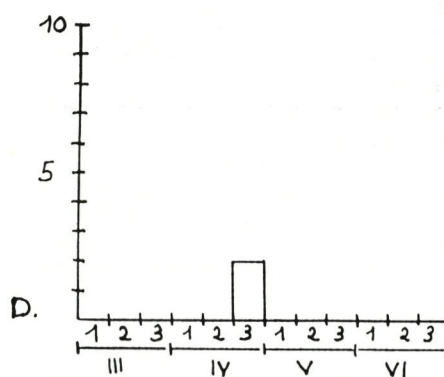
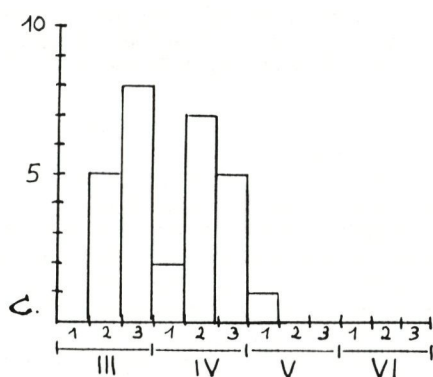
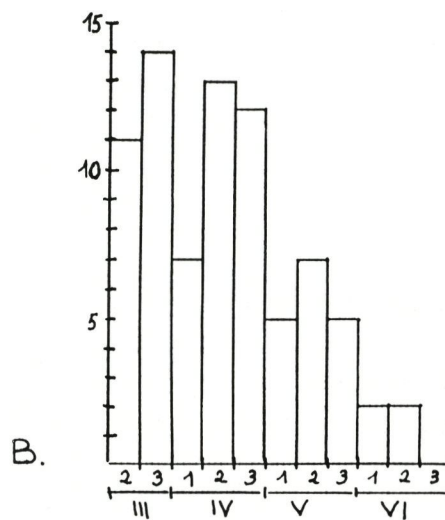
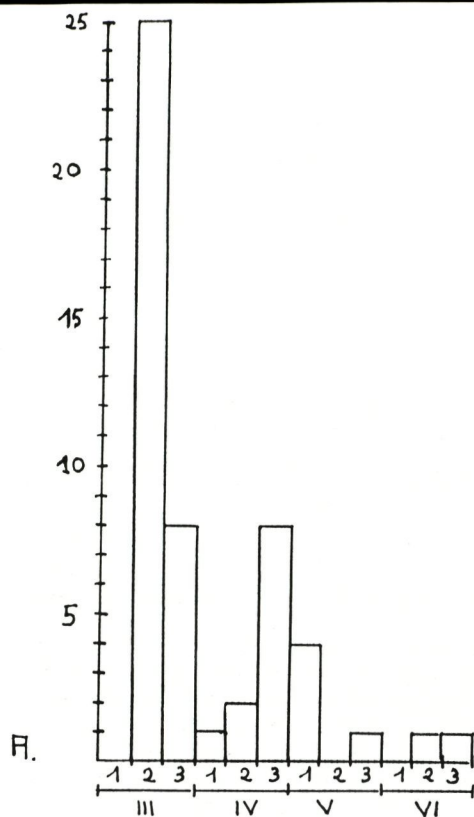
waarna onmiddellijk de terugtrek naar de zomerkwartieren begint en uitdeint tot begin mei, in de vochtige heide met Gagel (gebied 3) tot in juni. Er is een opvallend verschil in de lente-activiteit van de volwassen Gewone Padden en dat van de onvolgroeide dieren, dit zijn er waarvan de lichaamslengte korter is dan 40 mm.

Er nemen heel weinig onvolwassen dieren aan de lentetrek deel, want ze worden niet gestimuleerd door de voortplantingsdrang. Er komen er geen uit het elzenbroek (2) en uit de vochtige heide met Gagel (3).

Elders (landvallen III en IV) raken de jonge Gewone Padden slechts actief wanneer de volwassenen reeds volop uit het water komen, nl. in de derde decade van april (zie histogrammen D en F).

Er is een duidelijk verband tussen het aantalsverloop in het elzenbos (hist. A) en in de eraan palende vochtige heide met Gagel (hist. B), die bovendien dicht bij de voortplantingsplaats ligt, in wijer 2. De padden vertrekken eerst uit het elzenbos (maximum tweede decade van maart), en geraken — als groep — pas enkele dagen later in de vochtige heide met Gagel, waar het grootste aantal dieren pas in de derde decade van maart doortrekt. Bij de omgekeerde beweging na de paring en het afzetten van de eieren bekomt men precies hetzelfde beeld, maar in omgekeerde richting: eerst massale doortrek in de vochtige heide, en pas later aankomst en/of doortrek in het elzenbos. Er werden in de lente 55 volgroeide Gewone Padden in het elzenbroek gevangen, en 77 in de vochtige heide met Gagel.

's Zomers moeten de padden heel erg gelocaliseerd leven, op heel kleine territoria, want er werden er dan maar heel weinig gevangen. In de nazomer en de herfst werden, op een enkele uitzondering na, zelfs geen volwassen padden meer gevangen. Het aantalsverloop van de dan gevonden jonge padden (hist. G, H, E) leent zich tot een sluitende interpretatie. In de landval III, nabij de Grote Duivelskuil (w 5) bemerkt men een langzaam opkomende landwaartse trek rond eind augustus

volwassen Gewone Pad : A (landval I), B (lv. II), C (lv. III), E (lv. IV).

onvolwassen Gewone Pad : D (lv. III), F (lv. IV), G (lv. III), H (lv. I), I (lv. II).

volwassen Rugstreeppad : J (lv. III), L (lv. IV).

onvolwassen Rugstreeppad : K (lv. III), M (lv. IV), N (lv. IV).

onvolwassen groene kikkers (beide soorten samen) : O (lv. I), P (lv. II), Q (lv. III), R (lv. IV).

Foto: R. Willockx

en begin september, trek waaraan na een plots optredende piek rond half september even plots een halt komt. In het elzenbos, dat naar alle waarschijnlijkheid als winterbiotoop dienst doet, bekomt men het spiegelbeeld.

Er is een massale aankomst in de derde decade van september, met nasleep tot in begin oktober. In de tussenliggende landval (II) tekent zich een tussen-situatie af: de actieve periode is dezelfde als in beide andere opgeteld, en de periode van grootste activiteit valt samen met die in de landvallen I en III. In het najaar van 1983 trokken dus een aantal kleine Gewone Padden het elzenbos (2) in, maar in het voorjaar van 1983 bleek er geen enkele uit te komen.

Tijdens de nachtexcursies werd 29 keer het voorkomen van een Gewone Pad geconstateerd, alle leeftijden samengeteld. Bijna al deze waarnemingen situeerden zich in vochtig terrein met dichte en hoge vegetatie in de zones 1 (4 x), 3 (2 x), 6 (15 x), 7 (1 x), 3 keer op het pad in de rietvegetatie tussen de Grote en de Kleine Duivelskuil, één keer in het elzenbroek in de staart van wijer 4. In het elzenbos (gebied 2) werden ze 's zomers niet direct waargenomen, hetgeen mogelijk te wijten is aan hun zeer gelocaliseerd voorkomen en aan het ondertussen opgeschoten gras.

De waarnemingen in zone 10 wijken hier van af: het

betreft drie waarnemingen van Gewone Padden die op jacht waren in een in 1982 afgebrand droogheidsterrein, op duin, hetgeen in normale omstandigheden de exclusieve biotoop is van de Rugstreeppad (zie verder).

Hierbij aansluitend werden ook Gewone Padden voedselzoekend aangetroffen op plaatsen waar een hoop heideplaggen lange tijd was blijven liggen en waar een blote oppervlakte donkere aarde te zien was. Al deze nu door de Gewone Pad gebruikte biotopen bestonden in het begin van deze eeuw nog niet. Ze zijn pas ontstaan na het wegvallen van de traditionele, aan de potstaleconomie gebonden, agro-pastorale activiteiten, die er een zeer kaal en totaal opslagloos landschap hadden gevormd (Massart, 1903, 1910, 1912a en 1912b). De terreinkeuze van de Gewone Pad in het bestudeerde deel van De Maten komt goed overeen met dat in de Overasseltse en Haterse Vennen nabij Nijmegen (Strijbosch, 1980).

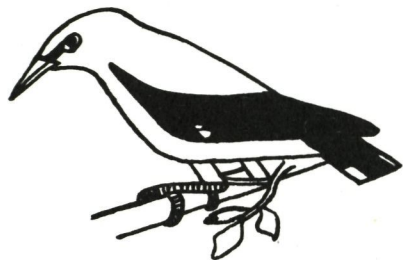
4.5. Rugstreeppad *Bufo calamita* (tabel 3)

Het aantalsverloop in landval III (hist. J) illustreert mooi de voorjaarsactiviteit van de volwassen Rugstreeppadden in hun landbiotoop: het droge duin met schrale vegetatie. Ze werden veel vroeger actief gevonden dan verwacht, nl. op 16 maart. Van

Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie

DE WIELEWAAL

V.Z.W.

Graatakker 11 — 2300 Turnhout

Tel. : (014) 41.22.52

P.R. : 000-0319785-73

FRANKEREN
ALS
DRUKWERK

DE WIELEWAAL
LEDENADMINISTRATIE

GRAATAKKER 11

2300 TURNHOUT

GELIEVE TE ZENDEN

Datum

..... eks.
..... eks.
..... eks.
..... eks.
..... eks.
..... eks.

Naam en voornaam (zeer duidelijk a.u.b.)

Woonplaats - straat en nr.

Alle betalingen geschieden op P.C.R. 000-0319785-73 „De Wielewaal” v.z.w.

Telefoon (014) 41.22.52

Graatakker 11, 2300 Turnhout (Belgium)

BERICHT VAN ADRESVERANDERING

Naam :

Voornaam :

OUD ADRES

Straat en huisnummer :

Postnummer en naam
der woonplaats :

NIEUW ADRES

Straat en huisnummer :

Postnummer en naam
der woonplaats :

Postrekening N^r :

Telefoon N^r :

Geldig vanaf :

Handtekening :

INVULLEN IN DRUKLETTERS A.U.B.

BESTE DANK.

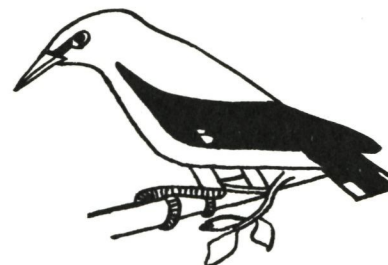
Door uzelf in te vullen en bij te houden.

LIDKAART-1984

Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie

DE WIELEWAAL

V.Z.W.

Graatakker 11 — 2300 Turnhout

Tel. : (014) 41.22.52

P.R. : 000-0319785-73

naam :

voornaam :

adres :

Stamnummer :
.....

Gelieve steeds iedere adreswijziging
onmiddellijk te melden aan de Centrale.
Met bijgaand bericht van adresverande-
ring.

Het secretariaat is geopend :

dinsdag tot en met zaterdag van 8 u.
tot 12 u. en van 13 u. tot 17 u.

**BERICHT
VAN ADRES-
VERANDERING**

IN OMSLAG STEKEN EN
FRANKEREN ALS
DRUKWERK

DE WIELEWAAL

Graatakker, 11

2300 TURNHOUT

BIJLEDEN 1984 (DE WIELEWAAL 50 F)

FAMILIENAAM (MEISJESNAAM)	VOORNAAM	STRAAT + NR	POSTNUMMER	GEMEENTE	BEDRAG
------------------------------	----------	-------------	------------	----------	--------

Bedrag gestort op / / op P.C.R. 000-0319785-73
van De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Totaal

BESTELKAART VOOR BOEKEN

FRANKEREN
ALS
DRUKWERK

**BOEKHANDEL
„DE WIELEWAAL”**
B.T.W. nr. 408.032.874

**„DE WIELEWAAL”
maandblad
rijk geïllustreerd**

Als u koopt in uw boekhandel
„De Wielewaal” steunt u onze
beweging

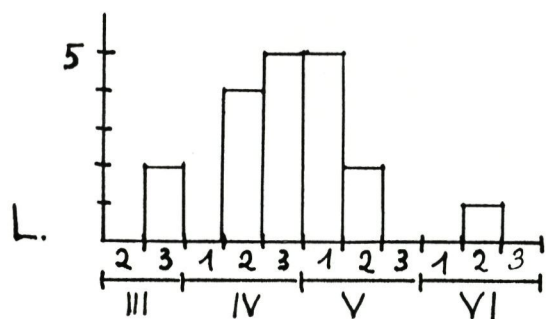
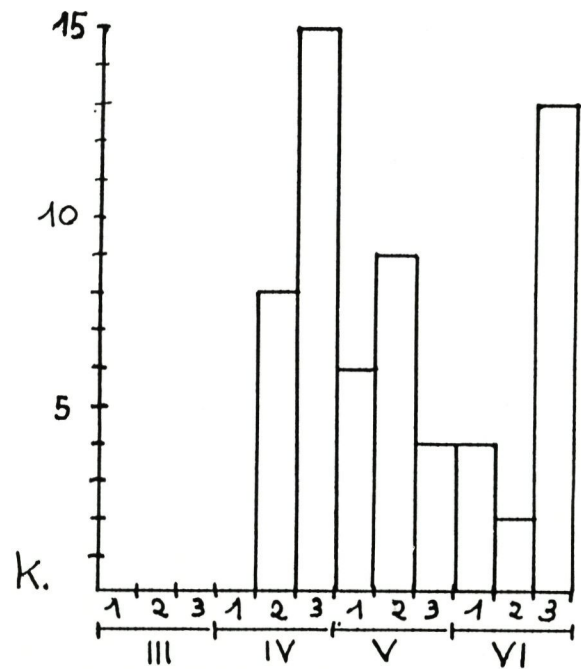
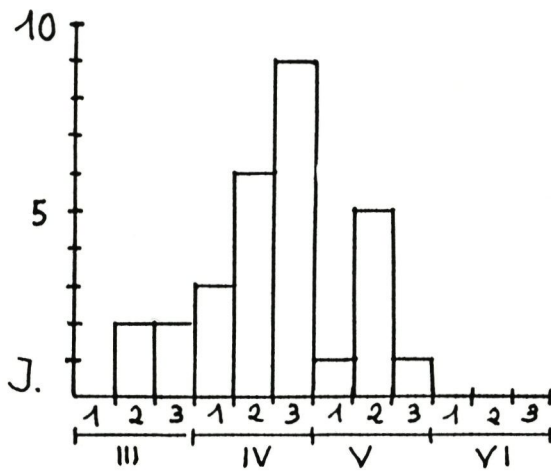
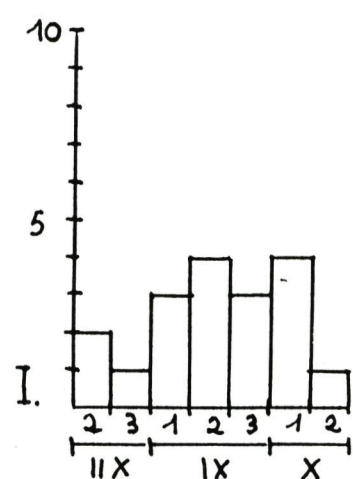
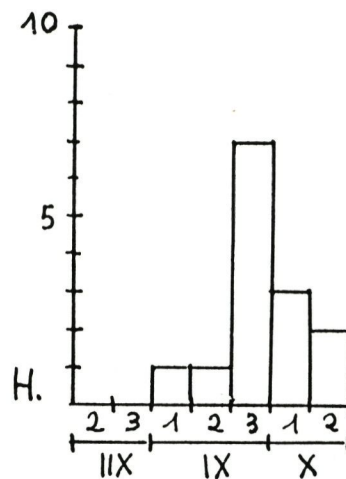
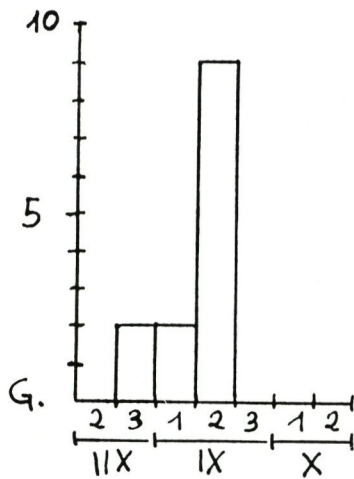
**Bestelkaarten gratis
op aanvraag.**

**„De Wielewaal” levert alle
boeken over vogels en natuur.**

BOEKHANDEL „DE WIELEWAAL”

GRAATAKKER 11

2300 — TURNHOUT

volwassen Gewone Pad : A (landval I), B (lv. II), C (lv. III), E (lv. IV).
 onvolwassen Gewone Pad : D (lv. III), F (lv. IV), G (lv. III), H (lv. I), I (lv. II).
 volwassen Rugstreeppad : J (lv. III), L (lv. IV).
 onvolwassen Rugstreeppad : K (lv. III), M (lv. IV), N (lv. IV).
 onvolwassen groene kikkers (beide soorten samen) : O (lv. I), P (lv. II), Q (lv. III), R (lv. IV).

Bufo Calamita

		III			IV			V			VI			IIX			IX			X		
		2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3		2	3	1	2	3	1	2		
I	v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	o.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II	v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	o.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III	v.	2	2	3	6	9	1	5	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	o.	—	—	1	8	15	6	9	4	4	2	14	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
IV	v.	—	2	—	4	5	5	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	o.	—	—	—	4	—	1	—	2	—	—	—	12	1	—	2	—	2	—	2	1	—

Tabel 3 : spreiding van de vangsten van de Rugstreeppad.

dan af steeg langzaam het aantal actieve adulte exemplaren. In de loop van april kwamen ze talrijker in beweging om naar het einde van die maand toe in grote aantallen naar de vijvers te trekken, waar ze in de eerste decade van mei, precies één maand na de Gewone Pad, hun eieren gingen leggen. In 1983 waren koren te horen in de Grote Dilikenswijer en in de Kleine Dilikenswijer, die beide in de loop van het voorjaar nog volliepen, na een jaar droogstand. In tegenstelling tot de situatie bij de Gewone Pad waar

de volwassenen vroeger in het jaar, als het nog kouder is, gaan paren, worden de jonge Rugstreeppadden veeleer samen met hun oudere soortgenoten actief. De piek einde juli (hist. K) landval III, bestond voor twee derden uiterstejaarspadjes en wijst op het begin van de metamorfose, twee maand na de actiefste periode, terwijl daar bij de Gewone Pad bijna drie maanden voor nodig waren (histogram F, derde decade van juni).

Het lenteverloop in landval IV, nabij de Grote Dilikenswijer, wijkt in belangrijke mate af van dat in de landbiotoop, en is een illustratie van een vierde verschil tussen de beide paddensoorten. Het hier gevonden beeld is te wijten aan het feit dat de volwassen Rugstreeppad overdag niet in het water van de voortplantingsvijver blijven, maar op het einde van de nacht telkens opnieuw naar het land trekken. Zodoende werden hier het gehele legseizoen door steeds Rugstreeppadden gevangen, ook tijdens het optimum van de paartijd, in begin mei. Het grote aantal jonge Rugstreeppadden dat begin augustus in landval IV tuimelde is geheel te wijten aan de uittocht van eerstejaarsdieren uit het moerassige terrein aan de staart van de Grote Dilikenswijer (hist. N).

Waar er 's zomers geen volwassen dieren meer in de landvallen gevangen werden, zijn er in dat seizoen en tot rond half oktober toch nog 's nachts in alle als gebied 9 gemerkte terreindelen jaged

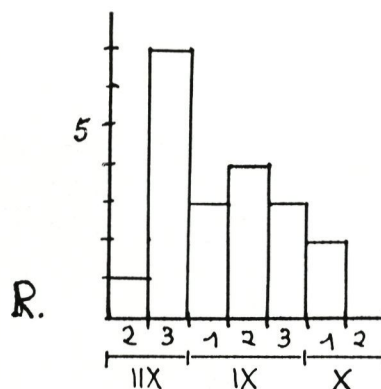
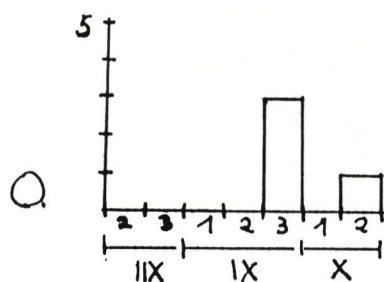
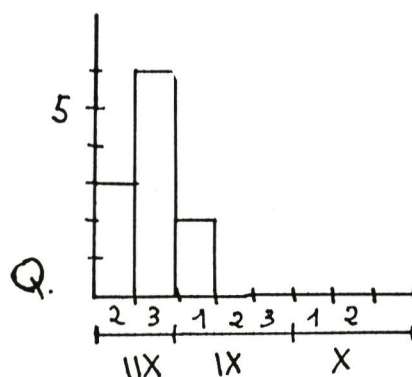
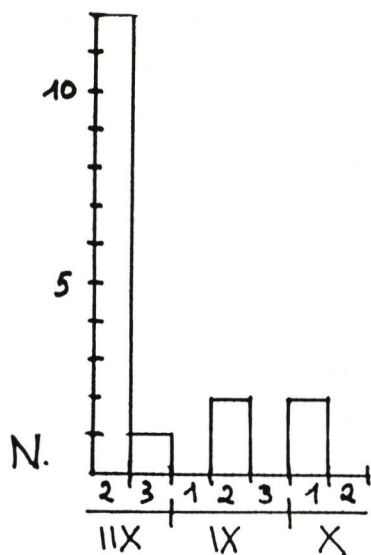
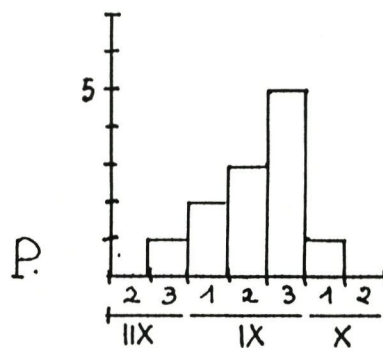
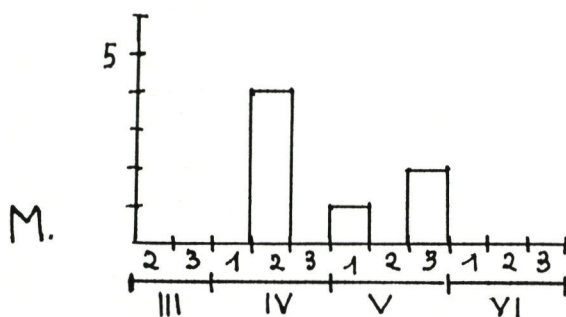

Rugstreeppad

Foto : R. Willockx

aangetroffen. Dit zijn overigens de enige gebiedjes van het gehele reservaat waar Rugstreeppadden (31 maal) op het land zijn gevonden. Overal in het noorden van het areaal ervan vormen schrale vegetaties op zand de biotoop bij uitstek van deze soort. Beebee (1977) beschrijft hoe het open

karakter van deze gebieden het de Gewone Pad onmogelijk maakt er de Rugstreeppad te komen beconcurreren, een vaststelling waarmee bij het beheer van deze terreindelen zeker rekening dient gehouden.

volwassen Gewone Pad: A (landval I), B (lv. II), C (lv. III), E (lv. IV).

onvolwassen Gewone Pad: D (lv. III), F (lv. IV), G (lv. III), H (lv. I), I (lv. II).

volwassen Rugstreeppad: J (lv. III), L (lv. IV).

onvolwassen Rugstreeppad: K (lv. III), M (lv. IV), N (lv. IV).

onvolwassen groene kikkers (beide soorten samen): O (lv. I), P (lv. II), Q (lv. III), R (lv. IV).

Boomkikker

Foto: L. Vleugels

4.6. Boomkikker *Hyla arborea*

Op het land is slechts één keer een enkel eerstejaars Boomkikkertje aangetroffen. Het klauwterde over de struikheidestruiken heen, en bevond zich in het begin van de nacht reeds op 300 tot 350 m van de voortplantingsplaats. W. Peumans (pers. med.) heeft er 's winters tijdens beheerswerken eens ééntje uitgegraven onder een boom, groeiend aan de voet van een geheel door wijers omringd duintje in de oosthelft van het reservaat. Deze winterschuilplaats lag op ongeveer 400 m van de dichtstbijzijnde legplaats van de Boomkikkers.

4.7. Kleine Groene Kikker *Rana lessonae* en

4.8. Middelste Groene Kikker *Rana esculenta*.

De groene kikkers worden zelden op het land aangetroffen. Het zijn onze meest watergebonden amfibieën en de volwassenen verlaten de vijvers en vijverranden slechts bij hevige onweders. Dan kan men ze zowat overal aantreffen en het is vooral in dergelijke omstandigheden dat deze soorten doodgereden worden.

In De Maten werd op 5 juni 1983, in volle paartijd, in de Grote Dilikenswijer (w10) een steekproef genomen om te weten hoeveel Kleine Groene Kikkers er voorkwamen. Ze vormden er ongeveer 40 % van het totale groene kikkersbestand. Een cijfer van dezelfde grootte-orde werd ook op enkele andere plaatsen in de Limburgse Kempen gevonden.

Na de paartijd, van juni tot en met september, leefden enkele tientallen groene kikkers van beide soorten samen in de zure laagveenmoerasjes

tussen de Grote Huiskenswijer en de De Streep (gebiedjes 4 en 5). In de nazomer en de herfst bleken de jonge groene kikkers (dieren kleiner dan 40 mm) van de beide soorten wel enige activiteit op het land te vertonen (tabel 4).

In de histogrammen O, P, Q, R vallen duidelijk twee groepen te onderscheiden. In de landvallen III (Q) en IV (R) heeft men te maken met trek vanuit de vijvers. Opvallend hierbij is vooral het verschijnen van een groep jonge dieren in de derde decade van augustus. Het verloop in landval III (Q) betreft enkel doortrek, landval IV (R) bevond zich in een gevarieerd terrein waarin de jonge groene kikkers duidelijk langer achterbleven, en er mogelijk ook gedeeltelijk zullen overwinteren.

Een totaal ander beeld vertonen de aantalsverlopen in de landvallen I en II. In de vochtige heide met Gagel (II, hist. P) kwamen vanaf half augustus tot en met eind september steeds meer jonge groene kikkers terecht om er een winterschuilplaats te zoeken. In het ruimtelijk bij dat gebied aansluitend elzenbroekje (landval I, hist. O) kwamen precies in de periode met de grootste aanvoer in de vochtige heide met Gagel — de derde decade van september — ook enkele jonge groene kikkers toe.

Rana esculenta & *Rana lessonae*

		II X		IX		X		
		2	3	1	2	3	1	2
I	v.	—	—	—	—	—	—	—
	o.	—	—	—	3	—	—	1
II	v.	—	—	—	—	—	—	—
	o.	—	1	2	3	5	1	—
III	v.	—	—	—	—	—	—	—
	o.	3	6	2	—	—	—	—
IV	v.	—	—	—	—	—	—	—
	o.	1	7	3	4	3	2	—

Tabel 4: spreiding van de najaarvangsten van de Kleine Groene Kikker en de Middelste Groene Kikker (samen-gevoegd).

4.9. Bruine Kikker *Rana temporaria*

Op enkele in het voorjaar van en naar de wijers trekkende exemplaren na werden in de landvallen II, III en IV zo goed als geen Bruine Kikkers gevangen (tabel 5). De enige plaats waar ze in redelijke aantallen gevangen werden is het elzenbos, er werden er daar meer gevangen dan in de drie andere gebieden samen. Dit betekent niet dat er niet elders voorkomen in het bestudeerde gebied, maar wel dat het elzenbroek het enige Bruine Kikkergebied was waar een landval stond opgesteld. Tijdens de nachtexcursies werden er in het voorjaar 32 keer Bruine Kikkers waargenomen. Ze toefden in dezelfde gebieden als de Gewone

Rana temporaria

		III			IV			V			VI		
		2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	
I	v.	2	1	2	—	—	—	—	1	—	—	—	
	o.	5	1	1	—	2	—	—	—	—	—	—	
II	v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	o.	—	2	—	3	—	—	—	—	—	—	—	
III	v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	o.	1	1	—	—	1	—	—	—	—	1	—	
IV	v.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	
	o.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	

Tabel 5: spreiding van de vangsten van de Bruine Kikker.

Pad, maar in tegenstelling tot deze werden de Bruine Kikkers wel in het elzenbos en in het ruige vochtige gebied 8 en niet in de gebrande heide gezien. In de nazomer en de herfst bleken ze veel rustiger te leven, want er is er in die periode geen enkele meer gevangen en ze werden toen 's nachts nog enkel in het elzenbos waargenomen, één — mogelijk trekkend — dier in oude Struikheide daargelaten.

De hier gevonden ecologische spreiding van de

Bruine Kikker komt geheel overeen met de elders op en rond de Hoge Kempen verrichtte waarnemingen, en met de gegevens nabij Nijmegen verzameld door Strijbosch (1980).

4.10. Heikikker *Rana arvalis*

De Heikikkers werden enkel aangetroffen in het voorjaar en het begin van de zomer.

In volle zomer (juli) zijn geen waarnemingen verricht en in de gehele nazomer en herfst beperkten de contacten met de Heikikker zich tot één enkele vangst van een jong exemplaar nabij de Grote Dilikenswijer (landval IV). Het aantalsverloop in het voorjaar vertoont drie bewegingen (tabel 6). Er is vooreerst de lentetrek naar de legplaatsen in de staart van de Grote Dilikenswijer, rond half maart. Er is de opvallende activiteit van de onvolwassen dieren van eind maart tot en met de tweede decade van juni. En tenslotte ziet men ze in het begin van de zomer in de vallen hetgeen ook bij losse waarnemingen elders in de Limburgse Kempen is waargenomen, nl. het zich dan in alle mogelijke biotopen verspreiden van jonge en volwassen dieren, waarbij ze ook in het elzenbos terecht kwamen.

De Heikikker in de lente in de vochtige heide aantreffen strookt met de waarnemingen elders en met de directe waarnemingen 's avonds en 's nachts. Hierbij werden 12 keer Heikikkers ontmoet: 10 keer onvolgroeide exemplaren in geplagde

Bruine Kikker

Foto: L. Kusters

Rana arvalis

		III		IV		V		VI	
		2	3	1	2	3	1	2	3
I	v.	—	—	—	—	—	—	—	1
	o.	—	—	—	—	—	—	—	1
II	v.	—	—	—	—	1	—	—	—
	o.	—	1	—	2	—	—	1	8
III	v.	—	—	—	—	—	—	—	—
	o.	—	—	1	—	1	3	2	1
IV	v.	3	—	—	—	—	—	—	—
	o.	—	—	—	—	—	—	—	1

Tabel 6: spreiding van de voorjaarsvangsten van de Heikikker.

gebiedjes in zone 3 en twee volwassen dieren samen, eveneens in geplagde gebiedjes, in kleine stukken vochtige heide tussen de twee noordelijkste duinkammen (gebiedje 12). In kleine stukken vochtige heide in de oosthelft van het reservaat, en in de Rooierheide te Diepenbeek hebben we ze niet gevonden. Dat de jonge Heikikkertjes het jaar rond actief zijn hadden Van Gelder & Oomen (1970) in De Hamert reeds vastgesteld. Onverwacht is wel ze aldus te hebben aangetroffen in de droge schrale vegetatie op het landduin (tabel 6, val III).

5. Enkele biometrische waarnemingen

a. Gewone Pad

De gemiddelde lengte van de 44 in maart en april gemeten volwassen mannelijke Gewone Padden bedroeg 50,5 mm, met 41 mm en 63 mm als extremen. Het gewicht van 38 volwassen mannelijke padden bedroeg in dezelfde periode gemiddeld 15,2 gram (10 gram en 26 gram). Voor de volle wijfjes werd als gemiddelde lengte van 28 exemplaren 60,5 mm (42 mm en 74 mm) gevonden; ze waren in die periode gemiddeld ($n = 24$) 27 gram zwaar (17 gram en 40 gram).

b. Rugstreeppad

Er was in de lente geen overlapping tussen de lengte van de tweedejaarsdieren en de als volgroeid beschouwde exemplaren. De jonge dieren ($n = 28$) waren 18 tot 29 mm lang. De volwassenen ($n = 32$) maten tussen 42 mm en 54 mm voor 15 mannetjes en 40 mm en 56 mm voor 17 vrouwtjes.

Dit alles is berekend op dieren gevonden van half maart tot half mei 1983.

Het gemiddelde gewicht van 12 mannetjes bedroeg 10,91 gram (van 8 tot 17 gram), dat van 12 wijfjes tijdens de lentetrek was 15,25 gram (van 9 gram tot 21 gram).

Het is interessant deze gegevens te vergelijken met deze van Hordies & Van Hecke (1978). In het Groot

Schietveld van Brasschaat, eveneens een heide-terrein in de Kempen, vonden zij in 1978 als gemiddelde lengte van 24 mannetjes 53,51 mm (48 tot 62 mm), bij de wijfjes bedroeg dat 50,86 mm (van 45 mm tot 55 mm).

Op 6 mei 1977 werden in de steenbakkerij in de polders te Knokke 15 roepende mannelijke Rugstreeppadden gemeten. Ze waren gemiddeld 64,53 mm (58 mm tot 70 mm) lang, en wogen niet minder dan 24,3 gram (17 gram tot 30 gram).

Hoewel al deze cijfers best op een groter aantal dieren en over verschillende jaren waren verzameld, wijzen ze toch ondubbelzinnig op een tendens naar kleinere dieren in de van oudsher voedselarme landschappen van de Kempen dan in de veel rijkere polders. Ze worden graag ter overweging voorgelegd aan mensen die, onder welke vorm ook, heil zien in het kunstmatig verplaatsen van dierpapalaties. Uitgewerkte teksten terzake zijn o.m. te vinden bij Van Gelder (1977) en bij Dubois & Morère (1980).

Dankwoord

Mijn oprechte dank aan L. Kusters, R. Willockx en L. Vleugels die zo vriendelijk waren mij foto's te bezorgen van enkele hier besproken amfibieën, ter illustratie. Deze foto's werden niet in De Maten genomen.

Bibliografie

- Anonymus (meerdere bijdragen), 1960. *Belgische Nationale Vereniging van Leraren in de Biologie* 6.
- Anonymus, 1983. *Maandbericht Klimatologische waarnemingen*, Koninklijk Meteorologisch Instituut van België. Maart, april en mei.
- Beebee T.J.C., 1977. Environmental change as a cause of Natterjack Toad (*Bufo calamita*) declines in Britain. *Biological Conservation* 11 (2): 87-102.
- Bleumink W., G.J. Kirps, J. Verdouw, 1979. De gewone pad in Den Haag drie jaar beschermd door een wegafzetting. *Lacerta* 37 (6): 90-101.
- De Fonseca Ph., 1982. La répartition du Crapaud calamite (*Bufo calamita* Laurenti) en Flandres. *Les Naturalistes belges* 63 (8-9): 169-173.
- Dubois A., J.J. Morère, 1980. Pollution génétique et pollution culturelle. *C.R. Soc. Biogéogr.* 488: 5-22 (1979).
- Gailly P., 1982. Etude éco-éthologique du Bruant des Roseaux (*Emberiza schoeniclus* Linné). Etat de la Recherche. *Cahiers d'Ethologie Appliquée* 2 (2): 123-150.
- Hordies F., A. van Hecke. *Herpetofaunistisch rapport 1978 „Groot Schietveld van Brasschaat“*. Fotokopie, B.N.V.R.-werkgroep Herpetofauna.
- Kenis A., 1979. *Fytosociologische studie van De Maten (Genk, Provincie Limburg)*. Licentiaatsverhandeling, Rijksuniversiteit Gent.
- Massart J., 1903. La 41e herborisation de la Société royale de Botanique, à Genck. *Bull. Soc. roy. Bot. Belg.* 41: 208-237.
- Massart J., 1910. Esquisse de la géographie botanique de la Belgique. *Rec. Inst. Bot. L. Errera, suppl.* 7 (bis).
- Massart J., 1912a. *Les districts flandrien et campinien*. In: Bommer Ch., J. Massart, *Les aspects de la végétation en Belgique*. Bruxelles, Jard. bot. Etat.
- Massart J., 1912b. *Pour la protection de la nature en Belgique*. Bruxelles, Lamartin.

- Parent G.H., 1976. Mise au point sur l'herpétofaune de la Belgique, du Grand-Duché de Luxembourg et des territoires adjacents. *Bull.* 79 (1974), Soc. Natural. Luxemb.: 79-131.
- Parent G.H., 1979a. Atlas provisoire commenté de l'herpétofaune de la Belgique et du Grand-Duché de Luxembourg. *Les Naturalistes belges*, 60 (9-10): 251-333.
- Parent G.H., 1979b. Liste commentée de la littérature en rapport avec l'herpétofaune de la Belgique et du Grand-Duché de Luxembourg. Suppl. *Les Naturalistes belges* 60 (9-10).
- Parent G.H., 1979c. Contribution à la connaissance du peuplement herpétologique de la Belgique et des régions limitrophes. IV. La question controversée de l'indigénat de la Cistude d'Europe, *Emya orbicularis* (Linné), en Lorraine, au Benelux et dans les territoires adjacents. *Archives Instit. Gr.-Ducal, Luxemb., Sect. Sc. nat. Phys. et Math., nouv. série* 38 (1977-1978): 129-182.
- Ruwet J.-Cl., 1959a. Esquisse écologique des oiseaux nicheurs du site de Genk (Limbourg). *Gerfaut-Giervalk*, 49: 137-162.
- Ruwet J.-Cl., 1959b. Aspects du problème du cantonnement chez des oiseaux de la réserve de Genk. *Gerfaut-Giervalk* 49: 163-203.
- Ruwet J.-Cl., 1963a. La conservation des habitats semi-naturels au site de Genk-Diepenbeek. Plan de gestion de la réserve. *Les Naturalistes belges*, 44: 398-422.
- Ruwet J.-Cl., 1963b. La conservation du Vanneau (*Vanellus vanellus*) à la Réserve de Genk. *Gerfaut-Giervalk* 53: 3-25.
- Sparreboom M. (red.), 1981. *De amfibieën en van Nederland, België en Luxemburg*. Rotterdam, A.A. Balkema.
- Sparreboom M., 1982. *Bibliografie van de Nederlandse herpetofauna*. Amsterdam, N.V.H.T. „Lacerta” en Sticht. Bevorder. Herpet.
- Strijbosch H., 1980. Habitat selection by amphibians during their terrestrial phase. *British Journal of Herpetology* 6: 93-98.
- Strijbosch H., 1981. Bosrand en fauna. *Limburgs Landschap* 30: 12-14.
- Vandenborn H., 1865. Catalogue des plantes spontanées des environs de Saint-Trond, Cortessem, bruyère de Diepenbeek, Genck, Niel, Beverloo, Oostham, Mechelen et Boorsheim. *Bull. Soc. roy. Bot. Belg.* 4: 4-36.
- Van Gelder J.J., H.C.J. Oomen, 1970. Ecological observations on Amphibia in the Netherlands I. *Rana arvalis* Nilsson: reproduction, growth, migration and population fluctuations. *Netherlands Journal of Zoology* 20: 3, 238-252.
- Van Gelder J.J., H.C.M. Hoedemaekers, 1971. Sound activity and migration during the breeding period of *Rana temporaria* L., *R. arvalis* Nilsson, *Pelobates fuscus* Laur. and *Rana esculenta* L. *Journ. Anim. Ecol.* 40: 559-568.
- Van Gelder J.J., 1973. Ecological observations on Amphibia in the Netherlands. II. *Triturus helveticus* Razoumowski: migration, hibernation and neoteny. *Netherlands Journal of Zoology* 23: 86-108.
- Van Gelder J.J., 1977. Uitzetten van dieren - zinnig of onzinnig? *De Levende Natuur* 80 (5): 105-111.
- Van Gelder J.J., J.G.J. van den Broek, L.J.M. Stortelder, P.B. Kelleners, 1978. De Boomkikker, *Hyla arborea*, in Nederland. II. Migratie. *De Levende Natuur* 81: 65-73.
- Winkler J., 1978. De voorjaarsmigratie van de gewone pad *Bufo bufo* in 1977 van Koningshof naar Elswout te Overveen. *Lacerta* 36 (5): 81-87.

Résumé

Etude de la migration printanière et esquisse écologique des amphibiens de la réserve de Genk (prov. du Limbourg) en 1983.

Alors que la répartition géographique de l'herpétofaune de Belgique est déjà bien connue, on manque de données

quant à la répartition écologique des populations d'amphibiens et de reptiles au sein des réserves naturelles. Ceci est d'autant plus grave qu'il ne fait plus de doute que ce n'est que dans quelques grandes réserves naturelles qu'on peut espérer sauvegarder un échantillonnage représentatif de ce que fut l'herpétofaune des différentes régions naturelles du pays. Afin de tenter de combler cette lacune pour le site de Genk l'auteur y a étudié la migration printanière des amphibiens à l'aide de quatre grandes trappes, dont la localisation est indiquée en chiffres romains sur la carte. Elles se trouvaient chacune dans un biotope différent: dans l'aulnaie, dans la bruyère humide à *Myrica gale*, dans la dune sèche et près d'une zone d'atterrissement en bordure d'un grand étang. Les captures sont résumées en 6 tableaux et les résultats les plus importants sont représentés à l'aide d'une série d'histogrammes. De plus, tant à l'aide de ces trappes que par voie d'observations directes effectuées de nuit (20 excursions) la répartition des espèces au sein des différents biotopes terrestres de la réserve a été mise en évidence. Il ressort, entre autres, de ces observations que *Bufo calamita* et *Rana arvalis* occupent respectivement les bruyères sèches et humides, deux biotopes dont la gestion ne peut plus se faire sans tenir compte de la présence de ces populations de batraciens rares et menacés. On constate également une très nette ségrégation écologique terrestre entre *Bufo bufo* et *Bufo calamita*, dont les époques de ponte et les biotopes aquatiques diffèrent également. Des indications sérieuses quant aux biotopes estivaux et hivernaux de plusieurs espèces ont été récoltées. A cet égard on observe parfois des différences remarquables entre les adultes et les individus immatures d'une même espèce. Les biotopes terrestres qu'occupent actuellement à Genk *Bufo bufo* et *Rana temporaria* n'y existaient pas encore au début du siècle; les pratiques agro-pastorales ancestrales encore en vigueur à l'époque en empêchaient le développement. Les mensurations prises sur *Bufo calamita* et *Bufo bufo* sont données. Elles indiquent clairement que les individus appartenant à des populations de *Bufo calamita* de Campine, en milieux oligotrophes à mésotrophes, sont nettement plus petits que ceux qu'on observe dans les polders, milieux riches par excellence.

Summary

Spring migration and habitat selection during the terrestrial phase of the amphibians of a nature reserve at Genk (prov. Limburg, Belgium) in 1983.

The study was carried out in a 35 ha great part of a nature reserve including a great dry heath area, a little wet Alder wood, and several great mesotrophic and eutrophic ponds with rich vegetations (*Phragmites*, *Typha*, *Salix*) in the shallow pond margins. The spring migration of the amphibians (listed in the text, see second chapter) was studied by trapping the animals in four great pitfall traps, each consisting of a vertically standing net of 20 m by 30 cm, and 3 pitfalls. They were placed in four different habitats: a little humid Alder wood belonging to the *Alno-Padion* alliance, in a humid heathland with dominance of *Erica tetralix* and *Myrica gale*, on a dry sand dune area,

where the vegetation belongs to the *Spergulo-Corynephoretum* community, and in the vicinity of a marshy area in a very shallow pond, where *Phragmites australis* and *Salix* spp. vegetations dominated. Their position can be found on the map, where they are indicated in Roman marks. The main results of the trapping programme are given in the tables 1 to 6, and the most interesting results have been repeated in the pictures A to K. On the other hand, direct observations of the terrestrial habitat selection of the amphibians were made during 20 nightly walks. Valuable information was gathered concerning the summer

quarters and the winter habitats of many species. Sometimes they differ between juveniles and adults of the same species. The terrestrial habitats now occupied by *Bufo bufo* and *Rana temporaria* did not yet exist at the beginning of this century, when the gathering of heath, reed and wood in these areas prohibited their existence. Some biometrical data are given in chapter 6.

J. Burny, De Gerlachestraat 9/8, B-3500 Hasselt.

ontvangen op 19 november 1983

De bosuil

Zijn oerroep
kommuniceert met de oneindigheid.

Mijn geringheid,
ontdaan van wijngaard en daglicht,
bidt mee in de Bourgondische wijding
van boomstammen,
de bosuilroep is volmaakt als de nacht;

ik verlies de weg niet,
de bosuil is mijn broeder,
hij wijst mijn huis in het hooglied
van het heelal,

het onbegrensde roept in mij
als ben ik kinkhoorn van de sterren.

De uil is een magisch geschenk
voor mijn schraal getooide ziel.

Fernand Florizoone

uit: Dorpsgewaden

(J.L. de Belder-prijs - Dagen van de Vlaamse Poëzie 1978)

Over gedrag en mobiliteit van overwinterende Goudplevieren *Pluvialis apricaria*

Robert de Lust

1. Inleiding

Sedert de nazomer van 1975 noteerde ik met enige regelmaat de trekbewegingen van Goudplevieren *Pluvialis apricaria* in mijn waarnemingsgebied, namelijk de streek rond Assenede (Oost-Vlaanderen), en besteedde daarbij aandacht aan hun gedragingen op pleisterplaatsen. Het was echter de lectuur van een bijdrage van Boere (1980) over plaatstrouw bij vogels die me aanzette iets méér aandacht te besteden aan de traditionele pleistergronden van Goudplevieren. Het was me namelijk opgevallen dat we de Goudplevieren, die in de poldervlakten vertrouwde gasten zijn van het winterhalfjaar, haast onveranderlijk aantreffen op dezelfde plaatsen, zelfs op dezelfde percelen. In de mate van het mogelijke, trachtte ik tevens enige correlatie te vinden tussen de weersomstandigheden en de Goudplevieren-mobiliteit. Eén feit viel me daarbij als enigszins merkwaardig op: Goudplevieren krijgen nogal eens, ten onrechte, het etiket opgekleefd van typische voor- en najaars-trekkers. Daarbij wordt over het hoofd gezien, dat deze vogels gedurende ruim negen maanden voorwerp van onze waarnemingsactiviteiten kunnen zijn.

2. Herkomst en het fenomeen 'trek'

Ogilvie (1976) schrijft over de trek bij Goudplevieren het volgende: 'Over het algemeen verlaten de adulte vogels de broedgronden duidelijk vóór de jongen, vaak zelfs onmiddellijk nadat deze laatste kunnen vliegen. Daarvoor zijn twee redenen. Ten eerste worden de voedseloverschotten aan de jongen gelaten, zodat deze de nodige vetreserves met het oog op de trek kunnen aanleggen. Ten tweede behoeven de adulte vogels een rijker voedsel, dan kan gevonden worden in de arctische regio in verband met hun jaarlijkse rui'.

Ter verduidelijking voegt de auteur hieraan nog toe: 'Van zodra de jongen de familieband verbroken hebben, in de eerste helft van augustus, vertrekken de oudervogels. De jongen komen achterna twee tot drie weken later'.

In het weliswaar oude, maar in veel opzichten nog boeiende standaardwerk van Naumann (1897-1905) lezen we betreffende de herfsttrek: 'Rond het einde van september laten zich de eerste Goudplevieren zien, waarbij meestal de herfsttrui nog niet voltooid is. In oktober vindt bij ons het hoogtepunt van de doortrek plaats en deze duurt voort tot in de eerste helft van november'.

Glutz von Blotzheim, Bauer en Bezzel (1975) schrijven: 'Een warme herfst begunstigt een langer

oponthoud, met het gevolg dat de doortrekpiek van jaar tot jaar sterk kan verschillen'. Over de leeftijdsverhoudingen van de trekkende vogels, vermelden dezelfde auteurs: 'Het merendeel der jonge vogels verschijnt op onze breedten in de periode september-oktober en in oktober-december vindt men de grootste concentraties'.

Volgens onderzoeken van Belopolsky, Bianki en Kochanow (1970), door Glutz *et al.* aangehaald, wordt de trek overigens sterk beïnvloed door de klimaatsomstandigheden.

Dat de jonge vogels in de arctische broedgebieden wel degelijk later, soms merkkelijk later vertrekken dan de oude vogels en diensgevolge ook later op de wintergronden arriveren, zou gestaafd worden door rui-aanwijzingen (Hale, 1980). Hij formuleert ondermeer het volgende over de ontwikkeling van het eerste herfstkleed: 'De grote handpennen bereiken (bij de juvenielen) de uiteindelijke lengte niet eerder, dan enige tijd na het verbreken van de band met de oudervogels en in het geval van veel arctische waadvogels kan dit duren tot laat in juli, alhoewel ook vroeger (uiteraard) in gematigder streken'.

Reeds in 1918 gaf Jackson een gedetailleerd overzicht van de rui der verschillende waadvogelsoorten. Het is duidelijk dat deze vuistregels voornamelijk bij het ringwerk nuttig zullen zijn.

De min of meer onafhankelijke herfsttrek van adulte en jonge Goudplevieren ligt bij de Britse populatie enigszins anders, als Ratcliffe (1976) enerzijds betoogt: "...en de eerste succesvolle broedvogels troepen samen met hun nakomelingen en verlaten hun broedgronden voor lagere terreinen, reeds in het begin van juli". Maar anderzijds zegt hij ook: "The young, nevertheless, have to feed on the ground where they are hatched, at least until they are big enough to move away".

De bij ons overwinterende Goudplevieren behoren gedeeltelijk tot de noordelijke vorm *altifrons* en gedeeltelijk tot de zuidelijke vorm *apricaria*. In het veld kunnen vogels in prachtkleed tot één dezer vormen toegewezen worden, als de minder of meer sterk uitgesproken keel- en buikvlek tenminste als geldig argument mag dienen.

3. Typering van de pleisterplaatsen.

Zoals bij de aanvang gezegd, is er een duidelijke trouw aan bijna 'geijkte' voedsel- en roestgronden waarneembaar. Bondig typeer ik deze terreinen onder volgende karakteristieken.

1. Vers, grofkluittig geploegde zaaiaakkers.
2. Oubollige weiden met hobbelig reliëf.

De streek rond Assenede.

Foto: R. de Lust

3. Omgeploegde stoppelvelden van graan of maïs.
4. Niet-geploegde stoppelvelden van graan of maïs.
5. Pas geoogste bonen- en bietenakkers met loofresten.
6. Zaaiaakkers met jong graan tot 7 à 8 cm, liefst met plassen.
7. Aardappelakkers na het doodspuiten van het loof.
8. Aardappelakkers na het rooien.

Naargelang het tijdstip van het jaar en enigszins beïnvloed door de weersomstandigheden, wordt een voorkeur getoond voor deze terreintypes. Zij vertonen haast zonder uitzondering, een enigszins geaccentueerd oppervlak, namelijk in veel gevallen een grofkorreligheid onder de vorm van kluiten, stoppelhopen, lichte terreingolven, sleuven en ribbels (bv. op aardappelvelden) of tijdelijke oneffenheden door de aanwezigheid van loofresten (op bieten-, bonen- en erwteakkers). Het is interessant enkele citaten uit de literatuur aan te halen betreffende de geschiktheid van een 'habitat', toepasselijk op de broedgronden, maar eveneens op de trekgronden. Zo schrijft Hale (*l.c.*): 'De meeste waadvogels selecteren verschillende types van habitat gedurende zowel het broedseizoen als daarbuiten. In het algemeen gezien, is het broedterrein veel duidelijker soortspecifiek in zijn kenmerken, terwijl het winter-habitat hetzelfde karakter heeft voor veel waadvogelsoorten'.

Goudplevieren vertonen in hun terreinkeuze, buiten de broedtijd, grote overeenkomst met Kieviten *Vanellus vanellus*. Deze terreinkeuze klaar en duidelijk specificeren is zeer delicaat. Hierover schrijft Hale: 'Het is zeer eenvoudig een vogel-habitat te omschrijven, maar het is vaak moeilijk, zelfs onmogelijk, de factoren te bepalen welke het habitat zo geschikt maken voor iedere soort'. Ik meen niettemin volgende vaststellingen te kunnen formuleren, altijd in acht nemend, dat de ontzettende mobiliteit van Goudplevieren binnen een kort tijdsbestek, geregeld hiervan afwijkingen te zien geeft.

In de nazomer zijn geploegde stoppelvelden erg aantrekkelijk voor Goudplevieren. Naarmate, tengevolge van landbouwactiviteiten, andere terreinkarakters ontstaan, worden deze als voedsel- en/of slaapterrein ingeruild. Grofkluitige en liefst vers geploegde akkers worden graag als slaappleatsen benut. De vogels wenden dan kennelijk de terreinaccentueringen aan als beschutting tegen de wind. Het feit dat terzelfdertijd over een uitgelezen voedselterrein kan worden beschikt (regenwormen!), is mogelijk niet vreemd aan deze keuze. Vooral in de periode tussen het doodspuiten van het aardappelloof en het eigenlijke rooien, wordt veelvuldig op dergelijke akkers gevoerageerd. Maar toch blijken ook hier weer een aantal „traditionele” gronden de voorkeur te

jan			feb			maa			apr			mei			jun			jul			aug			sep			okt			nov			dec			JAAR
																				1	4		1		10				1		10			1975		
					125 500	10 100	150 450		1															In 1976 geen tellingen verricht in najaar						1976						
																				5	6 35		10										1977			
					125 500	250 100	100 350																					120					In 1979 praktisch geen tellingen verricht in najaar	1979		
5			5	800	850		66	200														1		21	10 3 20		153	2 56 50					39	1980		
	14				60 45	20	51	36 10	30 30												1 153	14 66 2 50	44	44 400	44 120	102 240 50	250 170 366 399	190 450 366 420	450 50 10 66 55	100 151 70	400 100 15 167	42	1981			
			15	10 200 250	24 80	15 22 286 180	366 20 200	500		38 40 50	50						6		17	25 16 13 109			10		86 73 2		1 100 60 350 250	400 50 350 225	3 350 225		1 17		1982			
105	25 650 200	1000				20 10	700 400	20 45			45 200																							1983		

Tabel 1.: Aantal Goudplevieren *Pluvialis apricaria* per maanddecade op traditionele pleisterplaatsen in de omgeving van Assenede (Oost-Vlaanderen) in de periode 1975-1983.

genieten. Wat daarvan de reden moge zijn is niet onmiddellijk duidelijk. Oubollige weiden, in weinig gelijk aan effen gestreken graspercelen, worden met voorliefde bezocht als voedselterrein, in dagen na nachtvorst en bij bevroren rijp. Mogelijk is de oneffenheid van het terrein er dan oorzaak van, dat de bodem daar plaatselijk weker blijft en iets langer en makkelijker toegankelijk om voedsel te bemachtigen. Ik vermeld hierbij een van mijn veldnotities: "Vannacht (23 januari 1983) vroom het tot -5°C. Op de kreekplassen ligt een ijsvel. In de voormiddag heb ik noch Goudplevieren, noch Kieviten opgemerkt. In de namiddag echter vind ik 'het 1000-tal' terug in de hobbelige en zeer oude Maatweiden. De vorst heeft deze vogels dus niet verdreven".

Zaaiakkers met jong, opschietend graan worden vooral op zonnige, vroeg-voorjaarse en nog winterse dagen opgezocht. Vooral wanneer zich ondiepe plassen op dergelijke nogal vlakke velden gevormd hebben worden deze als drink- en wasplaatsen gebruikt, veelal in gezelschap van Kieviten. Het is trouwens op deze plaatsen, dat vroeg in maart al balts van Kieviten en uitzonderlijk ook van Goudplevieren, waar te nemen is.

Vermits de Goudplevieren steevast op dezelfde percelen terugkeren iedere herfst en voorjaar moeten de routes die door deze vogels gevolgd worden, even traditioneel zijn. Is het juist, de identificatie van de routes te koppelen aan volgende drie factoren?

1. instinctieve keuze van de oude trekpatronen (jonge vogels blijken na de adulten te vertrekken).
2. keuze van voedselrijke pleisterplaatsen die aan soortspecifieke kenmerken beantwoorden.

3. verbondenheid aan of neiging tot aansluiten bij de groep.

Een citaat van Hale is in die zin interessant: 'De keuze van het winter-habitat gebeurt minder precies dan de uitverkiezing van het broed-habitat en is globaal genomen gebaseerd op een voorradig voedselaanbod dat voldoende groot is. Op dit ogenblik wordt de habitat-keuze beïnvloed door de tendens van deze vogels om in troepen te verzamelen'.

Waarom echter houden deze troepen zich telkens weer op, met grote vasthoudendheid, op traditionele akkers, daar waar ogenschijnlijk andere, evenwaardige percelen zelden bezocht krijgen van Goudplevieren? Ik meen dat ik in de terreinen in m'n waarnemingsgebied, als gemene deler de reliëfnuances meen te moeten aanduiden als bijzondere attractiepolen voor de pleisteraars. Zowel de terreinen die zich op kleigrond bevinden, als deze op echte zandgronden, vertonen een licht golvend oppervlak en wat meer is, ze veranderen in de loop van verschillende jaren nooit opmerkelijk van karakter. Eén feit lijkt deze vaststelling te bevestigen. Zeer oude weiden werden in 1981 omgeploegd en met aardappelen beplant. De hobbelige structuur der weiden maakt plaats voor een even geaccidenteerd aardappelveld en bleef de Goudplevieren aantrekken. Zodra echter deze akker geheel genivelleerd was, bleven de vogels er weg.

4. Enkele vaststellingen bij het aantalsverloop

A. Een aantal cijfers verzameld in mijn regio van 1975 tot en met 1983 (Tabel 1), geven enkele aanduidingen over het aantalsverloop. Telling op

vaste data en door meer waarnemers zou een vollediger beeld geven van het migratiepatroon. Op héél wat teldagen worden geen Goudplevieren vastgesteld op de gewone plaatsen. Dit feit geeft aan, hoe mobiel Goudplevieren zijn en hoe moeilijk het is een betrouwbaar beeld te krijgen van hun aanwezigheid (al dan niet) op een bepaald moment. Er kunnen uit deze zeer lokale notities dus geen besluiten worden getrokken nopens de trekverplaatsingen in onze polders. Tevens is hoge tot zeer hoge trek bij voor de vogels gunstige windcondities niet uit de sluiten als hinderpaal voor volledig betrouwbare trekbeschrijvingen.

B. Anderzijds geeft deze verzameling notities, met enige regelmaat verricht, een idee van het voorkomen van Goudplevieren in deze regio. Grosso modo mogen we de Goudplevieren gedurende ruim 9 maanden tot onze gasten rekenen.

C. In het voorjaar zijn februari en maart de momenten van grootste concentraties van Goudplevieren op de pleistergronden. Niettemin kunnen ook plots grote aantallen aanwezig zijn in januari. Dit kan door uiteenlopende oorzaken, bv. zeer mild weer of strenge vorst (aantallen uit Nederland die verder doortrekken). In de nazomer krijgen we voortdurend aantallen vanaf augustus tot in december, waarbij de periode oktober-november de drukste bewegingen blijkt te geven.

D. Een intrigerende vraag is in hoeverre men gedurende opeenvolgende dagen met dezelfde individuen te maken krijgt of met telkens nieuwe migranten. Vooral het feit dat men gedurende enkele opeenvolgende dagen Goudplevieren in weinig wisselende aantallen aantreft, gevolgd door periodes waarin men géén exemplaren terugvindt die nadien door nieuwe aantallen gevolgd worden, wekt het vermoeden, dat de doortrek schoksgewijze verloopt en tevens dat men gedurende verschillende dagen met steeds dezelfde individuen te maken krijgt.

E. Het is door het ringwerk aangetoond dat heel wat vogels in West-Europa blijven 'hangen', althans in mildere winters. De overwinteringskwartieren situeren zich langs de Atlantische kusten, vanaf Nederland, over België, Frankrijk, N-tot ZW-Spanje, Portugal en de Atlantische kusten van Marokko. In hoeverre nu de aantalschommelingen gedurende de wintermaanden te verklaren zijn door op- en neergaande trekbewegingen (zoals Kieviten doen die balanceren op de vorstgrens) is niet door de veldwaarnemer uit te maken. Alleen de terugvangst van geringde exemplaren kan hierop het antwoord geven. Als ik de cijfers en data voorzichtig probeer te interpreteren, kom ik tot deze hypothetische zienswijze: Goudplevieren beginnen al vroeg (in juni) hun broedgebieden te verlaten (solitairen bv. en vogels die om één of andere reden niet broedden).

Overwinteringsgronden bij Assenede.

Foto : R. de Lust

Verenigingsberichten De Wielewaal - januari

- 6 **Lier.** Werkgroep botanie - vergadering om 20 u. in ons clublokaal. Rolwagenstraat 10, Lier. Leiding: A. de Jonghe. Einde: 22 u. clublokaal.
- 6 **Netevallei.** Neteling - met documentaire smalfilm 8 mm. van J. Verstraelen over de afdelingswerking. 20 u. parochiezaal Hallaar.
- 7 **Gent.** Namiddagtocht naar „De Gavers” te Kortrijk o.l.v. plaatselijke gids. Bijeenkomst om 13.30 u. op het Sint-Pietersplein.
- 7 **Lier.** Beheerswerken: op snoeien van jonge bomen. Vertrek: 9 u. en 14 u. station Lier. Leiding: M. Vermynen. Mee te brengen: zaag, bijl, kapmes. Einde: 12 u. en 17 u. Berlaar.
- 7 **Netevallei.** Snoeien & dunnen van een jong gemengd loofbos te Berlaar (Ezenhoek) in samenwerking met afd. Lier. 8.45 u. en 13.45 u. kerk Itegem.
- 8 **Brugge.** Stootvogelslaaplaatsstelling - combi excursie JNM-wiel. Bedoeling: stootvogels tellen en slaaptrek waarnemen in het Brugse. Vertrek: kerk St.-Andries om 13.30 u. Leiding: F. de Scheemaeker. Einde: Café „Tuinbos” - Gistelse stwg. (ter hoogte v/d Oude St.-Annadreef).
- 8 **Demer en Dijle.** Plantenwerkgroep winterkenmerken van inheemse bomen. Vertrek: Haachtsebaan 96, Keerbergen om 9 u. Leiding: F. de Preter. Mee te brengen: Loep en flora's. Einde: rond 11.30 u.
- 8 **Klein-Brabant.** Namiddagtocht langs onze scheldeboorden en natte broekbossen. Speciaal voor de observatie van het waterwild en de overwinterende roofvogels. Vertrek: Romeo Bornem om 14 u. Leiding: H. D'Hertefelt.
- 8 **Schelde en Leie.** Nieuwjaarstocht in de Scheldemeersen te Oudenaarde. Vertrek: Markt te Oudenaarde om 14 u. Leiding: Pol Cardon. Mee te brengen: laarzen, warme kledij. Einde: Na de tocht kort gezellig samenzijn met 'n babbeltje en 'n kop koffie.
- 13 **Mandelstreke.** Avondvergadering met dia's van eigen leden. Ten Elsberge (Dienstencentrum) 20 u.
- 13 **Voorkempem i.s.m. Brechtse Heide.** Green-peace-avond verzorgd door Green-peace 1 film over het leven v/d Potvis. 2. Dia's over de werking (actie's) van Gr. Peace. Aanvang: 20 u. in de „Lusthof” achter de Toverfluit te Halle.
- 14 **Brugge.** Kraaientocht in Vloetem-Zedelgem met bezoek aan voorverzamelplaatsen en slaapplaats. Vertrek: 16 u. kerk Snellegem. Leiding: VWG - Marcel Pottier. Einde: ± 18 u.
- 14 **Demer en Dijle.** Werkdag in Hollaken bosch. Onderhoud hakhoutbestanden. Vertrek: om 9 en 14 u. aan de brug over de Hollakenbeek. Leiding: G. Verstraeten en W. Bastiaens. Mee te brengen: kapmes, bijl. Einde: 17 u.
- 14 **Gent.** Vierde winteravond. Diamontage over de natuur in Zaïre door J. Boone. Begin stipt om 20 u. in het conferentiezaaltje van het Sint-Lievenskollege Gent.
- 14 **Hageland-Zuiderkempem.** Dia-avond door G. Nijs onze wegbermflora. Abdij Averbode, aanvang 20 u.
- 14 **Lier.** Lesavond over slakken en diertjes in en rond de sloot. Samenkomst: 20 u. clublokaal WA-Lier. (Rolwagenstr. 10, Lier). Leiding: K. Wuyts en M. Vermynen. Einde: 22.30 u. lokaal.
- 14 **Mol.** Nationale watervogelteldag. Hele of halve dagtocht met de fiets langs alle waterplassen van de regio. Vertrek: parking Prinsenspark Retie om 8.30 u. of Brug Zilvermeer (kant Mol) om 11.30 u. Leiding: J. Loos en G. Deckx. Mee te brengen: Fiets - knapzak - kijkers.
- 14 **Schelde en Leie.** Winteravond met diavoorstelling over de Otter door de Nationale Campagne voor Bescherming der roofdieren. Vertrek: Parochiezaaltje te Goike om 20 u. (aan de kerk te Goike). Leiding: D. Criel (JNM-NCBR). Einde: 22.30 u.
- 14 **'s Heerenbosch.** Busreis naar Goerree Overflakkee - om wilde ganzen te zien. Inschrijven vóór 4.1.84 bij bestuursleden. Inlichtingen: 052/33.55.95. Vertrek: Buggenhoutstation 7.30 u. Malderen kerk: 7.35 u. Mee te brengen: rubberlaarzen, verrekijker, vogelgids en middageten. Terug om 20 u.
- 15 **Demer en Dijle.** Internationale waterwildteldag. Vertrek: 8 u. brug Werchter. Leiding: F. Wuyts. Mee te brengen: verrekijker en vogelgidsen. Einde: 12 u.
- 15 **Krekenland.** Halve daguitstap naar Braakman. Vertrek: Markt te Assenede om 8 u. Leiding: I. Lammens. Mee te brengen: verrekijker. Einde: 12 u.
- 15 **Meetjesland.** Ganzentocht te Damme, halve dagtocht. Vertrek: markt Eeklo om 8.30 u. Leiding: plaatselijke gids. Mee te brengen: Tele, verrekijker, laarzen en warme kledij. Einde: 11.30 u.
- 15 **en verder elke zondagvoorm. tenzij tegenbericht. Netevallei.** Cursus snoeien & enten. 10 u. lokaal Oud-Gemeentehuis Hallaar. Leiding: Marc Geens. Einde: 12 u.
- 15 **Netevallei.** Boswandeling in „Averegten” te Hallaar. Vertrek: 10 u. grote parking. Leiding: M. Geens. Mee te brengen: kijker. Einde: 12 u. grote parking.
- 15 **Scheldeland.** Bezoek aan het Koninklijk Belgisch Instituut voor natuurwetenschappen (departement paleontologie). Vertrek: 13.30 u. markt Wetteren. Leiding: R. Jooris.
- 15 **Scheldeland.** Waterwildtelling (3^e telling) ingericht door de werkgroep ornithologie. Vertrek: 8.30 u. markt Wetteren. Leiding: P. de Bruycker.
- 15 **Schelde en Leie.** Watervogeltelling in het hele afdelingsgebied. We splitsen in kleine groepjes en tellen in waterrijke gebieden. Vertrek: Markt Oudenaarde om 8.30 u. Leiding: J. Vanheuverwijn (091/84.43.82). Mee te brengen: laarzen, warme kledij, verrekijker, telescoop. Einde 12 u.
- 15 **De Stern.** Maandwandeling in de Scheldevallei tevens watervogeltelling. Vertrek: Zevegem-Dorp 9 u.
- 15 **„Zwalmvallei”.** Wandeling te Dikkele en Beerlegem. Gelegenheid tot verorberen van lekkere pannenkoek in cafeetje te Dikkele. Vertrek: kerk te Dikkele om 14 u. Leiding: F. de Waele. Mee te brengen: laarzen of stevig schoeisel - gewoon materiaal.
- 18 **De Stern.** Werkgroep ornithologie. 20 u. Dienstencentrum Dorp, 18 Zevegem. Leiding: J. Decock & V. Geers.
- 19 **Brugge.** Fotowerkgroep Dia-avond Alaska. A. en J. Helsen (B.V.N.F.).
- 20 **Krekenland.** Dia-avond „Vogels van bij ons” Dhr. Riemslog. Vertrek: om 20 u. in het landbouwershuis markt te Assenede.
- 20 **Meetjesland.** Diamontage over enkele aspecten van de faune en flora van de Verenigde Staten. Stadsauditorium Garenstraat te Eeklo, 20 u. Voordrachtgever: G. van Bastelaere. Einde: 22 u.
- 20 **Noorderkempem.** Ledenavond te Essen met feestmaal + werk van eigen leden (H. Nuytemans). Gildenhuis Essen 19 u. Mee te brengen: een kleine verrassing voor tombola, tel. nr. 667.29.62 - 667.43.52 - 667.33.83.
- 21 **Gent.** Uilentocht te Sint-Martens-Latem o.l.v. H. Evrard. Bijeenkomst om 16.30 u. aan de kerk van Sint-Martens-Latem.
- 21 **Schelde en Leie.** Beheerswerken in ons reservaat „Het Burreken” te Zegelsem, Hakhout- en bramenbeheer. Vertrek: Kerk Zegelsem om 9 u. of om 14 u. Leiding: A. de Kimpe. Mee te brengen: Handschoenen, zeis, bijl. Einde: 17 u.
- 21 **Schelde en Leie.** Derde winteravond. Thema: Schotland en zijn zeevogels. Tentoonstelling vogelboeken. Gemeentelijke jongensschool te Kruishoutem om 19.45 u. Leiding: G. Mornie. Einde omstreeks 22.30 u.
- 22 **Antwerpen-Centrum.** Jaarlijkse ganzenuitstap naar Schouwen Duiveland. Vertrek: Rooseveltplein - Antwerpen om 8 u. Prijs: 300 F (250 F voor jongeren en gepensioneerden) te storten op girorekening nr. 000-0087473-76 van de Wielewaal Merksem - Tel. Lambert 646.19.68. Leiding: L. Vergaelen.
- 22 **Demer en Dijle.** Hele daguitstap met eigen wagens (picknick mee!). Vertrek: 8 u. Covee (Kampenhout-Sas). Leiding: F. Wuyts. Mee te brengen: verrekijker en vogelgids(en). Einde: bij donkerte ter plaatse.
- 22 **Gent.** Ganzentocht naar Zeeuws-Vlaanderen. Volle dagtocht met private wagens o.l.v. E. van Renterghem. Vertrek om 8 u. op het Sint-Pietersplein.
- 22 **Klein-Brabant.** Voormiddagtocht naar de barbiebeek te Bazel, bedreigd landschappelijk waardevol gebied. Vertrek: Romeo Bornem om 13.30 u. Leiding: G. Hielekens.

- 22 Mechelen.** Bezoek aan de Kreekraksluis en omgeving. Vertrek: Station NMBS Mechelen 8.30 u. Leiding: L. Benoy. Mee te brengen: Laarzen - winddichte kleding. Einde: Station NMBS Mechelen 12.30 u.
- 22 Mol.** Zandputtentocht. Fietstocht langs de Molse Zandputten (volgen per auto is voor een deel mogelijk). Vertrek: Brug Mol-Donk (Kant Dessel) om 9 u. Einde: Brug Zilvermeer (Mol-Sluis) om 12 u.
- 22 Mortsel.** Autocartocht naar Schouwen Duiveland. Prijs 310/260/210 F te storten op Bankrek. 068-0847360-92 vóór 5 jan. '84. Vertrek: station Oude-God 7.30 u. Leiding: Ch. Tytgat. Mee te brengen: laarzen, picknick.
- 26 Mechelen.** Discussie over kaartlezen. Lokaal: den Halm 20 u. Leiding: J. Kiebooms. Einde: Den Halm 22 u.
- 28 Lier.** Jaarlijks gezellig samenzijn: mosselsouper. Inschrijving: 400 F storten op PCR 000-0606834-02 van Y. Peeters. Begin: tussen 19 en 19.30 u. in het Hof van Aragon te Lier.
- 28 Mechelen.** Oefening kaartlezen. Vertrek: 14 u. Hoofdingang rijksdomein Hofstade. Leiding: J. Kiebooms. Einde: Hoofdingang Rijksdomein 16.30 u.
- 28 Mortsel.** Met de Werkgroep Ornithologie naar Saefthinge, Doel en Kallo. Vertrek: Station Oude-God 7.15 u. Eigen wagens. Leiding: L. Wouters en C. Sneyers. Meebrengen: laarzen, picknick.
- 28 Mortsel.** Dia-avond. Werk van eigen leden. Agfa-Gevaert. Auditorium Septistr. Mortsel 20 u. Leiding: G. Zwyart. Einde: 22 u.
- 28 Scheldeland.** Winteravond: vogeltrek en ringwerk door L. Caeckebeke. Vertrek: 20 u. Rafter Gemeenteschool te Wetteren.
- 29 Brugge.** Ganzenocht in de regio. Afhankelijk van de pleisterplaatsen wordt ofwel Damme ofwel Meetkerke aangedaan. Vertrek: station Brugge 13.30 u. Leiding: G. Orbie. Mee te brengen: excursiekledij, kijker en telescoop. Einde 18 u.
- 29 Kortrijk.** Namiddagtocht in de streek van Lo. Verzameling om 14 u. op de markt van Lo bij Veurne. Leiding: A. Demarey.
- 29 Land van Waas-Zuid.** Tocht naar Blokkesdijk (L.O.). Vertrek: 13.30 u. Sint-Niklaas (Stadhuis), 14 u. parking van Blokkesdijk aan de plas. Leiding: R. Maes en E. Thoen.
- 29 Leuven.** Daguitstap Flevopolders/IJmuiden met bus. Vertrek: „Thierbrau" t.h.v. Sportkot 6.15 u. Leiding: H. Blockx, E. Hoebrechts, e.a. Mee te brengen: Picknick, drank Einde: Leuven, 21.30 u.
- 29 Mandelstreek.** Busuitstap naar Veerse meer. Vertrek: stationsplein 7.45 u.
- 29 Noorderkempen.** Ganzenuitstap naar Noord- en Zuid-Beveland. Essen-centrum kerk 8 u. Leiding: F. Broos. Mee te brengen: picknick meenemen of mosselen eten (tijdig bestellen). Einde: Essen 18 u. tel. 667.43.52 - 667.33.83
- 29 Schelde en Leie.** Traditionele ganzenocht naar de ganzenpleisterplaatsen in Zeeuws-Vlaanderen. Vertrek: Benzinstation Chevron, Gaversesteenweg te Deinze/Petegem om 7.30 u. Leiding: J. van Hecke. Mee te brengen: Laarzen, picknick + drank, verrekijker, telescoop, warme kledij. Einde: 17 u.
- 29 Turnhout.** Busuitstap naar Zeeland. Vertrek: Parking Warande om 6.30 u. inschrijving bij J. Pelkmans, Hollandsestraat 5, Turnhout op nr. 068-0547020-64 vóór 24 januari (250 F). Einde: 19 u.
- 29 „Zwalmvallei".** Uitstap tezamen met de JNM naar Zeeland. Vertrek: om 6 u. 's morgens op de markt te Zottegem. Mee te brengen: zeer warme kledij, lunchpakket, gewoon studiemateriaal.
- 30 + 13/2, 27/2 Netevallei.** Cursus natuurfotografie. Start op 9/1, zeer interessant - ook voor beginners. 20 u. lokaal Oud-Gemeentehuis Hallaar. Leiding: S. Pot. Mee te brengen: Fotomateriaal.
- 3 Netevallei.** Neteling-Diareeks door R. Willockx „Rivierland-schappen" 20 u. parochiezaal Hallaar.
- 3 Westkust.** Voordracht met dia-reeks. „Determinatie van Steltlopers" 19.30 u. Vormingsinstituut Veurne. Leiding: R. de Bruyne.
- 4 Merelbeke.** Derde winteravond. Diareeks over het natuurre-servaat de Bourgoyen-Ossemeersen. Begin om 20 u. zaal Rola Roskamstraat 38, 9220 Merelbeke.
- 4 Turnhout.** Dia-voordracht. Vogels in Noorwegen door R. Willockx. Wielewaalhuis 20 u.
- 5 Antwerpen-Centrum.** Namiddagwandeling in de omgeving van Vrieselhof. Vertrek: Bijeenkomst Kerk van Oelegem om 13.30 u. Leiding: K. Labens.
- 5 De Fruitstreek.** Uilenwandeling met J. Stevens. Vertrek: 17 u. op de parking v/h Prov. Domein Nieuwenhoven. Einde: 19 u.
- 5 Gent.** Halve dagtocht naar Blokkesdijk en omgeving o.l.v. D. Roels. Vertrek om 8.30 u. op het Sint-Pietersplein.
- 5 Klein-Brabant.** Namiddagtocht naar de vallei van de Durme en Den Bunt, met aandacht voor het waterwild en waardevol Durmelandschap. Vertrek: Romeo Bornem om 13.30 u. Leiding: G. Hielegems.
- 5 Krekenland.** Halve dagtocht in de Asseneedse Polders. Vertrek: Markt te Assenede om 8 u. Leiding: R. de Lust.
- 5 Lier.** Busuitstap naar Flevoland. Inschrijving: 300 F (jeugd tot 21 j.: 250 F) op PCR 000-0606834-02 v. Y. Peeters vóór 28/1. Vertrek: 7.30 u. station Lier. Mee te brengen: Knapzak, laarzen, verrekijker, telescopen! Einde: 19 u. station Lier.
- 5 Schelde en Leie.** Bomen herkennen in de winter. Wandeling met bijzondere aandacht voor knoppen der bomen en andere herkenningpunten bij bomen (schors, silhouet)... Vertrek: Station te Ronse 14 u. Leiding: L. Papignies. Mee te brengen: Bomengids, knoppentabel, loepe, laarzen, warme kledij. Einde: 17 u.
- 25, 26. Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** Busreis naar Flevoland en IJsselmeer. Plaatselijke gids. Inlichtingen: Dhr. P. Poppe 03/383.09.32. Prijs 2000 F.

DE ORTOLAAN IN VLAANDEREN

Aansluitend bij het initiatief van de Nederlandse Stichting Mondiaal Alternatief „Ortolaan, vogel van het jaar 1984" zal de *Wielewaal* in 1984 een bijdrage publiceren over de **Ortolaan *Emberiza hortulana*** in Vlaanderen. De redactie doet dan ook beroep op alle Wielewalers die gegevens bezitten betreffende het vroegere en huidige voorkomen als broedvogel van deze vogelsoort in ons land, om deze spoedig te doen toekomen op het redactieadres: Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Op deze manier zou ook onze vereniging een steentje kunnen bijdragen tot het mogelijke welslagen van dit internationaal opgezet project. Gezien de publicatie van de *Atlas van de Belgische broedvogels* door het „KBIN" vermoedelijk nog lang op zich zal laten wachten (met waarschijnlijk totaal verouderde en voorbijgestreefde gegevens!) is ernstige medewerking van alle actieve Wielewalers aan dit project meer dan zinvol.

H. Meeus.

ZOMERUUR

De Koninklijke Sterrenwacht, Ringlaan 3, 1180 Brussel laat ons weten dat het zomeruur ingaat op volgende data:

1984: vanaf 25 maart tot 30 september
1985: vanaf 31 maart tot 29 september
(telkens te 1 u. 's morgens, wereldtijd = greenwichtijd)

FEBRUARI

- 3 Mol.** Dia-voordracht door de Molse WA-leden over activiteiten, reizen, flora en (avi)fauna. Zaal Brandweer om 19.30 u. (Hoek Rondplein - Schansstraat Mol).

VOORNAAMSTE PUNTEN UIT HET VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN DE RAAD VAN BEHEER, GEHOUDEN TE TURNHOUT OP ZATERDAG, 10 DECEMBER 1983.

— Minister Akkermans heeft 8 privé natuureservaten erkend en gesubsidieerd. Eén ervan is het Wielewaal-reservaat, het Mechels Broek. Hiervoor bekomen wij 14.175 F subsidie. De raad dankt hiervoor afdeling Mechelen en speciaal R. Willockx. Het is te betreuren dat onze andere conservators weinig of niets doen in dit verband, ondanks de herhaalde verzoeken die hiervoor reeds werden gedaan.

— De raad van beheer gaat akkoord met de oprichting van afdeling Oud-Turnhout. Dit is eveneens het geval met afdeling Beveren, die op 7 december j.l. een startvergadering hield. De afdeling zal de fusiegemeente Beveren omvatten, die afkomstig is van afdeling Waasland-Noord.

— Op verzoek van de leden van de betrokken gemeenten worden twee fusiegemeenten overgeheveld naar afdeling Demer en Dijle. Van afdeling Brussel komt de fusiegemeente Kampenhout met Berg, Buken, Kampenhout en Nederokkerzeel en van afdeling Leuven de fusiegemeente Holsbeek met Holsbeek, Kortrijk-Dutsel, Nieuwrode en St.-Pieters-Rode. Ook het beheer van het Nico de Boevé-reservaat wordt aan afdeling Demer en Dijle toevertrouwd.

— De NWG Natuurbehoud stelde voor om kwartetspelen met zichten van onze reservaten en afbeeldingen van planten en dieren te laten drukken. De raad van beheer vindt echter de investering te hoog.

— De Wielewaal heeft een B.-T.-K.-project aangevraagd voor de Wielewaalnatuureservaten. Er is inderdaad een schrijnend tekort aan contact tussen de conservators en het centraal bestuur.

De titel van het project is: Onderhoud, inventarisatie en beheersplanning van de natuureservaten van De Wielewaal in het Vlaamse gewest. Het doel is: van elk reservaat een kaart, een beheersplan en een dossier te maken. Daarin zit ook het verzamelen van alle gegevens, een fotografisch dossier aanleggen, subsidies aanvragen, contacten leggen met eigenaars en conservators voor beheerswerken, het onderhoud regelen met conservators en afdelingen, enz. Voor dit project zijn al twee kandidaten.

— Vanaf 1 januari 1984 krijgen we in het Wielewaalhuis nog een dienstweigeraar voor onderhoudswerken. Hij zal het huis verder opknappen en verder nestkasten, voedertafels, enz. vervaardigen.

— Leden van de J.N.M. kunnen via de jeugdbond een abonnement op de Wielewaal bekomen aan de gunstprijs van 350 F. Hierdoor worden ze echter geen lid van De Wielewaal. Dit kan slechts door het betalen van 450 F. Het blad zal aan de J.N.M.-ers op naam onder omslag verstuurd worden. Dit om voor 1985 moeilijkheden te voorkomen met de post.

— Verslag provinciale vergaderingen, verder in dit blad.

— De dag van de conservators heeft plaats te Lokeren op 31 maart 1984. Hij gaat door in samenwerking met andere verenigingen. Er is een bezoek voorzien aan het Molsbroek en een gespreksnamiddag.

— Het symposium van het congres 1984 heeft plaats te St.-Niklaas in het hotel Serwir op 14 oktober 1984. De voorgestelde referaten zijn: Ontstaan van de krekens in Noord-Waasland, Botanische waarde van die krekens, Vogels van rietvelden en verlandingszones, Amfibieën. Daarbij komt nog een film of een diamontage. De datum en de plaats van de uitstap moeten nog vastgelegd worden.

— De raad van deelgenoten zal plaats vinden op 18 maart 1984. Het mandaat van 2 beheerders, P.

Herroelen en R. Debruyne, loopt ten einde. Mogelijke andere kandidaten voor de provincies Brabant en West-Vlaanderen moeten zich door hun afdeling laten afvaardigen.

— De brochure „Bedreigde planten en dieren” is in de centrale volledig uitverkocht.

— Buitengewone algemene vergadering van 18 maart 1984.

De Wielewaaljongeren hebben zich in 1983 gefusioneerend met de Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie. De nieuwe naam van de bond is Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubehoud (J.N.M.) Op verzoek van de nieuwe bond zou De Wielewaal zijn statuten moeten wijzigen, zo dat De Wielewaal geen jeugdafdeling meer zal hebben. Wat dit betreft komt de verandering praktisch neer op de terugkeer naar de statuten van vóór 1970.

Voor deze buitengewone algemene vergadering worden alle deelgenoten van 1983, aangetekend, opgeroepen. Ter verduidelijking: dit zijn de personen, die in 1983 door hun afdeling werden afgevaardigd en waarvan de namen zijn neergelegd op de rechtbank. De raad van beheer gaat akkoord met de opheffing van de wielewaaljongeren. Om de statuten te veranderen moet echter de 2/3 van de deelgenoten akkoord zijn.

Van deze gelegenheid maakte W. van Spaendonck gebruik om voor te stellen de bijleden als volwaardig lid op te nemen in de statuten. Een bijlid is een persoon van hetzelfde gezin, die op hetzelfde adres woont. Er zal dus tweemaal moeten gestemd worden op de buitengewone vergadering. Eerst over art. 5 en 17 betreffende de bijleden. Vervolgens over de jeugd, dus over artikel 5, 6, 8, 10, 17 en 18. Beide voorstellen staan volledig los van elkaar.

DOCUMENTAIRE FILMS.

Deze 16 mm-films uit De Kempen zijn alle kleur- en kunstvolle creaties, gesonoriseerd op internationale geluidsband.

Mits onderlinge regeling, kan voor de afdelingen een bijzondere voorstelling ervan plaatsvinden, op een bepaalde plaats en tijdstip. Prijs overeen te komen.

Martin Loenders, Poorthoevestraat 24, 3550 Heusden-Zolder, Tel. 011/42.58.70.

Projecties afzonderlijk, of combinaties ervan, zijn mogelijk.

De Kempense Heide: film over de heidevlakte met wat er leeft en groeit. Auspiciën: Min. Nat. Opvoed. & Cult. Dictie: Omer Grawet (BRT) - 30 minuten.

Het lied van mijn Kempen: film over de natuur en biologie van het Kempens plateau, ter bescherming van het landschap. Muziek: Armand Preud'homme. Tekst: Lando Janssen. Dictie: Ludo Bekkers (BRT) - 55 minuten.

Het leven van het Korhoen: Document over het leven van de meest vermaarde heidevogel: Lyrurus tetrix. Auspiciën: Kon. Belg. Inst. Natuurwetensch. Tekst: M. Hautekiet. Dictie: Ludo Bekkers (BRT) - 35 minuten.

De Kempen - Heerlijk Erfgoed: Blik op het leefmilieu van de Kempen van vroeger, rond de eeuwwisseling met biologische eigenheden. Internationaal met goud bekroonde film. Muziek: Symfonie David. Tekst: Landewald Janssen. Dictie: Ludo Bekkers (BRT). - 35 minuten.

Levende stenen: Zeldzame en merkwaardige broedvogels, draaihalts *Jynx torquilla* en hop *Upupa epops* in een muur te gast (Klooster Heusden). Muziek: uit Ketelby's kloostertuin. Tekst: Landewald Janssen. Dictie: Ludo Bekkers (BRT). - 25 minuten.

Langs deinend riet: Exploratietocht langs de waterkant aan boord van een vissersbootje met camera en plonsstok. Labo: Marcel de Borchgrave. Sonorisatie: Francis Verbeeck. Tekst: Paul de Schutter. - 30 min.

RANA, EEN NIEUWE WERKGROEP

Onlangs werd binnen „De Wielewaal” een nieuwe werkgroep opgericht: RANA, wat staat voor amfibieën en reptielen in de natuur.

Wat beoogt deze werkgroep?

Een eerste doelstelling is door studie een beter inzicht verkrijgen in de leefgewoonten en verspreiding van de inheemse amfibieën en reptielen. Hierbij zal jaarlijks gewerkt worden rond een eenvoudig thema. Concreet wordt gedacht aan het lokaliseren van plaatsen waar de migratieroutes van amfibieën verkeerswegen kruisen, de studie van de voortplantings- en jaarcyclus van telkens één soort. Deze thema's zullen zo worden opgevat dat personen die niet met deze dieren vertrouwd zijn kunnen meewerken.

Hiernaast zullen we bestaande en nieuwe verspreidingsgegevens in Vlaanderen trachten te bundelen. We pogen zo een beeld te krijgen van de huidige status van de verschillende soorten en hun verspreiding in kaart te brengen.

Als tweede doel beoogt de werkgroep een betere bescherming van amfibieën en reptielen te propagieren door:

- het verstrekken van informatie over de kenmerken en levenswijze van de inheemse soorten en het bestrijden van bepaalde misvattingen (giftige padden, gevaarlijke slangen...)
 - organisatie en coördinatie van beschermingsinitiatieven (overzetacties, beheerswerken, bescherming en onderhoud van veedrinkpoelen,...)
 - advies te verstrekken aan personen die belast zijn met het beheer van natuurgebieden.
- Voor 1984 zijn volgende initiatieven gepland:
- inrichten van een info-namiddag te Antwerpen op 29 april 1984. Geïnteresseerden kunnen hier meer informatie verkrijgen over de inheemse soorten en kennismaken met de werking van RANA (nadere gegevens volgen)
 - studie-thema voor 1984: lokalisatie van oversteekplaatsen van amfibieën. Het is de bedoeling om plaatsen op te sporen waar amfibieën bij de voorjaarstrek massaal worden doodgereden door het verkeer. Deze informatie moet als basis dienen voor toekomstige beschermingsacties.
 - samenstellen van een Panda-themanummer (WWF-België) over de Belgische amfibieën en reptielen.
 - opstellen van een verplaatsbare tentoonstelling die aan de afdelingen kan worden uitgeleend.

We geven graag nadere inlichtingen en zouden uw medewerking in RANA bijzonder op prijs stellen.
Contactadres: A. van Hecke, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar (03/888 34 31).

TENTOONSTELLINGEN VAN DE WIELEWAAL

— Een tentoonstelling over De Wielewaal bevindt zich in het Wielewaalhuis, Graatakker 11 te 2300 Turnhout. Een tweede exemplaar van dezelfde tentoonstelling is in het bezit van afdeling Gent, ten huize van Dhr. K. van Beirs, Heindriesstraat 9, 9710 Zwijnaarde. Deze tentoonstellingen kunnen alleen vervoerd worden met een station-wagen of bestelwagen.

— De nieuwe tentoonstellingen over „Het Rivierland-schap” en „50 Jaar Wielewaal” kunnen aangevraagd worden bij Walter van Spaendonk, Zevenbergen 50, 2500 Lier. De panelen van elk van deze tentoonstellingen kunnen vervoerd worden met een gewone personenwagen.

Al deze tentoonstellingen kunnen gratis gebruikt worden. Ze moeten echter zelf opgehaald en teruggebracht worden.

— De tentoonstelling van afdeling Noord-Limburg bevindt zich bij Sylvain Pauwels, Pijnvenstraat 83, 3900 Lommel. Afdeling Lommel zorgt zelf voor het vervoer tegen een vergoeding per km.

VERSLAG VAN DE PROVINCIALE VERGADERINGEN 1983.

Zaterdag, 19 november:

— Antwerpen

van 10 tot 12.30 u. te Lier, in het lokaal van afdeling Lier, Rolwagenstraat; 19 aanwezigen, die volgende afdelingen vertegenwoordigden: Brechtse Heide, Herentals, Hoogstraten, Klein-Brabant, Lier, Mechelen, Mortsels, Netevallei, Voorkempen.

— Limburg

van 15 tot 18 u. te Zonhoven, bij de Fraters, Kleine Hemmenweg; 12 aanwezigen, die volgende afdelingen vertegenwoordigden: Fruitstreek, Lommel, Midden-Limburg, Zuid-Limburg. Verontschuldigd: Maasland.

Zaterdag, 3 december:

— West-Vlaanderen

van 10 tot 12.30 u. in de Blankaart, Iepersteenweg te Woumen. 15 aanwezigen, die volgende afdelingen vertegenwoordigden: Brugge, Kortrijk, Mandelstreek, Westkust, Westland.

— Oost-Vlaanderen

van 15 tot 17.15 u. in de „Graaf van Vlaanderen”, Stationsplein te Aalst, 20 aanwezigen die volgende afdelingen vertegenwoordigden: Aalter, Brussel, Demer en Dijle, Denderland, De Stern, Gent, Leie, Schelde, Scheldeland, 's Heerenbosch, Waasland-Noord, Waasland-Zuid.

De raad van beheer werd telkens vertegenwoordigd door H. Franckx, J. Peeters, en R. Willockx.

In elke provincie waren eveneens de plaatselijke beheerders aanwezig.

Rudi Willockx gaf telkens eerst een evaluatie van de sponsorwandelingen van 1983. Financieel waren ze een succes, de opkomst liet te wensen over. Alleen afdeling Demer en Dijle begreep de zin van de activiteit.

Aansluitend hierbij kondigde de voorzitter de benefietwandelingen van 19 en 20 mei 1984 aan.

Daarna vroeg R. Willockx aandacht en medewerking voor de actie „Scouting natuurlijk” in 1984, evenals voor de gevraagde informatie door het Lager Onderwijs. Om het profiel van De Wielewaal „Natuurbeleving, Natuurstudie en Natuurbehoud” meer tot zijn recht te laten komen, werden twee nieuwe propagandastanden uitgewerkt en zullen nieuwe affiches, zelfklevers, een poster en een embleem worden ontworpen.

In de provincies Antwerpen en Limburg werd daarna veel aandacht besteed aan de mogelijkheden van de afdelingen om extra-subsidie te verwerven evenals aan de beschikbare reizende tentoonstellingen. Zie elders in dit blad. In Antwerpen werd eveneens informatie gevraagd over de fiscale attesten voor giften van 1000 F en meer. De Limburgers stelden zich vragen over de toekomst van de J.N.M. en het al dan niet opheffen van de W.J.

West-Vlaanderen deed een verzoek opdat een afdeling, die een congres inricht, de uitstap zou laten doorgaan in het gebied van de eigen afdeling.

In beide Vlaanderen werd eveneens geïnformeerd naar de mogelijkheid van het verschaffen van de adreskaartjes voor de afdelingen door het nationaal secretariaat. Tijdens de vergadering te Aalst werd de hele tijd gediscussieerd over de doelstellingen van De Wielewaal. Anderzijds drukte de voorzitter zijn ongenoegen uit over de mogelijkheid, recent door sommige afdelingen geboden, om te kunnen deelnemen aan de activiteiten en het mededelingsblad te ontvangen, zonder lid te worden van De Wielewaal. Wie geen 450 F per jaar over heeft voor de werking van onze vereniging, kan zich moeilijk een sympathisant noemen. Een andere naam zou hier beter passen.

H. Franckx

HOE KAN EEN AFDELING AAN EXTRA-SUBSIDIES KOMEN?

— Door vóór 31 oktober 1983 een aanvraag in te dienen bij dhr. Lenssens, Gemeenschapsminister van Leefmilieu, Waterbeleid en Onderwijs, Jozef II-straat 30, 1040 Brussel (tel. 02/217 04 50)

— Door een aanvraag bij de Provinciale Dienst voor Cultuur.

Voor Oost-Vlaanderen deed dit vroeger Marcel Nachtergaele en nu Harald Evrard. Voor Limburg doet het Lisette Hermans en voor Antwerpen zal Walter van Spaendonck vanaf 1984 deze taak op zich nemen. Rudy Debruyne deed in 1983 een succesloze poging voor West-Vlaanderen.

De te volgen procedure evenals het bedrag verschilt merkkelijk van provincie tot provincie.

— Door een aanvraag tot de diverse gemeentebesturen van het gebied, waarin de afdeling werkt.

— Bovendien kan een afdeling nog inkomsten hebben door een tombola, door het inzamelen van oud papier en kroonkurkjes, door de verkoop van boeken, bomen, appelsienen, nestkasten, broedpotten en zelfklevers, door het inrichten van een barbecue, autocaruitstappen en meerdaagse reizen.

OPROEP TOT MEDEWERKING:

Winter- en Broedpopulatie van de Houtsnip *Scolopax rusticola*.

Duur van de enquête: minimum 3 jaar.

Doel: Het doel van het onderzoek is de winter- en broedpopulatieschommelingen te volgen en de oorzaken van een stijging of achteruitgang proberen te verklaren.

Hoe zal er moeten gewerkt worden?

— **voor de winterpopulatie:**

moet genoteerd worden:

— het aantal vogels (per waarneming!)

— een beschrijving van de biotoop

— de weersomstandigheden (temperatuur en windrichting)

— de naam van het bos, plaats en gemeente van de waarnemingen

Er moet worden geteld vanaf begin november tot eind januari (01/11 - tot 31/01).

— **voor de broedpopulatie:**

moet genoteerd worden:

— het aantal baltsende ♂♂

— beschrijving van de biotoop + (die van de omliggende biotopen indien het een ander type is).

— de namen van het bos, gemeente en plaats van de waarnemingen).

N.B. de baltsvluchten beginnen in maart en eindigen in juni. — Alle gegevens waar deze vogel vroeger (vanaf 1900 tot nu) gebroed heeft zijn altijd welkom (hoe meer, hoe beter).

Alle waarnemingen worden verwacht bij: Géry van der Kelen, Hutstraat 18, B-3090 Kampenhout-Relst.

BRUSSELSE WEEK VAN HET BOS

Ter gelegenheid van de „Brusselse week van het bos” werd door het Staatssecretariaat voor het Brusselse Gewest een didactisch wandelpad, nl. het pad der „Verdrongen Kinderen” aangelegd te Watermaal-Bosvoorde. De begeleidende brochure kan gratis bekomen worden op het Bestuur van Waters en Bossen, Houtvesterij Brussel, Vorsterielaan 2, bus 6, te 1770 Brussel.

Deze folder is geschikt zowel voor de amateur-natuurlijfhebber als voor de wetenschappelijk gevormden.

OPNAME VAN „ZANG DER VOGELS”

Verzoek tot medewerking

Naar aanleiding van het verschijnen van de tweede L.P. „ZANG DER VOGELS” (deel 2), is het voor mij een aangename taak alle Wielewalers en natuurvrienden hartelijk te danken voor hun inzet tot de realisatie van deze L.P. Momenteel beschikken we dus over een 30-tal perfecte opnamen van zangvogels. Daaruit werden onze twee grammofoonplaten geboren. We hopen ook nog een derde L.P. te kunnen samenstellen binnen een tijdspanne van een 5-tal jaren.

Ondertussen kunnen we trachten ons opname-archief uit te breiden, met dien verstande dat wij dan over de meeste zangvogels van België zouden kunnen beschikken.

U weet het beste natuurvrienden, de winst van de L.P.'s gaat steeds volledig naar het natuurbehoud. Er werden reeds twee natuurreservaten mee aangekocht. Daarom ben ik zo vrij terug op Uw medewerking beroep te doen. Het gaat om rustig gelegen biotopen waar de vogels hieronder vermeld nog voorkomen:

Groenling, Putter, Kneu, Geelgors, Grauwe Gors, Boomleeuwerik, Kuifleeuwerik, Graspieper, Heggemus, Braamsluiper, Grauwe Vliegenvanger, Bonte Vliegenvanger, mezensoorten, Ortolaan, Cirilgors, Cetti's zanger, Tapuit, Paapje, Boomklever, Boomkruiper, Goudhaantje, Vuurgoudhaantje, Goudvink, Appelvink, Spreeuw, enz...

„Natuurbehoud is Zelfbehoud”, het is misschien de belangrijkste spreuk van de twintigste eeuw. En, terwijl dat de grootmachten dag en nacht hun vinger op de knop van de raketinstallaties houden, om de wereld te vernietigen, vechten wij verder om enkele vierkante meters land te kunnen vrijwaren, beschermen en in stand te houden als een oase in de daarrond door de mens gedegradeerde wereld.

Voor eventuele meldingen:

Erik de Hoog, Stas de Richellelaan 35

9240 Bottelare, Merelbeke, Tel. 091/62.79.27

NIEUWE ORNITHOLOGISCHE PUBLIKATIES

Te verkrijgen bij of via de Wielewaal-boekhandel, Graatakker 11, 2300 Turnhout (014/41.22.52).

Hickling R., 1983. *Enjoying Ornithology*. Calton, T. & A.D. Poyser. 13 £.

Mikkola H., 1983. *Owls of Europe*. Calton, T. & A.D. Poyser. 16.80 £.

Trommer G., 1983. *Greifvögel. Lebensweise, Schutz und Pflege der Greifvögel und Eulen*. 3., neubearbeitete Auflage. Stuttgart, Verlag Eugen Ulmer. 58 DM.

Mooij J.H., 1983. *De Bosuil*. Kosmos Vogelmonografieën. Utrecht, Kosmos. 25 gulden.

De Jong J., 1983. *De Kerkuil*. Kosmos Vogelmonografieën. Utrecht, Kosmos. 25 gulden.

Mlikovsky J., K. Buric, 1983. *Die Reiherente, Aythya fuligula*. Neue Brehm-Bücherei. Wittenberg Lutherstadt. 11,40 M.

Bub H., 1983. *Kennzeichen und Mauser europäischer Singvögel*, 3. Teil. *Seidenschwanz, Wasseramsel, Zaunkönig, Braunellen, Spötter, Laubsänger, Goldhähnchen*. Neue Brehm-Bücherei. Wittenberg Lutherstadt. 22,70 M.

Panow E.N., 1983. *Die Würger der nördlichen Paläarktis (Laniidae)*. Neue Brehm-Bücherei. Wittenberg Lutherstadt. 17,50 M.

Dittberner H., W. Dittberner, 1983. *Die Schafstelze (Motacilla flava)*. Neue Brehm-Bücherei. Wittenberg Lutherstadt. 21,80 M.

Ilicev V.D., V.N. Flint (Hrsg.). *Die Vögel der Sowjetunion*, in 10 Bänden. Deutschsprachige Ausgabe, Band 1 soll im Herbst 1984 erscheinen. Verlag J. Neumann-Neudamm.

FORFAITAIRE TOESLAG VOOR NATUURRESERVATEN

Naast staatsnatuurreservaten kunnen bij Besluit van de Vlaamse Executieve en volgens de criteria van de Natuurbehoudswet ook reservaten erkend worden die beheerd worden door Natuurbeschermingsverenigingen. Momenteel zijn er in Vlaanderen 9 erkende reservaten waaronder het Mechels Broek.

Deze erkende reservaten komen in aanmerking voor een jaarlijkse tussenkomst bij de beheers- en bewakingskosten alsook in een tegemoetkoming van 50 % op de eventuele huurkosten.

De reservaten die natuurbeschermingsverenigingen met veel inspanning en dank zij de giften van leden, verworven hebben, (zonder enige subsidie van het Gewest of het Rijk) ontberen deze huurtegemootkoming.

Gemeenschapsminister P. Akkermans zal voor de erkende reservaten in eigendom van natuurbehoudsverenigingen de forfaitaire toelage aanpassen. Daartoe dient het erkennings- en subsidiëeringsbesluit voor de natuurreservaten gewijzigd te worden. Hiertoe is het volgens de Wet op het Natuurbehoud vereiste advies gevraagd aan de Vlaamse Kamer van de Hoge Raad voor Natuurbehoud.

„DE WATERSTRAAT”, nieuw natuurreservaat in het krekengebied te Sint-Gillis-Waas.

Op 17 oktober kon afdeling Land van Waas een overeenkomst afsluiten met de heer J. de Schepper uit Sint-Niklaas tot oprichting van het natuurreservaat „De Waterstraat” te Sint-Gillis. In feite was dit slechts een bevestiging van de mondelinge overeenkomst van enkele jaren voordien.

De Waterstraat grenst aan „het Rietland”, een ander natuurreservaat in de gelijknamige Rietlandpolder.

„Waterstraat” en „Rietland” herinneren nog levendig aan de situatie van een vijftiental jaar terug toen de hele Rietlandpolder nog één hoilandcomplex was met rietkragen en veenmosrietlanden, Zomertalingen en Grutto's, Paapjes en Gele Kwikken, met roze voorjaars-tapijten van pinkster- en koekoeksbloemen en in de zomer hooiruiters van dijk tot dijk, met otters in de krekken, ganzen in de winter en met eeuwenoude knotwilgen van 3 m omtrek met eikvaren en Steenuiltjes. Door een sterk gewijzigde waterhuishouding staat het waterpeil gemiddeld 60 cm lager dan toen. De hooilanden zijn nu bijna alle omgeploegd tot akkerland met de gekende gevolgen voor dieren en planten. Iedere winter sneuvelen er knotwilgen ondanks de inzet van de Wielewaalkaploeg.

Nu is de Ruilverkaveling Meerdonk volop bezig de laatste slag toe te brengen, en juist in de Waterstraat. Deze kreeg terecht de bestemming „natuurreservaat” op het gewestplan. De onverharde weg sierde het landschap met zijn viervoudige rij populieren en natuurlijk struweel van Meidoorn, Zomereik, wilg en bramen. De grazige bermen werden getooid door Rolklaver, Wilde Peen, Knautia, Kattedoorn en Gele Morgenster op de drogere ruggen. Watermunt, Penningkruid, Pinksterbloem en Gele Lis gaven kleur aan de vochtige depressies. Door uitdroging, inwaaien van meststoffen en de overdadige snelverterende bladval van de populieren trad er een sterke vervuiling op met Akkerdistel en Brandnetel. Deze werd sinds begin vorig jaar teruggedrongen door begrazing door een kudde schapen met herder.

In het voorjaar is het heerlijk toeven tussen de bloeiende meidoorns met de zang van Grasmus, Bosrietzanger, Tuinfluiter, Boompieper of Wielewaal. Torenvalk, Grote Bonte Specht en Boomkruiper broeden er eveneens.

Aan al deze landelijke schoonheid dreigt nu een einde te komen door de Ruilverkaveling Meerdonk.

Ondanks het gewestplan en ondanks adviezen om de weg slechts met kiezel of kasseien te verharden heeft het Ruilverkavelingscomité het nodig geacht de weg te betonnen met toename van het snelverkeer, met vervuiling en vervuiling van de bermen. Bovendien hebben de werken heel wat schade toegebracht aan bomen en struiken.

Uit vrees voor deze vernielingen hebben zowel ABLO (Actiecomité ter Bescherming van het Leefmilieu op de Linkeroever) als afdeling Land van Waas - Noord getracht de werken van bij de aanvang stil te leggen door het Ruilverkavelingscomité in kortgeding te laten dagvaarden. Het mocht echter niet baten: beide klachten werden onontvankelijk verklaard door de rechter niettegenstaande de beheersovereenkomst. Tegen deze uitspraak wil de Wielewaal in beroep gaan, omdat anders de hele natuurbeschermingsactie op de helling komt. Deze gerechtszaken kosten heel wat geld. Teveel voor een afdelingskas. Daarom rekenen wij op de sympathie uit andere afdelingen. Uw steun is steeds welkom: op pcr. 000-0105608-72 van Wielewaal Land van Waas-Noord, Recollettenlaan 26, 2782 De Klinge.

DETERMINATIE VAN ZELDZAME VOGELS

Door de **Stichting Dutch Birding Association** en **De Wielewaal** wordt op 4 februari 1984 in het RUCA, Groenborgerlaan 171, 2000 Antwerpen, zaal T 105, te 15.00 u. een bijeenkomst ingericht voor Nederlandse en Vlaamse veldornithologen met als thema „Het determineren van zeldzame en moeilijke vogelsoorten”. Alle belangstellenden zijn welkom.

Belangrijke data voor 1984

Zondag, 18 maart: Raad van deelgenoten
Zaterdag, 31 maart: Dag van de conservators
Zondag, 29 april: Vlaamse Ardennendag
Zaterdag, 19 mei: Benefietwandelingen
Zondag, 20 mei: Benefietwandelingen
Zondag, 27 mei: Congresuitstap
Zondag, 14 oktober: Symposium

KRUISBEKKENINVASIE IN VLAANDEREN

L. Matthé, Snekenshof 47, 2451 Lichtaart, verzoekt nogmaals om toezending van alle waarnemingen van Kruisbekken *Loxia curvirostra* in Vlaanderen in 1983. Meer dan honderd waarnemers hebben reeds gevolg gegeven aan deze oproep waarvoor langs deze weg van harte dank; de puzzle krijgt stilaan vaste vorm door uw medewerking!

Gelieve de waarnemingen zo exact mogelijk te specificeren en zo weinig mogelijk omschrijvingen te gebruiken als „regelmatig groepjes in de streek tussen x en y”.

Een korte nota over de toch wel grote invasie die in 1983 plaats vond wordt gepland in dit tijdschrift, aansluitend op en in vergelijking met het artikel dat in *Wielewaal* 47: 225-241 (1981) over eerdere invasies verscheen. Alle inzenders worden vermeld.

INVENTARIS BROEDPAREN DODAARS, NACHTZWALUW EN OEVERZWALUW IN VLAANDEREN

Opnieuw wordt om de medewerking van alle actieve veldornithologen verzocht bij een geplande inventarisatie van de broedparen van **Dodaars**, **Nachtzwaluw** en **Oeverzwaluw** in Vlaanderen in 1984. Met de keuze van Dodaars en Oeverzwaluw, die beide een ruime verspreiding kennen, wordt onder meer tegemoet gekomen aan de wens om zoveel mogelijk onderzoekers bij het project te betrekken. Met de Nachtzwaluw wordt een inzicht in de bestandsontwikkeling beoogd met verwijzing naar en eventuele aanvulling van een recent overzicht (*Wielewaal* 48: 243-255). Alle gegevens, indien mogelijk vergezeld van een nauwkeurige plaatsbepaling en een beknopte biotoopbeschrijving, worden voor eind augustus verwacht op het redactieadres: Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Ook oude gegevens die een zinvolle vergelijking met vroeger toelaten zijn welkom. Een snelle verwerking van alle gegevens met publikatie van de resultaten in dit maandblad zal zoals steeds nagestreefd worden. Bijkomende inlichtingen worden graag verstrekt door onderstaande initiatiefnemers:

H. Voet, Oude Baan 5, 2070 Ekeren

P. Maes, Houthulststraat 21, 2060 Merksem

H. Meeus, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout

FISCALE ATTESTEN VOOR GIFTEN VAN 1000 F en MEER.

Het K.B. van 03-08-83, verschenen in het Belgisch Staatsblad van 19-08-83, bevat de voorwaarden voor het verstrekken van fiscale attesten door culturele organisaties. Ook De Wielewaal heeft een nieuwe aanvraag ingediend om voor 1983 en 1984-'86 fiscale attesten te mogen uitreiken voor giften van 1000 F en meer.

Zodra de officiële toelating in ons bezit is, zullen wij de fiscale attesten aan de betrokkenen toezenden. Gezien de strengere controle vanwege het Ministerie van Financiën heeft de raad van beheer echter beslist **alleen** nog attesten af te leveren voor giften aan de nationale Wielewaal. Gelden die gestort werden voor een bepaald project van een afdeling, kunnen aan de afdeling terug betaald worden, mits voorlegging van de nodige bewijsstukken voor het aanwenden van de geschonken bedragen. Voor administratiekosten wordt 10 % afgehouden.

NATIONALE WERKGROEP BOTANIE: HOE WAS '83, WAT WORDT '84?

In 1983 draaide de werkgroep op volle toeren: ter gelegenheid van de 9 activiteiten van de werkgroep was de opkomst ruim bevredigend, gemiddeld 14 deelnemers, komende van verschillende afdelingen: Lier, Scheide en Leie, Denderland, Gent, Zwalm, Leuven, Demer en Dijle, Aalter, Scheldeland, Kortrijk, Antwerpen-Centrum, Mol, Meetjesland, Stern, Oostende, Mechelen, en zelfs een lid van de Torenavalk uit Tielt was geregeld aanwezig. Hieruit blijkt dat een van de voornaamste doelstellingen van de werkgroep stilaan bereikt wordt: het aanmoedigen van plaatselijke werkgroepen en individuele plantenliefhebbers in zoveel mogelijk afdelingen.

Dat ook de andere doelstelling, het propageren van een grondige manier van inventariseren volgens de IFBL-methode, ruimschoots bereikt is, kan men slechts vaststellen op een uitstap van de werkgroep. Een opsomming van alle vondsten zou te saai worden en een verkeerd beeld geven van de plantenexcursies. Daarom beperken we ons hier tot een soort sfeerverslag van '83.

Eind april gidste Paul van den Brecht ons door de Cottense bossen in Oombergen. Het werd een zeer leerzame tocht voor velen, die attent gemaakt werden op veel over het hoofd geziene soorten als Basterdklaver en Bosvogelmuur. Prachtige vondsten als Moerasstreepzaad, Eenbes, Keverorchis, hele velden Verspreidbladig Goudveil, Bittere Veldkers in tapijten,... Begin mei bracht Karel de Waele de typische Vlaamse Ardennen-bossen ten tonele. In Everbeek bij Brakel vonden we Wilde Hyacinth, Daslook, Paarbladig Goudveil, Hangende Zegge, Reuzenpaardestaart,... Twee vondsten verrastten de deelnemers: Bospaardestaart... en een bosuilenjong!

Eind mei was het de beurt aan André de Jonghe om ons kennis te laten maken met het Goor en de Kesselse heide, met als tussendoortje een spoorwegberm. Mooie vondsten waren: Naakte Lathyrus, Heksenwolfsmelk, Zandzegge, Elzenzegge, Zompzegge, Heidespurrie, Rankende Helmbloem. Verder botsten we op een eigenaardige legeradventief, de Smalbladige Lepelboom *Kalmia angustifolia*.

Half juni trokken we net als vorig jaar naar Kanne, o.l.v. Karel de Waele. Het werd een iets minder spectaculaire tocht in vergelijking met vorig jaar, maar toch werden nog 224 soorten, waarvan 20 nieuw voor dat kilometerhok, genoteerd. Hieronder opnieuw een vindplaats van Stengelomvattend Havikskruid. Verder Afrikaans Kruiskruid, Bauhin's Havikskruid en Aard-aker als mooie vondsten. Voor enkele grassen en één zegge werden de boeken bovengehaald. Ook een ereprijs zorgde voor discussie... het bleek na telling van het aantal zaden, dan toch Gladde Ereprijs te zijn.

Eind juni waren we te gast bij afdeling Gent, in de Damvallei o.l.v. Jan van den Haute. Zeegroene Muur, Valse Cyperzegge, Gele Plomp, Schedefonteinkruid, Waterviolier, Egelboterbloem, Glidkruid, Poelruit, Zwanebloem, Puntkroos,... allemaal planten, typisch voor de Damvallei van haar vochtige hooiweiden, brede grachten en visvijvers. Ook enkele Sterrekrozen werden door André nader bekeken, soorten die nog teveel verwaarloosd worden.

Begin augustus trokken we naar afdeling Aalter. Ivan Hoste gidste ons langs de kanaaloevers in Bellem, waar we enkele mooie thermofiele soorten vonden: Scherpe Fijnstraal, Grote Wilde Tijm, Marjolein. De weinige doornen aan de Kattedoorn, de kruising tussen Kleine en Gewone Klaproos leverden stof tot discussie. In het Drongengoed in Ussel toonde Eric Blondia ons trots enkele zeldzaamheden: Waterpostelein, Knolrus, Klein Glidkruid...

Begin september loodste André de Jonghe ons langs de schorregebieden van Antwerpen rechteroever, Groot Buitenschoor en Lillo-Fort. Het gure stormweer was allesbehalve gunstig voor een aangename botanische tocht. Zoals verwacht leverden de schorren geen rijke waaier aan soorten op, integendeel. Toch verheugden we ons in de vondst van Zannichellia, naast te verwachte soorten als Slijkgras, Zulte, Lepelblad, Zeekraal, Zilte Schijnspurrie, Zilte Rus, Zeebies, Vlieszaad, Loogkruid, Zeeweegbree. Bij gebrek aan veel soorten konden we ons beter concentreren op het determineren van sommige ondersoorten.

Half september verwelkomde Wilfried Bastiaans ons in Haacht. Tot zijn verwondering vonden we in de twee bezochte kilometerhokken gelegen in twee verschillende uurhokken, vele voor de atlas nieuwe planten, waaronder gewone soorten maar ook interessante en zeldzame zoals Akkerleeuwebek, Bosrank, Zwanebloem,... Een hypericum zorgde voor verwarring en discussie: desetangsii werd de uiteindelijke keuze, alhoewel eveneens tussenvormen tussen dubium en perforatum werden aangetroffen. Het seizoen werd afgesloten met een mossentocht en mossenstudie in de Nationale Plantentuin te Meise, half december, o.l.v. Dr. H. Stieperaere, bryoloog verbonden aan de plantentuin. Onder zijn enthousiaste leiding leerden we tijdens de tocht eerst enkele macroscopische kenmerken typerend voor enkele mossengroepen en liet hij ons aan de hand van de determineersleutels aanvoelen dat microscopisch onderzoek onontbeerlijk is. Dit gebeurde dan ook 's middags met het door de directie van de plantentuin bereidwillig ter beschikking gestelde optisch materiaal, waarvoor nogmaals onze dank. Voor velen was het de eerste keer dat ze met een microscoop werkten, maar dit werd goed opgevangen door de leider en enkele bereidwillige deelnemers. Gebruik van determineersleutels, het maken van coupes, en vele praktische tips maakten er een leerrijke namiddag van, waarvan iedereen genoten heeft.

Karel De Waele

PROGRAMMA 1984

- 7 april: kerk Yvoir 9 u.; vallei van de Bocq; André de Jonghe en KDW.
- 5 mei: kerk Meldert 9 u. en 14 u.; Kravaalbos; André Kampen en Paul van den Bremt.
- 19 mei: kerk Emblem 9 u. en 14 u.; 't Goor; André de Jonghe.
- 9 juni: St.-Pieterskerk De Panne 9 u. en 14 u.; Houtsaegerduinen; René Billiau.
- 16 juni: kerk Dessel 9 u. en 14 u.; De Maat; Eddy Vaes.
- 24 juni (zondag!): kerk Elen 9 u. en 14 u.; Maasuiterswaarden; Jacques Geebelen.
- 7 juli: kerk St.-Gillis-Waas 9 u. en 14 u.; Wase polders en krekens; Frankie Saman.
- 25 augustus: kerk Zwiindrecht 9 u. en 14 u.; oude opgespoten terreinen. Linkeroever; Dré Jacobs.
- 8 september: kerk Werchter; Demervallei; Wilfried Bastiaans 9 u. en 14 u.
- 22 september: kerk Basel 9 u. en 14 u.; potpoldergebied; Dré Jacobs.
- 13 oktober: kerk Blanden 9 u. en 14 u.; paddestoelen in Meerdalbos; Jos Monnens.
- 15 december: 9.30 u. Les over mossenstudie o.l.v. Dr. H. Stieperaere.
- 14.00 u. Dia-namiddag met vondsten van 1984.
- tijdens middagpauze opstellen van kalender 1985 (voorstellen insturen vóór december'84).
- Plaats: Nationale Plantentuin van België.

GEZOCHT: Eenbes met 3, 5, 6 of meer bladen.

We lazen in het contactblad van het I.F.B.L. een oproep om eens beter naar het voorkomen van Eenbes met een afwijkend aantal bladen uit te kijken. De bedoeling is om eventueel geografische invloeden op het voorkomen van deze „aberraties” te ontdekken.

Wat verlangt men? We worden verzocht enkele punten te noteren bij populaties van minstens 30 eenbessen:

- 1) I.F.B.L.-coördinaten (plaatsbepaling)
- 2) datum
- 3) totaal aantal exemplaren met respectievelijk 3, 4, 5, 6 of meerdere bladen.

Gelieve de meldingen op het einde van 1984 op te sturen aan Karel de Waele, Kerselaarslaan 52 te 9800 Deinze.

UIT ONZE WIELEWAAL-WINKEL.

Ze schuiven geleidelijk op. Kleinere en grotere groepen volgen elkaar op met een zekere regelmaat. Op traditionele pleisterplaatsen vinden tijdelijk concentraties plaats die soms tot enige duizenden exemplaren kunnen oplopen (bv. 2500 ex op 5 april 1981 te Noordschoote, 5000 ex. te Stuivekenskerke op 22 november 1981, *Wielewaal* 48: 195).

Stelselmatig 'kalven' deze opstapelingen terug af. Troepjes maken zich los uit de totaalgroepen en schuiven zuidwestwaarts (soms ook zuidoostwaarts) op. In onze kustpolders en vooral in rivierpolders van Oost- en West-Vlaanderen krijgen we te maken met doortrekkers die hier een dag tot verscheidene dagen blijven foerageren. De weersomstandigheden hebben naar m'n oordeel niet zo direct en met onmiddellijk gevolg een invloed zoals dit zichtbaar het geval is bij Kieviten. Dit in tegenstelling tot de veronderstelling van Desmet en Kuyken (1981): 'Mogelijks reguleren zelfs geringe klimatologische omstandigheden in belangrijke mate het Belgisch aantalsverloop, wat zich in een bijna constante dynamiek (pendel) doorheen ons land manifesteert'.

Goudplevieren zijn immers meer vertrouwd met barre weersomstandigheden en periodieke vorst, sneeuw en regen, zeker op de hoger gelegen broedgronden. Als opkomende vorst de kievitenbenden voor zich opjaagt, is er niet a priori een daarmee gelijklopende Goudplevierenrush te zien. In de periode van 13 tot en met 28 december 1981 noteerde ik vorst, afgewisseld met sneeuwval, in die mate dat uitstekende aardkluiten zichtbaar bleven. Er bleven verspreide troepjes Goudplevieren in m'n regio aanwezig, terwijl de Kieviten geheel verdwenen waren. Zolang de bodem gedeeltelijk vrijblijft van sneeuw én in zekere mate wak, kunnen Goudplevieren langdurig vasthouden aan hun pleistergronden. Terugtrek na perioden van slecht weer is ook merkbaar, maar minder omvangrijk en niet zo spectaculair als dat bij Kieviten het geval is.

F. De mobiliteit van Goudplevieren bemoeilijkt in grote mate het verkrijgen van een betrouwbare aantalsbepaling binnen een betrekkelijk klein gebied. Het is me zaak gebleken, in zo'n lokaliteit, bij iedere veldcontrole, de geijkte vindplaatsen allen en binnen een zo kort mogelijk tijdsbestek te bezoeken. Niettemin gebeurt het regelmatig, vooral in de nazomer en tot ver in de herfst, boeren op de akker doende zijnde, dat de vogels opgeschrikt worden en binnen de kortste tijd weggijlen naar een andere roest (of sub-roest). Dubbeltellingen zijn niet altijd te vermijden, vrees ik. Het is wel een gunstig gegeven in deze, dat Goudplevieren hardnekkig kunnen vasthouden aan de (tijdelijke of occasionele) groepsbinding. Men telt bv. 23 ex. op een roest en na verstoring treft men zelfde „23” op een iets verder gelegen roest aan.

5. Gedrag op de roestplaatsen

Behoudens de aantalschommelingen en het verschijnsel van de plaatstrouw, zijn een aantal gedragingen van Goudplevieren merkwaardig genoeg om er aandacht aan te besteden. Goudplevieren zijn sociale vogels buiten de broedtijd. Enkelingen worden als magneten door de gezelschappen aangetrokken. De dagindeling van Goudplevieren op de 'wintergronden' blijkt een flexibel patroon te vertonen, afhankelijk van de weersomstandigheden, van verstoringselementen, van het voedselaanbod en van een collectief reageren op deze gegevens. Zo passief en weinig attractief een Goudplevieren-gezelschap op het eerste gezicht lijkt te zijn, zo veelvuldig zijn de 'evenementen' die dergelijke troepen kunnen opwekken tot mobiliteit en zelfs rusteloosheid.

Een opvallend gegeven, dat trouwens bij waadvogels een typerende gedragsvorm blijkt te zijn, is het feit dat de groep collectief handelt of rust. Als er voedsel gezocht wordt, zal men zelden of nooit enkelingen zien rusten en dat geldt ook in omgekeerde zin. Vooral in de vroege ochtend wordt gefoerageerd, tot een eind in de voormiddag. Wanneer het weer droog en zonnig is, worden eerder rustpausen ingelast. De wijze waarop Goudplevieren voedsel zoeken is als volgt te karakteriseren: ze jagen op het gezicht, gebogen naar regenwormen uitkijkend, de rug hoogopgestoken, een snelle, meestal korte ren telkens onderbroken door verstaard stilstaan en uitkijkend op de grond. De vogels onderhouden, ook op de grond, geregeld vocaal contact (pie-pjuu-pjuu-pjuuwie...). Regenwormen vormen het overgrote aandeel in het voedselpakket.

Naar het midden van de voormiddag gaan de vogels neerhurken, liefst tussen aardkluiten of geploegde stoppels. Ook de zittende vogels murmelen regelmatig. Met tussenpozen wordt toilet gemaakt en het oplichten van de bleke ondervleugels is een middel voor de waarnemer om rustende gezelschappen te ontdekken. Soms gaan de vogels onverwacht om niet altijd duidelijke redenen op de vleugels. Ze zingen daarbij soms nadrukkelijk en welluidend. Dit hoeft niets met voorjaarsgedrag te maken hebben, want ook in het najaar doen ze dit. Typisch is hun vliegwijze bij het zich verplaatsen van de ene naar de andere akker. Zij stijgen roepend van de grond op, eerst enkele exemplaren, dra gevolgd door méér vogels en tenslotte door heel de groep. Ze roepen, stijgen in dicht gelid tot ± 40 m, zwenken en drijven van elkaar weg, over een languitgerokken front of ze spoeden zich in dicht verband en snel vleugelslaand als duiven weg. Veelal leggen ze slechts een paar honderd meter af en keren dan samen of in groepjes uiteenvallend terug naar de roest. De vogels dalen dan zwevend op half-afhappende vleugels. Dikwijls gaat dan ook een muzikaal gemurmel door de troep. Op grotere hoogte (50 à 150 m) vormen ze lange

snoeren, V-formaties of gebalde formaties zoals duiven doen. De witte onderzijde van de vogels is een zeer duidelijk signaal voor soortgenoten die op de grond zitten. Voor de waarnemer is de roep van de Goudplevieren vaak de eerste aanduiding van hun nadering. Vermoedelijk is dat ook voor de vogels op de grond het geval. De 'Gestalt' van een jagende Sperwer *Accipiter nisus*, een Smelleken *Falco columbarius*, of Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus* verwekt ogenblikkelijk paniek en is reden tot massaal wervelend opvliegen.

Binnen mijn waarnemingsregio ($\pm 10 \text{ km}^2$) bevinden zich een aantal traditionele roesten. De vogels bewegen zich quasi onveranderlijk over deze plaatsen en het is opvallend hoe de vogels die zich op bepaalde momenten in deze regio bevinden, kunnen samenvloeien tot één gebonden troep. Hale (1980) schrijft over deze lokale verplaatsingen: 'Beide „binnenland-soorten” (Kievit en Goudplevier) zijn geneigd minder actief te worden als de avond valt en zijn dan gedurende de dag vaak wijd verspreid over de foerageerplaatsen. Op dit moment beginnen de kleine groepjes te verzamelen op plaatsen die in feite dezelfde betekenis hebben van wat we de sub-roosts zullen noemen, voor wat de waadvogels van estuaria en wadgebieden betreft. Als de vogels deze „sub-roosts” naderen, beginnen ze frequenter te roepen en beide soorten voeren daarbij dolle duikvluchten (crazy-flying) en tuimelende luchtacrobatieën uit, zoals ook hun verwanten van de uiterwaarden doen’.

De hoge roepgeluidjes die de vogels bij heel wat vliegevenementen als een soort „communal-song” schijnen te gebruiken, hebben vermoedelijk een louter groepsbindende functie. Hoe belangrijk deze „zang” wel is, wordt bevestigd door waarnemingen van hoog overtrekkende vogels, die zonder deze geluiden vaak niet zouden waargenomen worden door de waarnemers (mond. med. A. Fouquart).

In de late namiddag volgt vaak nog een periode van voedselzoeken. Wanneer de vogels gaan neerhurken, in dicht verband, lijkt het erop dat ze de nacht volledig inactief zullen passeren. In hoeverre de Goudplevieren nog opvallende verplaatsingen gaan doen, teneinde te drinken of voedsel te zoeken, heb ik persoonlijk nog niet afdoend kunnen vaststellen. In hoeverre ook volgende bewering van Naumann (1897-1905) juist is, weet ik niet: "Ganze Scharen liegen so auf feldern, wo weit und breit gar kein Wasser zu finden ist, tage-, ja wochenlang, und suchen dies nur einmal, alle Abende, um zu trinken und sich zu baden, auf, wenn sie auch eine Stunde weit darnach fliegen müssten, verlassen es aber, sobald sie jene Bedürfnisse befriedigt haben, sogleich wieder". Mijn bezoeken aan rustplaatsen bij heldere maannachten, leverden beurtelings volkomen stilte, beurtelings zwakke kreetjes op, die wijzen op enig vocaal contact tussen de

rustende/voedselzoekende (?) vogels. Van Hale citeer ik volgende, bijna onthutsende bemerking, die ook etaleert hoe spitsvondig onze Engelse confraters te werk gaan: 'Bij sommige gelegenheden wordt het voedselzoeken verder gezet tot het bijna volkomen donker is en dan lijkt het wel onmogelijk, dat de vogels onder zulkdanige omstandigheden nog voedsel kunnen bemachtigen op het gezicht. Maar dat ze voedsel kunnen vinden staat vast. Observaties, waarbij gebruik gemaakt werd van lichtsterke kijkers en een techniek van waarnemen door plat op de grond te gaan liggen, liet de Kieviten en Goudplevieren zien, afgetekend tegen de bleke westelijke hemel. Bij verschillende gelegenheden werd zo aangetoond, dat de vogels regenwormen aten. Het is mogelijk dat deze vogels een techniek gebruikten van luisteren en tasten naar prooi. Het staat vast dat ze met succes voedsel weten te vinden op dit moment van de avond’.

Goudplevieren zijn authentieke waadvogels en alhoewel zij verkiezen 'binnendijs' te overwinteren, in tegenstelling tot hun verwanten, o.a. Zilverplevieren *Pluvialis squatarola*, Strandplevier *Charadrius alexandrinus*, Bontbekplevier *Charadrius hiaticula* en die vele soorten van wadden en estuaria, zouden ook zij nog in bepaalde mate beïnvloed worden door de maanstanden. Spencer (1953) heeft dit aspect van de rustperiodes bij Kieviten bestudeerd. Hij stelde een 'maan-periodiciteit' vast. Bondig samengevat, blijken Kieviten, maar ook Goudplevieren, Watersnippen *Gallinago gallinago*, Wulpen *Numenius arquata* en Tureluurs *Tringa totanus* in de twee à drie dagen voor en na volle maan, ook 's nachts voedsel te zoeken. Ze blijven dan ook verspreid over de zogenaamde 'sub-roosts' en foerageren en slapen veel overdag. Hoe verder de volle maan-periode verwijderd is, hoe meer er geslapen wordt bij nacht en gefoerageerd overdag.

Hier ligt dus een interessant terrein voor verder gedragswaarnemen bij deze waadvogels.

6. Besluit

Voor het gedragspatroon van Goudplevieren, over dag- en nachtactiviteiten gespreid, de identificatie van ondergeschikte rustplaatsen en zogenaamde 'final-roosts', de terreinkeuze naar gelang de heersende omstandigheden (weer, landbouwwerkzaamheden) en misschien de interacties tussen Goudplevieren en Kieviten, lijken interessante stof in te houden voor nauwgezette observaties.

Bibliografie

- Boere G.C., 1980. Plaatstrouw, alleen wanneer het de vogels uitkomt. *Lepelaar* 70: 178-181.
Desmet J., E. Kuyken, 1981. Resultaten van de tweede goudplevierentelling in België, november 1980. *Wielewaal* 47: 285-287.

Overwinteringsgronden bij Assenede.

Foto: R. de Lust

- Glutz von Blotzheim U.N., K.M. Bauer, E. Bezzel, 1975. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 6. Wiesbaden, Akademische Verlagsgesellschaft.
- Hale W.G., 1980. *Waders*. The New Naturalist. London, Collins.
- Naumann J.F., 1897-1905. *Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas*. Gera, Verlag Fr. Eugen Köhler.
- Ogilvie M.A., 1976. *The Winter Birds*. New York, Praeger.
- Ratcliffe D.A., 1976. Observations on the Breeding of the Golden Plover in Great Britain. *Bird Study* 23: 63-116.

Résumé

Le Pluvier doré *Pluvialis apricaria* est non seulement un migrateur de l'automne et de l'hiver, il est également un oiseau intéressant à observer dans son territoire (près d'Assenede, Flandre orientale), 8 à 9 mois par an. Il a des lieux de repos traditionnels où il retourne chaque année, si, au moins, le caractère des terrains ne change pas trop. Généralement, il s'agit de terrains légèrement en pente, avec beaucoup de mottes entre lesquelles les oiseaux trouvent de la nourriture.

Il est difficile de définir les caractéristiques qu'un terrain doit avoir pour qu'une espèce y séjourne. Le choix d'un terrain est probablement déterminé par plusieurs éléments, e.a.

1. le fait que, en suivant instinctivement les routes de migration de leurs ancêtres, les oiseaux s'arrêtent sur les mêmes lieux.
2. le caractère du terrain même (c.à.d. avec des mottes)
3. la solidarité entre les oiseaux et l'instinct de rejoindre le groupe.

Les Pluviers dorés sont très vifs et ils se déplacent sans cesse d'un terrain à l'autre.

Personnellement, j'ai l'impression qu'un mauvais temps ne fait pas avancer le moment de départ des Pluviers dorés, comme c'est le cas chez d'autres échassiers.

Summary

Golden Plovers *Pluvialis apricaria* are interesting objects for observation in our region (Assenede, Belgium) during more than 8 months a year.

They use very traditional roosts in the field in that these terrains do not change in their general characteristics.

The winter-grounds have a series of communal aspects, e.g. a rough structure with light slopes. These grounds are used for feeding and sleeping. It is very difficult to define the specific characteristics of the roosts of Golden Plovers. Maybe the choice of these places is based on several rules:

1. an instinctive choice of traditional migration-routes.
2. the choice of rich feeding-grounds with all elements of Golden Plover-roosts.
3. the tendency to unite with the group.

Golden Plovers are very mobile. They move continually between the principal roosts and sub-roosts. In my opinion Golden Plovers are less sensitive to climatic circumstances in comparison with other waders like Lapwings.

R. de Lust, Leegstraat 29, 9960 Assenede.

ontvangen op 9 augustus 1983

Studieweekend in Argonne

Franki Saman en Martin Vranken

Inleiding

Hoewel het begrip ecologie de laatste tien jaar bij natuurliefhebbers volledig ingeburgerd raakte, hebben we op vele excursies gemerkt dat het helemaal niet zo eenvoudig blijkt om van een soort planten- en vogel-sightseeing te groeien naar wat we willen noemen een ecologisch waarnemen. Omschrijven we het begrip ecologie als de studie van de wisselwerking tussen abiotische en biotische factoren dan bedoelen we met ecologisch waarnemen zoiets als zicht krijgen op het landschap als totaliteit, als het unieke resultaat van een natuur- en cultuurhistorische evolutie. Het belangrijkste doel van het weekend, georganiseerd door Wielewaalafdelingen Land van Waas Noord en Zuid van 12 tot 15 mei 1983, was precies op dit vlak een stuk begeleiding te bieden. Argonne leek ons hiervoor een geschikt terrein om twee redenen: het landschap is nog min of meer intact gebleven en bovendien is er over de streek in deze zin bijna niets gepubliceerd zodat men niet verleid wordt om bestaande informatie louter te gaan bevestigen in het veld.

We spraken met de deelnemers duidelijk af dat de begeleiding vooral zou bestaan in het bundelen en structureren van ieders waarnemingen om zo een beeld op te bouwen van het streekeigene. Consequent met ons doel hebben we de waarnemingen niet per dag gerangschikt maar wel bijeengebracht in drie rubrieken: 1. landschapsstructuur en geologie, 2. historische invloed van de mens en 3. de levensgemeenschappen. Dit zijn onmisbare sleutels om de streek te leren begrijpen.

1. Geologie en landschapsstructuur

1.1. Geografische situering

Niemand weet precies waar Argonne begint of eindigt, of beter gezegd, iedereen heeft er zo wel een eigen mening over. Er wordt vaag een bepaalde streek mee aangeduid zoals we hier bijvoorbeeld van de Vlaamse Ardennen spreken. Het hart van de Argonne is in ieder geval een bebost plateau tussen Varennes en St.-Menehould, in het oosten begrensd door de Aisne en in het westen door de Aire. Zuidelijk deint het plateau uit in een zachtglooiend landbouwgebied met de vallei van de Ornain.

1.2. Beschrijving en situering van enkele geologische lagen

Voor het bepalen van de geologische lagen waren we in hoofdzaak aangewezen op afgravingen, steile beekwanden, omgewaaide bomen e.a., allerlei plaatsen dus waar de verweringslagen ontbreken en de moederlagen zichtbaar worden (fig. 1).

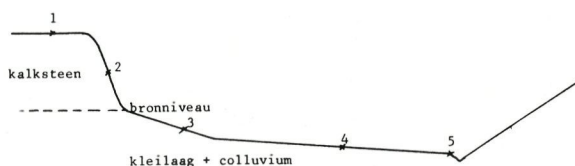

Fig. 1: situering geologische lagen

1. Omgevallen boom: onzuiver kalksteen, vermoedelijk vermengd met klei.
2. Afgegraven wegbermhelling: onzuiver kalksteen.
3. Bodem van een hellingbeekje: kleilaag.
4. Paden: lokaal samengespoelde verweringsproducten van kalksteen te omschrijven als kleiachtige brei.
5. Steile wand van een meanderende beek: brokkelige klei bedekt met colluvium, mengeling van fijne korrel en kalksteenbrokjes.

Het is betrekkelijk eenvoudig om in het veld de moederlagen, oude geologische lagen uit het secundair, te onderscheiden van de verweringslagen. De moederlagen vertonen altijd een zekere kitting en een brokkelige structuur ten gevolge van de druk van bedekkende lagen, die inmiddels reeds opnieuw kunnen verdwenen zijn. Verweringslagen daarentegen vertonen een losse structuur omdat ze uit erosiemateriaal bestaan. Dit laatste wordt gevormd door de verwerking van dagzomende geologische lagen onder invloed van temperatuurschommelingen en neerslag.

De landschappelijke vormgeving van Argonne wordt achtereenvolgens bepaald door: 1) de ligging tussen hoog- en laagland, namelijk tussen de Franse Ardennen in het N.O. en de Ornainvallei in het Z.W., 2) de loop van de grote rivieren en 3) de geologische lagen die een verschillende hardheid vertonen.

De situering tussen hoog- en laagland is af te leiden uit het ontbreken van harde gesteenten met een geplooid of gebroken gelaagdheid. Het kalksteenplateau in de wig tussen Aisne en Aire is

door tal van riviertjes en beekjes doorsneden waardoor het een vingervormig erosiepatroon vertoont. In derde instantie wordt het reliëf beïnvloed door het verschil in erosieweerstand en doorlatendheid van kalk- en kleilagen. Dit verklaart ook de talrijke bronnen die in sommige dalen ontspringen op de contactzone tussen kalk en klei.

Samengevat kunnen we Argonne eerder als een dallandschap typeren dan als een heuvellandschap omdat de erosie aspectbepalend is. Omdat de erosieprocessen zo'n belangrijk aandeel hebben in het landschap gaan we er even dieper op in.

1.3. Erosiepatronen

1.3.1. Rechtstreekse en onrechtstreekse erosie

Rechtstreekse erosie doet zich voor bij het oplossen of verspoelen van bodemmateriaal door de rivier. Dit is meestal de belangrijkste factor bij het ontstaan van het dal. Onrechtstreekse erosie heeft betrekking op de vorming van colluviumlagen. Deze ontstaan doordat een laag verweringsmateriaal onder invloed van water- en zwaartekracht naar beneden schuift en zich aan de voet van de helling ophoopt. Zo kunnen beneden de helling zich dikke pakketten vormen terwijl meer naar boven het colluvium ontbreekt.

1.3.2. Verband tussen bodem en dalvorm

Het dalprofiel ter hoogte van de kalksteenlaag verschilt erg van het profiel ter hoogte van de kleilaag. Kalksteen is een doorlatend, poreus gesteente dat bovendien oplosbaar is in water waardoor het natuurlijk zeer onderhevig is aan erosie. Dalvormen in kalksteenlagen herkennen we aan hun steile tot zeer steile wanden en een symmetrisch profiel. De poreusheid en de oplosbaarheid van kalksteen illustreerde zich zeer duidelijk in een zogenaamd droogdal. In zo'n dal loopt het water via ondergrondse aders waar het de kalksteen oplost en zodoende bomputachtige verzakkingen aan de oppervlakte doet ontstaan. Ter hoogte van de kleilagen evolueert het dalprofiel naar het andere uiterste: door de erosieweerstand en de geringe doorlaatbaarheid van klei worden zacht hellende en brede dalen gevormd met typisch meanderende riviertjes.

1.3.3. Assymetrische dalen

De dalen van de Aisne en de Aire hebben een opvallend assymetrisch profiel veroorzaakt door het feit dat beide rivieren N.W. lopen, dus dwars op de richting van hoog- naar laagland (of evenwijdig met de hoogtelijnen). Dit geeft aanleiding tot het verschuiven van de rivierbedding in de richting van het lager niveau (zie fig. 2).

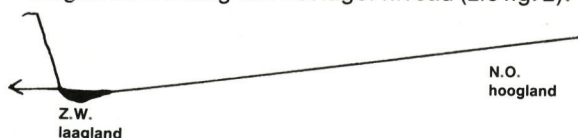

Fig. 2: riviervuist

2. Historische invloed van de mens

Geologische processen geven het landschap wel een zekere basisstructuur maar de aankleding is voor een groot deel het werk van generaties bewoners. Daarom iets meer over landbouw en bosbouw.

2.1. Landbouwactiviteit in Argonne

De omschakeling van traditionele landbouwmethoden naar industriële methodes heeft ook in deze streek diepe sporen nagelaten. Gelukkig zijn er nog voldoende relictten voorhanden van kleinschalige landbouwgrond om beide systemen met elkaar te kunnen vergelijken.

2.1.1. Omschrijving van traditionele landbouw

Eeuwenlang bleef de landbouw gebaseerd op handenarbeid en organische bemesting. Noodgedwongen vormden de plaatselijke, natuurlijke situaties het uitgangspunt voor de aard van het terreingebruik. Op die manier, en mede door de beperkte transportmogelijkheden, ontstonden tussen de dorpskern en het bos talrijke gradiënten in de intensiteit van bodemgebruik. Dit gevarieerd bodemgebruik hield de balans tussen natuur en cultuur automatisch in evenwicht. Samengevat kunnen we zeggen dat de halfnatuurlijke landschappen vroeger tegelijkertijd stabiel en heel gevarieerd waren en er zelden een duidelijke grens te trekken was tussen landbouw en natuurgebied. We geven een voorbeeld van zo'n indeling die tot op vandaag nog vaag in het landschap te herkennen is.

Opgaand bos op de ontcalciteerde plateau's, onderhevig aan selectieve kap; hakhoutbos op de hellingen en in het dal, periodische kaalkap ten behoeve van brandhout; hooiland met houtwallen op natte valleigronden die natuurlijk bemest worden door slibafzetting bij overstromingen; weiland met heggen op de vlakke, vochtige gronden in de omgeving van de woonkernen; dorpen met boomgaarden in de vallei en tenslotte akkerland op kalkplateau's en zachte hellingen.

2.1.2. Gevolgen van de omschakeling naar industriële landbouw

In tegenstelling met de traditionele landbouwmethoden die door het scheppen van natuurlijke gradiënten biotoopverrijkend werkten, veroorzaken de industriële methodes een totale metamorfose van het cultuurlandschap. Differentiatie en stabiliteit moeten wijken voor algehele vervlakking. Komt daar nog bij dat het bodemgebruik per perceel vaak wijzigt. Als resultaat van deze tendens zien we haarscherpe grenzen ontstaan tussen enerzijds cultuurstappen en anderzijds de kwijnende natuurgebieden. De oorzaken van deze evolutie zijn bekend: het gebruik van kunstmest (met als gevolg een sterk opgedreven productie en een strikte soortense-

lectie) en landbouwmachines die de beperking van de lokale situatie kunnen doorbreken door irrigatie, nivellering, transportmogelijkheden e.a. Het voorgaande verhaal is in grote lijnen even goed van toepassing op de Vlaamse landbouwgebieden. In Argonne echter is het landschap in vergelijking met hier zo gevarieerd (reliëf, dagzomende kalk- en kleilagen) dat zelfs onder vergelijkbare landbouwdruk nog betrekkelijk veel natuurlijke elementen behouden blijven. De zeer lage bevolkingsdichtheid speelt natuurlijk ook enorm in het voordeel van Argonne.

2.2. Landschapsbeschrijving

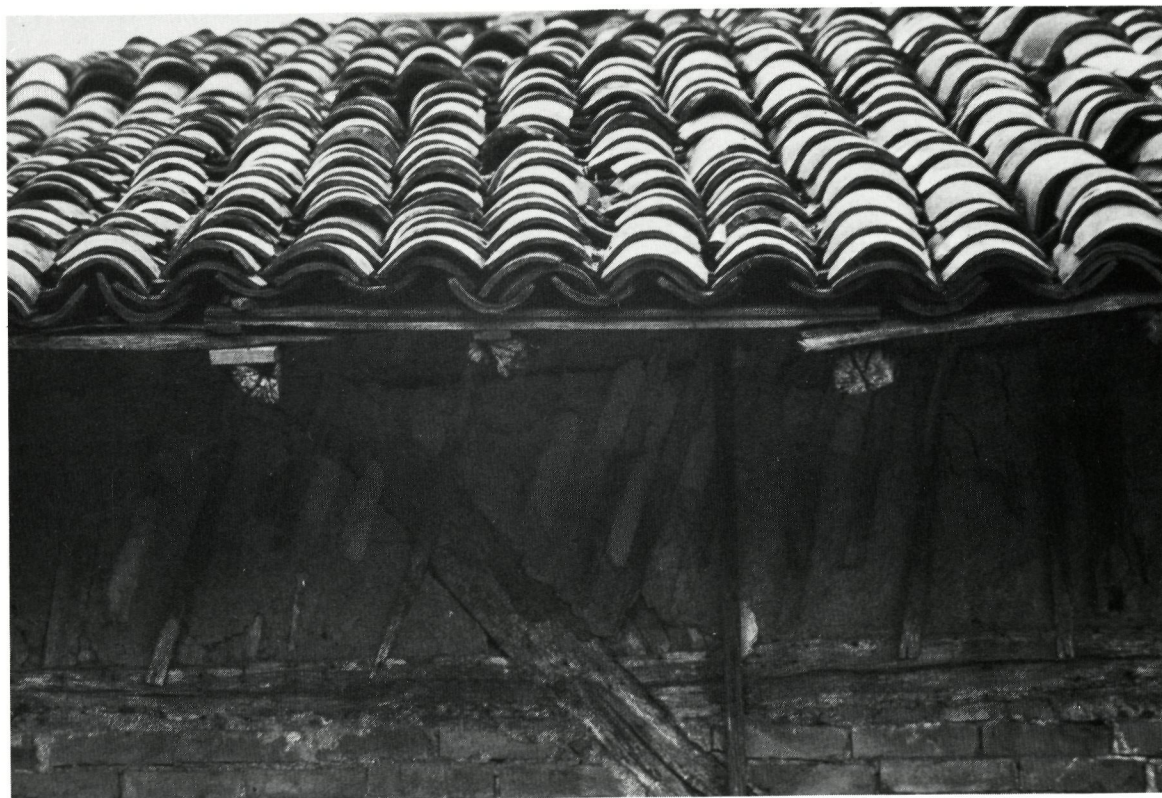
Op het kalksteenplateau tussen Aisne en Aire is het halfnatuurlijk loofbos aspectbepalend. Het bos (Forêt d'Argonne) bedekt het plateau en de steile hellingen. De bossen zijn duidelijk halfnatuurlijk want ze worden nauwgezet beheerd voor de ontginning van eik en beuk. Dit plateau is zoals reeds gezegd in hoge mate geerodeerd, het wordt zelfs overlangs doorsneden door een rivierdal dat geëxploiteerd wordt als hooi- en weiland.

Ten zuiden van dit loofboscomplex ligt een overwegend agrarisch gebied wat in het landschap als een lichtgolvende, zadelvormige depressie opvalt. Hier is het weide- en hooiland toonaangevend, afgewisseld met enkele akkers

en opgesmukt met houtwallen, hagen, boomgaarden en de harmonieus ingeplante dorpen. Grenzend aan dit zuidelijk gebied hebben we nog een vrij vlak en breed rivierdal met alluviale meersen en canada-aanplant. In het zuidwesten ligt een vrijwel uitsluitend akkerbouwgebied waar de natuurlijke landschapsaankleding beperkt is tot enkele smalle en steile hellingstroken.

2.3. Cultuurhistorie

Gedurende eeuwen functioneerden de abdijen in Europa als de cultuurcentra bij uitstek. Bijna altijd drukten ze een onuitwisbare stempel op hun omgeving. Van dan af werd de ontginning planmatig georganiseerd en ontstond er een landschapsindeling waar we nu nog sporen van vinden. Vanuit dit perspectief bezochten we de ruïnes van de abdij van St.-Rouin te Beaulieu. De abdij bevindt zich juist op de zuidelijke rand van het bebost plateau. Gelegen op een steile cuestarand heeft men er een prachtig uitzicht op het zuidelijk landbouwgebied. Vanaf de negende eeuw werd van hieruit bos- en landbouw georganiseerd waarbij de abdij als delegerende instantie functioneerde. De reusachtige wijnpers uit de elfde eeuw doet veronderstellen dat er in de middeleeuwen heel wat wijnbouw moet geweest zijn.

Vakwerkhuzen zijn opgetrokken in streekeigen materialen.

De dorpskernen die her en der verspreid liggen in de agrarische zones zijn bijzonder goed in het landschap geïntegreerd en dan denken we vooral aan de nog talrijke vakwerkhuisen en de kerkjes in een plaatselijke neostijl. Vakwerkhuisen zijn opgetrokken in streekeigen materialen. Het geraamte bestaat uit ruw gezaagde eiken balken waarin deuren en vensters zijn uitgespaard. De onregelmatige hokken tussen de balken worden opgevuld met een houten vlechtwerk dat op zijn beurt als basis dient voor het aanbrengen van een sterk isolerende specie bestaande uit kalk, klei en strohaksel. Typisch voor Argonne is dat voor de dakbedekking geen riet maar Romeinse pannen worden gebruikt. Ze hebben de vorm van een overlangs doorgesneden cilinder en werden in de streek zelf geproduceerd. De pannen worden in drie à vier lagen op een houten vlechtwerk gelegd zonder speciale bevestiging. Vandaar dat de authentieke daken erg plat zijn. De ambachtelijke produktiewijze geeft zo'n dak een oneindige variatie in roodbruine tot grijze en gele tinten. Dikwijls zijn de buitenmuren nog afgeslagen met eikehouten latten om de erosiegevoelige specie te beschermen tegen striemende regens. Als restanten van vroegere ambachten bezochten we nog een pottenbakker en een tonnenmaker. Uit een gesprek met een dorpsbewoner konden we opmaken dat het vervaardigen van eiken vaten voor de Champagnestreek rond de eeuwwisseling een zeer vitale nijverheid moet geweest zijn voor sommige dorpen (bv. Florent-en-Argonne) die midden in het bosgebied lagen. In dergelijke dorpen waren de houtverwerkende ambachten eenvoudigweg de enige middelen van bestaan.

3. De levensgemeenschappen

3.1. Loofbos

Het loofbos is de biotoop die, uiterlijk althans, nog het meest oorspronkelijk gebleven is. Doch ook hier doen zich belangrijke verschuivingen voor zoals het terugdringen van het bosareaal, kaalkap, inplant van sparren, wegruiming voor ontginning en brandbestrijding. Allemaal factoren die de natuurlijkheid van het bos aantasten. De geologische situatie van Argonne geeft aanleiding tot een grote variatie in bostypes. Enerzijds zorgt het dagzomen van kalk- en kleilagen en het verspoelen van voedingsstoffen op de heuvels voor een sterk uiteenlopende voedselrijkdom van de bodem. Anderzijds is er een parallel lopende gradiënt aanwezig wat betreft de bodemvochtigheid. Boven op de heuvel is het veel droger dan beneden in het dal omdat daar aanvoer van hogerop mogelijk is. Beide factoren samen creëren een continuüm tussen aan de ene kant een relatief droge en voedselarme situatie op de heuvelrug en aan de andere kant een relatief stabiel vochtige en voedselrijke situatie in het dal. Deze abiotische

gegevens weerspiegelen zich mooi in het voorkomen van volgende planten- of levensgemeenschappen. De beschrijving is gebaseerd op de dagtocht rond Bellefontaine, vlakbij Futeau.

3.1.1. Plateaubos

Boven op het plateau domineert het eiken-beukenbos. De ondergroei van deze bossen doet denken aan het voedselarme eiken-berkenbos maar enkele andere planten wijzen dan weer op mindere extreme omstandigheden. In de boom- en struiklaag vinden we: Beuk *Fagus sylvatica*, Eik *Quercus*, Berk *Betula*, Hulst *Ilex aquifolium*, Bergvlier *Sambucus racemosa* en Lijsterbes *Sorbus aucuparia*. De kruidlaag kunnen we typeren door de volgende soorten: Adelaarsvaren *Pteridium aquilinum*, Brem *Sarothamnus scoparius*, Struikheide *Calluna vulgaris*, Blauwe Bosbes *Vaecinium myrtillus*, Kamperfoelie *Lonicera periclymenum*. Dit zijn de planten die ook thuishoren in het eiken-berkenbos. De differentiërende soorten die kenmerkend zijn voor het eiken-beukenbos zijn: Fraai Hertshooi *Hypericum pulchrum*, Grote Veldbies *Luzula sylvatica*, Witte Veldbies *Luzula luzuloides*, Dalkruid *Maianthemum bifolium*, Lelietje der Dalen *Convallaria majalis*, Klaverzuring *Oxalis*, Rondbladig Wintergroen *Pyrola rotundifolia*. In deze levensgemeenschap observeerden we volgende vogels: Fluiter, Groene en Zwarte Specht, Bosuil, Merel, Vink, Buizerd. Van de boswachter weten we ook dat er Wilde Kat, Vos en Ree huizen.

3.1.2. Helling- en beekdalbos

Het eiken-haagbeukenbos overweegt met enkele varianten in de beekdalen waarneembaar aan bijvoorbeeld Zwarte Els *Alnus glutinosa* en Es *Fraxinus* en aan de kruidlaag. In het bosbeheer worden sommige soorten geremd, andere juist bevorderd. Vooral wanneer het om Eik of Beuk gaat, kan dat heel wat uitmaken voor de kruidlaag omdat Eik relatief veel licht tot de bodem toelaat terwijl Beuk zeer weinig en deze laatste bovendien een moeilijke verteerbare en verzuren- de strooisellaag vormt. Specifiek voor beekdalbossen is dat ze dikwijls met een kortere kapcyclus beheerd worden om te voorkomen dat opgaande bomen zouden omwaaien ten gevolge van de oppervlakkige doorworteling in de natte bodem. De snelle kapcyclus is ook interessant voor de brandhoutvoorziening van het dorp dat zich vrijwel steeds in het benedendal bevindt en dus vlakbij de beekdalbossen. Naar het dal toe zal dus onder invloed van het intensiever gebruik van het bos (meer licht op de bodem) en gewijzigde milieumomstandigheden (vochtiger en voedselrijker) de bedekkingsgraad en de vitaliteit van de kruidlaag toenemen. In optimale situaties zoals we ze af en toe nog aantreffen in Argonne zijn de overgangen tussen de opeenvolgende levensgemeenschappen van plateau naar dorp erg vloeiend. Eik, Haagbeuk *Carpinus betulus*, Zoete

Kers *Prunus avium*, Sleedoorn *Prunus spinosa*, Tweesteilige Meidoorn *Crataegus laevigata* en Kornoelje *Cornus sanguinea* vormen de boom- en struiklaag. Wat de kruidlaag betreft moeten we een onderscheid maken tussen het hellingbos en het beekdalbos. In het hellingbos vonden we: Gewoon Bosviooltje *Viola riviniana*, Bosanemoon *Anemone nemerosa*, Lielevrouwbedstro *Asperula odorata*, Parelgras *Melica*, Gewoon Nagelkruid *Geum urbanum*, Maagdepalm *Vinca minor*, Veelbloemige Salomonszegel *Polygonatum multiflorum*, Ruig Klokje *Campanula trachelium*, Knollathyrus *Lathyrus montanus*, Kruipend Zenegroen *Ajuga reptans*, Vogelnestje *Neottia nidus-avis*, Amandelwolfsmelk *Euphorbia amygdaloides*, Ruig Hertshooi *Hypericum hirsutum*, en Bosaardbei *Fragaria vesca*. In het beekdalbos: Slanke Sleutelbloem *Primula eliator*, Grote Keverorchis *Listera ovata*, Bosgierstgras *Milium effusum*, Overblijvend Bingelkruid *Mercurialis perennis*, Hangende Zegge *Carex pendula*, Daslook *Allium ursinum*, Bittere Veldkers *Cardamine amara*, Goudveil *Chrysosplenium*, Eenbes *Paris quadrifolium*, Pinksterbloem *Cardamine pratense*, Speenkruid *Ranunculus ficaria* en Gulden Boterbloem *Ranunculus auricomus*.

Enkele typische vogels van deze levensgemeenschappen: Tuinfluiter, Zwartkop, Grasmus, Nachtegaal, Wielewaal, Tjiftjaf, Fitis, Roodborst, Winterkoning, Bonte Specht, Sperwer, Rode Wouw, Europese Kanarie, Zanglijster.

Wat de zoogdieren betreft kan men hier Das en Boommarter tegenkomen naast de eerder genoemde zoogdieren. Vermeldenswaard is nog een beekdalbos op alluviale bodem in het meest zuidelijke rivierdal onder het agrarisch zadel (Revigny-sur-Ornain) vanwege zijn afwijkende soortensamenstelling. Het bos bestond uit essenhakhout met in de kruidlaag heel veel Grote Keverorchis en verder Welriekende Nachtorchis *Platanthera bifolia*, Moerasspirea *Filipendula ulmaria*, Boskortsteel *Brachypodium sylvaticum*, Gele Lis *Iris pseudocorus*, Dotterbloem *Caltha palustris*, Brandnetel *Urtica* en Smeerwortel *Symphytum officinale*.

3.2. Cultuurland

In de meeste gevallen wordt de ligging van de dorpskern bepaald door de mogelijkheden van de omgeving. De dorpen ontstaan namelijk op plaatsen die meest geschikt zijn voor landbouw of bepaalde ambachten. Op zijn beurt zal het dorp

Beekdalbos met daslooktapijt.

Hooiland met Meiorchis en Knolsteenbreek.

de omgeving gaan transformeren en wel zo dat de menselijke druk op de omgeving afneemt naarmate de afstand van het dorp toeneemt. Hoe verder van het dorp, hoe extensiever het bodemgebruik en bijgevolg hoe natuurlijker het vegetatie. Deze wetmatigheid in de ruimtelijke ordening vinden we nog maar slechts zeer sporadisch terug, het is eerder een ideaaltoestand die duidelijk tot het verleden behoort. Dit patroon werd immers volledig overhoop gehaald door de uitbreiding van de monoculturen. In vergelijking met het bosgebied treedt er op het cultuurland zuiver landschappelijk gezien een grote verarming op door het verdwijnen van heggen, houtwallen, hoogstamboomgaarden in functie van de industriële landbouw. Deze verarming heeft automatisch een weerslag op de organismen die hoger in de voedselketen zitten zoals insecten, vogels en zoogdieren. Biotoopgevoelige soorten moeten wijken voor cultuurvolgers zoals Brandnetel, Distel, Spreeuw, Ekster e.a. In tegenstelling met onze streken bezit Argonne nog enkele representatieve traditionele cultuurbiotopen welke we hieronder beschrijven.

3.2.1. Het hooiland

Landschappelijk wordt het hooiland dikwijls begeleid door enkele kleine bosjes of houtwallen en soms dringt het ook wel eens door tot in het bosgebied via de bedding van rivierdalletjes. Doorgaans ligt het hooiland op grond die voor

beweiding of akkerbouw niet interessant is omdat hij te drassig is en/of moeilijk bereikbaar zoals bijvoorbeeld afgelegen rivierdalen of andere depressies. Ecologisch gezien is het waterpeil van de bodem de belangrijkste abiotische factor omdat het water (soms slib) de voedingsstoffen aanbrengt waardoor het gebruik van kunstmest overbodig is. Zelfs indien men toch kunstmest strooit, wordt het effect gedeeltelijk geneutraliseerd door verspoeling. De volgende soortenbeschrijving is niet representatief voor alle hooilanden omdat we slechts enkele van de best bewaarde stukken bezochten (in de omgeving van Waly). Enkele kenmerkende planten: Kruipe Boterbloem *Ranunculus repens*, Smalle Weegbree *Plantago lanceolata*, Knolsteenbreek *Saxifraga granulata*, Meiorchis *Orchis majalis*, Grote Vossestaart *Alopecurus pratensis*, Kamgras *Cynurus*, Reukgras *Anthoxanthum odoratum*, Gewone Vleugeltjesbloem *Polygala vulgaris*, Harlekijn *Orchis morio*, Herfststijlloos *Colchicum autumnale*, Holpijp *Equisetum fluviatile* en Echte Koekoeksbloem *Lynchis flos-cuculi*. Avifauna: Braamsluiper en Graspieper.

3.2.2. Het weiland en de boomgaarden

Afgewisseld met stroken hooiland is het weiland wel het meest aspectbepalend in het agrarisch zadel ten zuiden van het plateau. Vermoedelijk dagzomen in dit gebied dezelfde kleilagen die in het noordelijk bosgebied bedekt zijn met

kalksteen en daar enkel in de beekdalletjes opduiken. Dit zou meteen het zachtglooiend reliëf in de agrarische gordel verklaren (vgl. de erosieweerstand van klei). Door zijn compactheid en ondoorlaatbaarheid is kleibodem alleen voor hooi- en weiland geschikt. Het natuurlijk element in het weilandgebied beperkt zich grotendeels tot de wegbermen en boomgaarden met hooiland-beheer. De weilanden zelf zijn meestal door bemesting ecologisch waardeloos geworden. Landschappelijk krijgen we nog wel vaak een fraaie combinatie van weiland met heggen of enkele houtwallen en boomgaarden (omgeving van Brizeaux). In dergelijk gevarieerd biotopen-complex wordt de schraalheid van het weiland wel enigszins gecompenseerd. Enkele planten van boomgaarden en wegbermen: Bermooie-vaarsbek *Geranium pyrenaicum*, Wilde Margriet *Chrysanthemum leucanthemum*, Kruisbladwalstro *Galium cruciata*, Mannetjesorchis *Orchis mascula*, Witte Rapunzel *Phyteuma spicatum*, Bosaardbei, Duifkruid *Scabiosa columbaria* en Beemdkroon *Knautia arvensis*. Vogels die hier thuishoren zijn: Leeuwerik, Graspieper, Grasmus en de Grauwe Klauwier, die echter op dat ogenblik nog niet aangekomen was. Zoogdieren: (Steenmarter) en Egel.

3.2.3. Het akkerland met enkele stroken kalkgrasland

Het akkerland situeert zich ten zuidwesten van

het weiland in een kalksteengebied dat in vergelijking met het bebost plateau minder extreme reliëftoestand kent omdat het niet doorsneden wordt door grote rivieren. Het akkergebied neemt ecologisch een middenpositie in tussen weiland en bosgebied. Her en der verspreid liggen nog enkele kalkgraslanden op plaatsen waar de helling te steil is voor landbouw-ontginning. Vrijwel altijd gaat het om relictten van hellingen die vroeger begraasd werden door schapen en die nu wegens de extreme milieumomstandigheden die op zo'n helling heersen slechts zeer langzaam naar struweel en bos evolueren. Vooral de goede doorlaatbaarheid van de bodem, de scherpe hellingshoek en de zuid-oostelijke gerichtheid zijn verantwoordelijk voor de extreme droogte en de soms zeer hoge temperaturen. Het is dus enkel op die plaatsen met die specifieke milieufactoren dat men nog een idee kan krijgen van de vroegere (begraasde) kalkhellingen.

Kortom, de abiotische factoren scheppen hier een stabiel en gradiëntrijk geheel dat altijd aanleiding geeft tot soortenrijkdom zoals we reeds aanstreepten bij de bespreking van de traditionele landbouw. Er zijn nog andere factoren die bijdragen tot de soortenrijkdom van een kalkgrasland zoals de sterk variërende dikte van de verweringslaag op de kalksteen en de ingewikkelde fosforvoorziening eigen aan kalkbodems. Op enkele vierkante meters staan een

Op de kam van de helling een struweelzoom met daarin kalkgraslandjes.

De vijvers....

hele resem rariteiten uit de flora opeengepakt. Het struweel bestaat uit Tweesteilige Meidoorn, Sleedoorn, Kornoelje, Gouden Regen *Laburnum anagyroides*, Jeneverbes *Juniperus communis*, Zoete Kers, Wollige Sneeuwbal *Viburnum lantana*. Kruiden: Echte Sleutelbloem *Primula veris*, Kleine Bevernel *Pimpinella saxifraga*, Kleine Pimpinel *Sanguisorba minor*, Gevinde Kortsteel *Brachypodium pinnatum*, Druifhyacint *Muscari*, Kogelbloem *Globularia elongata*, Wildemanskruid *Anomone pulsatilla*, Poppenorchis *Aceras anthropophorum*, Spinnenorchis, Vliegenorchis *Ophrys insectifera*, Bergnachtorchis *Platanthera chlorantha*, Purperorchis *Orchis purpurea* en last but not least Soldaatje *Orchis militaris*.

Vogels van de kalkhelling: Braamsluiper, Nachtegaal, Bosrietzanger en Sprinkhaanrietzanger. Vogels uit het akkerland: Kwartel, Grauwe Gors en Blauwe Kiekendief.

3.2.4. De vijvers

De vijvers nemen we als laatste levensgemeenschap van het cultuurgebied omdat ze in feite kunstmatig aangelegd zijn door opstuwing met het oog op jacht en visvangst. Deze plassen, variërend van enkele tot meer dan honderd hectaren liggen in drassige depressies die waarschijnlijk niet interessant waren voor landbouw (bv. vijvers van Belval). Ondanks de semikunstmatige oorsprong verschijnt er op de

zachtglooiende oevers toch een natuurlijke, evenwichtige levensgemeenschap. Dat spreekt vooral uit de ontwikkeling van de verlandingsvegetatie waarin men zeer duidelijk verschillende zone's kan onderscheiden. Van diep naar ondiep zien we: Waterlelie *Nymphaea alba*, Mattenbies *Sarpus lacustris*, Kleine Lisdodde *Thypha angustifolia*, Riet *Phragmites australis*, Kikkerbeet *Hydrocharis morsusranae*, Puntkroos *Lemna trisulca*, Blaaszegge *Carex Vesicaria* en Scherpe Zegge *Carex acuta*.

4. Besluit

Het zal allicht niet verbazen dat de vooropgestelde doelstelling 'leren ecologisch waarnemen' nogal ambitieus bleek om op vier dagen te realiseren. Dit uitgebreid verslag wil dan ook een hulpmiddel zijn waarmee elke deelnemer op eigen tempo aan de doelstelling kan verder werken.

We zijn ervan overtuigd dat, naarmate De Wielewaal een steeds grotere verantwoordelijkheid opneemt op het vlak van natuurbeheer, het ecologisch situeren en waarderen van een gebied de nodige aandacht moet krijgen.

F. Saman, Bormte 128, 9090 Stekene.

M. Vranken, Sparrenhofstraat 162, 2700 St.-Niklaas.

Opmerkelijke ornithologische meldingen

Gegevens voor deze rubriek worden verwacht bij de redactie, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout.

Deze waarnemingen hadden plaats in 1983, tenzij anders vermeld is. Ze werden niet op hun juistheid gecontroleerd en een aantal onder hen dient nog ter homologatie te worden voorgelegd.

00020 Roodkeelduiker *Gavia stellata*

1 oktober: 1 ex. te Roksem (F. Willemyns, T. Defoort, J. Maeckelberghe, P. France); 4 december: 1 ex. te Schulen (R. de Fraine).

00030 Parelduiker *Gavia arctica*

Sinds 11 december: 1 ex. te Minderhout (J. Spannenburg, E. Machielsens, J. Leestmans, H. Meeus en anderen).

00100 Roodhalsfuut *Podiceps grisegena*

Sinds 5 september 1 ex. in overgangskleed te Brecht, dat op 13 september werd overgebracht naar het vogelasiel te Berendrecht (I. Vanbrabant, C. Steeman, D. en P. Symens); 2 oktober: 1 ex. te Harelbeke (M. Bourgois, S. Lanszweert); 15 oktober: 2 ex. te Zwijndrecht (V. Beeldens, R. de Smet, L. Janssen, C. Snyers, E. en T. van Marcke, B. Straus); 8 en 13 november: respectievelijk 1 en 2 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (V. Beeldens, M. Stoop).

00360 Kuhls Pijlstormvogel *Calonectris diomedea*

12 september: 1 ex. te Knokke (med. G. Burggraeve).

00550 Vaal Stormvogeltje *Oceanodroma leucorhoa*

12 september: 3 ex. te Knokke (med. G. Burggraeve).

00800 Kuifaalscholver *Phalacrocorax aristotelis*

13 september: 1 ad. ex. te Oostende (P. Lingier); 19 september: 2 juv. ex. te Knokke (med. G. Burggraeve).

01040 Kwak *Nycticorax nycticorax*

18 augustus: 1 ex. te Ploegsteert (H. Delvoye).

01210 Grote Zilverreiger *Egretta alba*

29 juni: 1 ex. te Westmeerbeek (L. Smets); 11 december: 1 ex. te Oorderen (L. Benoy, J. Loy, B. van Damme).

01310 Zwarte Ooievaar *Ciconia nigra*

21 augustus: 1 ex. te Knokke (G. Burggraeve); 21 oktober: 2 ex. te Essen (F. van Meel).

01530 Kleine Zwaan *Cygnus columbianus*

22 oktober: 3 ex. te Beerse (E. Machielsens, H. en M.-L. Meeus, S. Engels en anderen); 29 oktober: 1 ex. te Roksem (F. Willemyns, J. Maeckelberghe en anderen); 26 november: 28 ex. te Uitkerke (F. Willemyns, T. Defoort, F. de Scheemaeker).

01630 Sneeuwgans *Anser caerulescens*

3 oktober: 1 onvolwassen ex. te Mortsel (M. Hofman, L. Lens); 26 en 27 oktober: 1 onvolwassen ex. te Wuustwezel (J. Nuytemans, M. Schuermans, D. en P. Symens, B. van Esbroeck).

01680 Rotgans *Branta bernicla*

1 oktober: 1 ex. te Zandvliet (J. van Impe); 11 november: 1 ex. overvliegend samen met 4 Rietganzen te Oorderen (J. van Ammel, B. van Damme).

01690 Roodhalsgans *Branta ruficollis*

11 december: 1 ex. te Damme (J. de Ridder, P. Maes, J. van Ammel).

01820 Krakeend *Anas strepera*

4 november: 744 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (C. Steeman).

01910 Zomertaling *Anas querquedula*

4 en 16 oktober: 1 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (L. Janssen, R. de Smet, C. Steeman); 12 november: 3 ex. te Doel (R. Roosemont, G. Sallaets).

01960 Krooneend *Netta rufina*

1 oktober en 19 november: 1 ♀ te Roksem (F. Willemyns, T. Defoort, P. France, J. Maeckelberghe, F. de Scheemaeker); 8 oktober: 1 ex. te Doel (R. Roosemont, G. Sallaets); 6 november: 1 ♀ te Zeebrugge-Dudzele (F. Willemyns, T. Defoort).

02060 Eider *Somateria mollissima*

12 november: 44 ex., waaronder 5 adulte ♂♂ te Doel (R. de Smet, L. Janssen, R. Roosemont, G. Sallaets, C. Snyers, L. Wouters).

02120 IJseend *Clangula hyemalis*

19 november: 1 ♀ te Roksem (F. Willemyns, T. Defoort, P. France, J. Maeckelberghe); 20 november: 2 ex. in het Zwin te Knokke (F. Willemyns, T. Defoort); van 14 tot 22 november: 1 juv. ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (J. de Ridder, P. Maes, H. Cassiers, C. Steeman); van 11 tot 14 december: 2 ex. te Minderhout (J. Spannenburg).

02130 Zwarte Zeeëend *Melanitta nigra*

30 oktober: 1 ex. te Harelbeke (S. Lanszweert).

02150 Grote Zeeëend *Melanitta fusca*

2 tot 7 december: 1 ♀ te Wuustwezel (J. de Ridder, P. Maes, H. Nuytemans, D. en P. Symens).

02380 Zwarte Wouw *Milvus migrans*

17 mei: 1 ex. bij Oostende (R. François).

02390 Rode Wouw *Milvus milvus*

31 oktober: 1 ex. te Lier (G. Driessens); 13 november: 1 ex. op het Groot Schietveld te Brecht (J. de Ridder, P. Maes); 22 november: 1 ex. te Doel (C. Steeman, H. Cassiers).

02430 Zeearend *Haliaeetus albicilla*

Sinds 4 december: 1 immatuur ex. te Oud-Heverlee (B. Chivy, B. Votron, J. en J. van Esbroeck, D. van der Elst, M.-N. de Bellefroid, R.-M. Lafontaine).

02670 Havik *Accipiter gentilis*

Sinds 17 augustus: 1 ex. bij het Zwin te Knokke (G. Burggraeve); 26 september: 1 ex. te Mortsel (P. Hofman); 15 oktober: 1 ex. te Lier (D. Colin, M. Hofman); 27 oktober: 1 ex. te Mortsel (M. Hofman); 16 december: 1 ex. te Kalmthout (J. de Ridder).

02870 Buizerd *Buteo buteo*

21 oktober: 1 ad. ex. met de kenmerken van *vulpinus* te Antwerpen-Blokkersdijk (L. Janssen).

02900 Ruigpootbuizerd *Buteo lagopus*

1 oktober: 1 ex. te Oud-Turnhout (P. Prinsen); 6 oktober: 1 ex. te Houtvenne (L. Smets).

**02940 Aziatische Arend *Aquila nipalensis*
(*Steppearend Aquila rapax orientalis*)**

Van 14 tot 26 december: 1 immatuur ex. te Mol-Postel (M. van Buggenhout, J. Henderickx, E. Janssen, J. van Winkel, M. Swannet, M. Smets, J. de Ridder, P. Maes, K. Eigenhuis, E. Machiels, P. Prinsen, H. Meeus, V. Dupont, C. Steeman, J. en G. Elsermans, R. Vermeyen en vele anderen) - het betreft de eerste waarneming van deze soort in België - een uitvoerige nota over dit geval zal eerlang in dit tijdschrift verschijnen.

03010 Visarend *Pandion haliaetus*

22 november: respectievelijk 1 ex. te Doel (R. Rosemont, G. Sallaets, R. de Smet, L. Janssen) en te Wuustwezel (H. Nuytemans, D. Symens).

03070 Roodpootvalk *Falco vespertinus*

Van 1 tot 6 oktober: 1 ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraefe).

03200 Slechtvalk *Falco peregrinus*

Sinds 13 oktober: 1 ex. bij het Zwin te Knokke (G. Burggraefe); 16 en 19 oktober: 1 ex. te Zeebrugge-Dudzele (F. Willems, S. Lanszweert, L. Declercq, en anderen); 4 november: 1 ad. ex. te Kalmthout (W. Debaere, S. Engels, K. Tops, N. van de Put); 22 november: 1 ad. ex. te Doel (R. de Smet, L. Janssen).

05010 Kleine Strandloper *Calidris minutus*

12 en 13 november: 2 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (M. Stoop); 3 en 4 december: 1 ex. en op 14 december 2 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (V. Beeldens).

05090 Krombekstrandloper *Calidris ferruginea*

30 oktober: 1 ex. te Doel (C. Steeman).

05100 Paarse Strandloper *Calidris maritima*

30 juni en 5 juli: 1 ex. te Oostende (R. François).

05120 Bonte Strandloper *Calidris alpina*

18 en 24 november: respectievelijk 1.720 en 2.250 ex. te Zandvliet (J. van Impe).

05200 Poelsnip *Gallinago media*

21 augustus: 1 ex. in het Zwin te Knokke (med. G. Burggraefe).

05320 Grutto *Limosa limosa*

23 oktober: 1 ex. te Kallo (C. Steeman).

05450 Zwarte Ruiter *Tringa erythropus*

31 augustus: 71 ex. te Kallo (J. van Impe).

05640 Grauwe Franjepoot *Phalaropus lobatus*

Van 2 tot 6 oktober: 1 ex. in het Zwin te Knokke (G. Burggraefe).

05660 Middelste Jager *Stercorarius pomarinus*

11 september: 1 ex. te Zandvliet (J. van Impe).

05680 Kleinste Jager *Stercorarius longicaudus*

12 september: 1 ex. te Knokke (G. Burggraefe).

05780 Dwergmeeuw *Larus minutus*

2 en 18 juni: 10 ex. te Kallo-Doel (J. van Impe); 16 oktober: 1 ad. ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (C. Steeman).

05927 Geelpootmeeuw *Larus cachinnans*

1 augustus: 1 ex. te Oostende (R. François); 4, 29 en 31 oktober: respectievelijk 1 ad., 1 subad. en 1 subad. te Lier-Duffel (G. Driessens); 21 oktober: 3 ad. ex. te Zandvliet (J. van Impe); 12 november: 1 ad. ex. te Koksijde (D. Raes); 13 november: 1 ad. ex. te Nieuwpoort (R. Tahon, J. Borrey, D. Raes); 3 december: 1 ad. ex. te Oorderen (L. Benoy, H. Voet).

05990 Grote Burgemeester *Larus hyperboreus*

12 november: 1 ad. hybride ex. *L. hyperboreus* x *L. argentatus* te Doel (R. de Smet, L. Janssen, C. Snyers, L. Wouters).

06050 Lachstern *Gelochelidon nilotica*

8 september: 1 ex. in het Zwin te Knokke (med. G. Burggraefe).

06240 Dwergstern *Sterna albifrons*

10 mei: 1 ex. te Doel (J. van Impe).

09780 Strandleeuwerik *Eremophila alpestris*

29 oktober: 1 ex. te Lebbeke (A. Mannaert).

10170 Gele Kwikstaart *Motacilla flava*

12 november: 1 ex. te Doel (R. Rosemont, G. Sallaets).

10170b Engelse Gele Kwikstaart *Motacilla flava flavissima*

18 augustus: 2 ♂♂ te Antwerpen-Blokkersdijk (V. Beeldens).

11390 Roodborsttapuit *Saxicola torquata*

22 november: 1 ex. te Kallo (C. Steeman, H. Cassiers).

12200 Cetti's Zanger *Cettia cetti*

13 november: 1 ex. te Ploegsteert (H. Delvoye).

12260 Waalsteraartrietzanger *Cisticola jundicis*

21 augustus: 1 ex. in het Zwin te Knokke (med. G. Burggraefe); 22 oktober: 3 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (P. Gerené, W. Verschueren).

14900 Buidelmees *Remiz pendulinus*

3 april: 1 ex. te Oostende (D. Vanhoecke).

15570 Notekraker *Nucifraga caryocatactes*

27 september: 1 ex. te Wuustwezel (G. van Looveren).

15600 Kauw *Corvus monedula*

Waarnemingen van exemplaren met kenmerken van *soemmeringii*: 22 en 24 november 1 ex. te Turnhout (H. en M.-L. Meeus), 9 december 1 ex. te Wuustwezel (D. Symens).

18470 IJsgors *Calcarius lapponicus*

5 november: ringvangst van 1 ex. te Viersel (W. Celis).

18500 Sneeuwgorst *Plectrophenax nivalis*

28 oktober: 1 ex. te Lebbeke (A. Mannaert); 4 december: 8 ex. te Kallo (V. Beeldens, B. Straus).

18820 Grauwe Gors *Millaria calandra*

2 oktober: 1 ex. te Antwerpen-Blokkersdijk (L. Janssen, P. Buys, D. Colin, G. Driessens).

Ornithologische Seizoenoverzichten in Vlaanderen

december 1982 - januari - februari 1983

Ter verduidelijking:

Indien bij een waarneming geen aantal is vermeld, gaat het steeds om 1 exemplaar.
Alle waarnemingen hebben betrekking op de hierboven vermelde periode.

Verklaring der tekens:

v: vogel gering

* vondst van een vogel

BAHC: Deze waarnemingen dienen ter homologatie voorgelegd te worden. De vermelde gegevens werden door ons niet op hun juistheid onderzocht. De nummering en naamgeving van de vogels geschiedt volgens Becuwe en Oreel, 1981, *Wielewaal* 47: 363-376.

Duiker *Gavia* spec.

Niet geïdentificeerde duikers werden gezien op: 11/12 Oostende 39 ex. naar ZW en 6 ex. naar NO (VW Oostende); 18/12 Kallo (JSL) en Zeebrugge (FCH); 26/12 Wenduine 2 ex. naar Z (SID); 8/1 Oostende 197 ex. naar ZW en 7 ex. naar NO, dit gedurende een periode van 160 min. (VW Oostende); 29/1 Dudzele (WA Brugge); 6-7 en 20/2 Oostende resp. 22 ex. naar ZW en 1 ex. NO (VLE, DJP, VOD) 89 ex. naar ZW en 19 ex. NO (JOG) en 2 ex. naar ZW (JOG).

00020 Roodkeelduiker *Gavia stellata*

Alle waarnemingen (19) werden gedaan in de kuststreek, uitgezonderd: 16 tot 18/2 Gistel (OPB, OPP, LLR). Grootste aantallen: 23/1. Ramskapelle 5 ex. (PES) en 30/1 Zeebrugge (zee) 5 à 6 ex. (PES, FCH).

00030 Parelduiker *Gavia arctica*

3 waarnemingen aan de kust, 5 in het binnenland. Tot 5/12 Gullegem (VEJ); van 5 tot 30/12 Gent (KOL, BOP, TMP, e.a.); 23/12 Doel (PES, FCH) 29/12, 8 - 23 en 30/1 Zeebrugge resp. 2 - 2 - 1 en 1 ex. (PES, VSJ, DNH, FCH); van 6 tot 21/2 Oelegem (DED, COM, DMF, VW Voorkempen); 27/2 Antwerpen-Zandvliet (BEV).

00040 IJsduiker *Gavia immer* BAHC

12/12 Gullegem (DUP, BJN Brugge).

00070 Dodaars *Tachybaptus ruficollis*

Enkele hoge aantallen (meer dan 20 ex. op een plaats): 4/12 Zeebrugge 40 ex. (FCH); 18 en 23/12 Dudzele-Ramskapelle 30 en 35 ex. (PES); 23/12 Lier 27 ex. (COD); 2/1 Nieuwpoort 21 ex. (RAD); 8 en 23/1 Dudzele-Zeebrugge ca 50 en 75 ex. (PES); 3/2 Brugge 53 ex. (DUG); 13/2 Lier 23 ex. (DIG, BSP, COD); 19/2 Nieuwpoort 20 ex (RAD, VEB).

00090 Fuut *Podiceps cristatus*

Op de 176 ontvangen waarnemingen komen er 24 uit het Antwerpse, 70 uit de omstreken van Mechelen en 24 uit de omstreken van Lier. Max. van deze periode voor: Antwerpen: 1/12 Antwerpen-Blokkersdijk 42 ex. (JSL, STC); 14/2 Mechelen Hofstade (Brab.) 92 ex. (LUF); Lier: 6/1 Lier 41 ex. (DIG, BSP, COD). Buiten deze streken was het voornamelijk aan de kust dat nog hoge aantallen werden genoteerd: 8/1 Dudzele-Zeebrugge 157 ex. (PES). Begin februari was aan de kust een opvallende trek te zien nl. 7/2 Oostende 17 ex. naar ZW en 348 ex. naar NO (JOG); 10/2 Oostende-Mariakerke; s morgens 159 spec. + 267 in 40 min. (BOU) en 's namiddags 388 ex. naar ZW - 4 ex. naar NO en 36 ex. pleisterend op zee (JOG) en 20/2 Oostende 59 ex. naar NO en 4 ex. Naar ZW (JOG).

00100 Roodhalsfuut *Podiceps grisegena*

18 december-, 12 januari- en 12 februariwaarnemingen. Max.: 2/12 Kallo 6 ex. (JSL, OED, STC); 3/1 Hofstade (Brab.) 2 ex. (FCH); 8/1 Dudzele-Ramskapelle 2 ex. (PES) en 5/2 Oostende 2 ex. naar Z (BOU). Alle andere gegevens vermelden 1 ex.

00110 Kuifduiker *Podiceps auritus*

1 en 27/12 Doel (GOB, DIG, BSP, COD); 3 tot 11/12 Lier (VW Lier - e.a.); 2/12 Nieuwpoort (BOE, RAD, VZR); 27/12 Antwerpen-Blokkersdijk 3 ex. (DIG, BSP, GOB, COD); 31/12 Hofstade (Brab.) (DWF, KJP); 4/1 Arendonk (DEL); 22/1 Bredene 1 dood ex. (VW Oostende) en Hofstade (Brab.) (DWF); 12 tot 20/2 Hofstade (Brab.) (BEW, BLR, TYS, WIR, FCH) en 13/2 De Panne (SWK, VYJ).

00120 Geoorde Fuut *Podiceps nigricollis*

1 waarneming ontvangen: 20/12 Kluizen (VSP).

00220 Noordse Stormvogel *Fulmarus glacialis*

19/1 Oostende 1 ex. naar NO (VW Oostende); 22/1 Nieuwpoort 3 stookolieslachtoffers (RAD) en 6/2 Oostende terug 4 dode vogels (VW Oostende).

Pijlstormvogel spec. *Puffinus* spec.

18/12 Koksijde 1 ex. naar N (RAD).

00460 Noordse Pijlstormvogel *Puffinus puffinus*

16/1 De Panne 2 ex. (BIR).

00710 Jan van Gent *Sula bassana*

11/12 Oostende 20 ad. — 1 eerste jaars — 1 tweede jaars en 3 juv. naar ZW en 1 juv. naar NO (VW Oostende); 15-16 en 19/1 Oostende 2 ad naar ZW — 2 ad naar ZW en 5 ad naar ZW (VW Oostende); 19/1 De Panne 1 ad (BIR) en Nieuwkerken 1 ad naar N (OED); 22/1 Nieuwpoort 3

stookolieslachtoffers (RAD); 29/1 Koksijde 1 stookolieslachtoffer (RAD); 5 en 8/2 Oostende 3 ad naar ZW (BOU) en 1 onv naar NO (VW Oostende).

00720 Aalscholver *Phalacrocorax carbo*

37 december-, 17 januari- en 10 februariwaarnemingen. Buiten de kust en Beneden Schelde werd de soort niet waargenomen. Max.: december: 6 en 12/12 Antwerpen-Zandvliet 27 ex. (VIJ); 19/12 Ramskapelle 18 ex. (SWK, VYJ) en 28/12 Antwerpen-Zandvliet 17 ex. (VQA); januari: 16/1 Roksem 11 ex. (WIG); februari: 5/2 Stuivekenskerke 13 ex. (TAR).

00800 Kuifaalscholver *Phalacrocorax aristotelis* BAHC
11/2 Oostende 1 ex. in zit op zee (VW Oostende).

00950 Roerdomp *Botaurus stellaris*

Tijdens de winterperiode werd deze soort waargenomen te: Antwerpen-Blokkersdijk, Lier, Mol, Harelbeke en Oostende. Het betreft hier waarnemingen van 1 à 2 ex.

01440 Lepelaar *Platalea leucorodia*

Enige ontvangen waarneming: 7/12 Hofstade 1 ex. overvliegend (BLR).

01530 Kleine Zwaan *Cygnus columbianus*

Grote groepen werden voornamelijk ontvangen uit het Oost-Vlaams krekengebied: maxima: 2/12 Boekhoute 142 ex. (DSW, BEL), 10 en 12/1 Assenede 103 ex. (BEL), 6/2 Meetkerke 21 ad + 2 (BJN Brugge-VBU). Enkele andere grote groepen: 15/1 Nieuw Munster 26 onv. (LYN), 15/1 Ophoven 7 ad + 3 juv (WJ Zuid-Limburg) en 13/2 Woumen 3 x 2 ex. (TAR).

01540 Wilde Zwaan *Cygnus cygnus*

Grootste aantallen: 5/12 Antwerpen 7 ex. ZW (SSP), 13/2 Maaseik-Aldeneik 4 ad (WJ Zuid-Limburg) en landen 4 ex. naar Z (VMN), 15/2 Ophoven 4 ad (WJ Zuid-Limburg). Verder werd de soort nog waargenomen te Assenede, Boekhoute, Neerijse, Lembeke en Scholen.

01570 Rietgans *Anser fabalis*

Maxima: 22/12 Doel 400 ex. (PES), 26/12 Assenede ca 400 ex. (BEL), 9/1 Zuinkerke 570 ex. (BUG), 21/2 Assenede 150 ex. (BEL).

01580 Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus*

4/12 Oostende 10 ex. (VW Oostende), Meetkerke 950 ex. (DUG, DET), 5/12 Dudzele 113 ex. (DUG), 18/12 Ramskapelle ca 40 ex. (PES), 19/12 Doel 2 ex. (DIG, BSP, SMG, DOK, COD), 8/1 Dudzele 5 ex. (PES), 29/1 Dudzele 16 ex. (WA Brugge), 30/1 Zeebrugge 9 ex. (PES), 15/2 Damme 30 ex. (BEL, DMJ).

01590 Kolgans *Anser albifrons*

Grote aantallen: 22 en 27/12 Doel 830 en 635 ex. (PES, GOB, DIG, BSP, COD), 12/2 Kollo-Doel 1500 ex. (VW Mortsel); 1/12 Munte 300 ex. ZW (VLF), 8/1 Nieuwpoort 100 ex. ZW (TAR), 29/1 Damme ca 750 ex. (WA Brugge), 5/2 Bazel ca 200 ex. (VPU).

01600 Dwerggans *Anser erythropus* BAHC

Beneden-Schelde (Zandvliet), zie *Wielewaal* 49: 121

01610 Grauwe Gans *Anser anser*

De decemberwaarnemingen kwamen voornamelijk uit de kuststreek en de polders van de Beneden-Schelde. Maxima: 1/12 Oostende 3034 ex. ZW (VW Oostende), 29/12 Antwerpen-Zandvliet 1660 ex. (VIJ)

01670 Brandgans *Branta leucopsis*

5/12 Damme 2 ex. (BJN Brugge), 24/12 Doel (PES), 12 en 13/2 Doel 1 en 2 ex. (VW Mortsel-NUH).

01680 Rotgans *Branta bernicla*

19/12 Nieuwpoort 5 ex. (ZW Nieuwpoort), 23/12 Damme 20 ex. (WNF), 27/12 tot eind/2 Doel 2 ad + 4 onv. (VW Mortsel-e.a.), 12/2 Dudzele 4 ex. (ORG), 13/2 Kessenich 5 ex. (JAG), 20/2 Middelkerke 3 ex. (NIJ).

01730 Bergeend *Tadorna tadorna*

Klassiek bevinden de grootste aantallen zich aan de

Beneden-Schelde en in het kustgebied. December: 18/12 totaalstelling Antwerpen-Linkeroever, Doel, Kollo, en Zwijndrecht 245 ex. waarvan 75 ex. te Doel-Paardeschor (VW Mortsel); 23/12 van Mariakerke tot Weert ca 130 ex. (VDH), 26/12 Nieuwpoort 49 ex. (RAD); januari: 15/1 totaalstelling Antwerpen-Linkeroever, Doel, Kollo en Zwijndrecht 248 ex. waarvan 98 ex. te Doel-Paardeschor (VW Mortsel), 23/1 Dudzele-Zeebrugge 64 ex. (PES), 23/1 St-Amands 50 ex. (WA's Heerenbosch); februari: 12/2 totaalstelling Antwerpen-Linkeroever, Doel, Kollo en Zwijndrecht 177 ex. waarvan 38 ex. op Kollo-Steenland (VW Mortsel), 20/2 Nieuwpoort 115 ex. (RAD), 15/2 Walem 35 ex. (DIG, BSP, COD). Enkele aantallen daarbuiten: 5/12 Mechelen 11 ex. (BEW, BYJ, VMG), 15/1 Neerharen 6 ex. (WJ Zuid-Limburg), 23/12 Zemst 1 ex. (MEA), 28/1 en 23/2 St.-Pieters-Woluwe 1 ex. en 1 ♀ (SEM, KJP).

01790 Smient *Anas penelope*

Grootste aantallen in het Antwerpse en de omgeving van Zeebrugge: totaalstellingen van Antwerpen-Linkeroever, Doel, Kollo en Zwijndrecht gaven 1102 ex. op 18/12 waarvan 320 ex. te Doel-Zoute keet, 1544, ex. op 15/1 met 500 ex. te Doel-Ketenisdijk en 730 ex. op 12/2 met 396 ex. te Kollo/Doel-kanaaldok (VW Mortsel).

Andere maxima: december: 4 en 18/12 Zeebrugge 3000 ex. (FCH), 29/12 Dudzele-Ramskapelle ca 5550 ex. (PES), 16/12 Antwerpen-Zandvliet 450 ex. (VIJ), 20/12 Kluizen 221 ex. (VSP); januari: 23/1 Dudzele-Zeebrugge min. 3250 ex. (PES), 25/1 tot 3/2 Drongen 269 ex. (WA Drongen), 24/1 Kluizen 233 ex. (VSP); februari: 20/2 Middelkerke ca 500 ex. op zee (NTJ), 20/1 Ramskapelle (bij Nieuwpoort) 300 ex. (ZW Nieuwpoort), 27/2 Zeebrugge 300 ex. (FCH).

Grootste aantallen in Brabant en Limburg: 13/2 Zemst 3 ♂ 3 ♀ (MEA), 12 en 14/2 Scholen ca 50 ex. en 40 à 60 ex. (WA Hageland-Zuiderkempen).

01820 Krakeend *Anas strepera*

Totaalstellingen op Antwerpen-Linkeroever, Doel, Kollo en Zwijndrecht gaven 407 ex. op 18/12, 314 ex. op 15/1 en 219 ex. op 12/2. Hiervan verbleven er te Antwerpen-Blokkersdijk resp. 202 ex., 203 ex. en 101 ex. (VW Mortsel). Op 20/12 Antwerpen-Blokkersdijk zelfs 313 ex. (DIG, BSP, SMG, DOK, COD).

Andere maxima: West-Vlaanderen: 18/12 Dudzele-Ramskapelle min. 25 ex. (PES) en Zeebrugge eveneens 25 ex. (FCH), 23/1 Dudzele-Zeebrugge 36 ex. (PES); Oost-Vlaanderen (buiten Kollo en Doel): 16 en 28/1 Drongen 5 ♂ 9 ♀ (WA Drongen), 24/1 Kluizen 5 ♂ 4 ♀ (VSP); Antwerpen (buiten linkeroever): 27/12 Walem 28 ex. (BSP, CEJ, COD, DIG), 13/12 Mol 17 ♂ 12 ♀ (DRD), 20/2 Walem 62 ex. (DIG, BSP, COD, CEJ, SMG), 17/2 Lier 42 ex. (COD); Limburg: 18/12 Ophoven 1 ♂ 1 ♀ (WJ Zuid Limburg). Uit Brabant geen waarnemingen ontvangen.

01840 Wintertaling *Anas crecca*

Maandmaxima: december: 20/12 Antwerpen-Blokkersdijk 1536 ex. (STC), 13/12 Antwerpen-Rechter Schelde-oever min. 1170 ex. (OED), 23/12 Doel 1016 ex. (PES), 13/12 Drongen 734 ex. (VBF, DRH); januari: 5/1 Antwerpen-Blokkersdijk 1447 ex. (JSL-BEK), 23/1 Dudzele-Zeebrugge 737 ex. (PES), -/1 Drongen 580 ex. (WA Drongen), 15/1 Doel 500 ex. (VW Mortsel); februari: 17/2 Mechelen 750 ex. (COD), 2/2 Antwerpen-Blokkersdijk 640 ex. (JSL, CSH, STC), 20/2 Walem 562 ex. (BSP, CEJ, COD, DIG, SMG), -/2 Drongen 490 ex. (VBF).

01860 Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

Maandmaxima: december: 20/12 Kluizen 5531 ex. (VSP), 27/12 Harelbeke 3372 ex. (VAD), 18/12 Oelegem 2970 ex. (COM, DED, DMF); januari: 1/1 Oelegem en Broechem 5000 ex. (DED, COM, DMF), 24/1 Kluizen ca 4800 ex. (VSP), 16/1 Harelbeke 3575 ex. (VAD); februari: 13/2 Oelegem en Broechem 5000 ex. (DED, COM, DMF), 12/2 Hofstade ca 2500 ex. (VCM), 13/2 Maaseik-Aldeneik 2166 ex. (WJ Zuid-Limburg).

01890 Pijlstaart *Anas acuta*

Maandmaxima: december: 23/12 Antwerpen-Zandvliet 210 ex. (VIJ), 27/12 Antwerpen-Blokkersdijk 98 ex. (GOB, DIG, BSP, COD), 23/12 Doel 86 ex. (PES), 29/12 Dudzele-Ramskapelle 36 ex. (PES); januari: Antwerpen-Zandvliet 270 ex. (VIJ), 23/1 Antwerpen-Blokkersdijk 89 ex. (STM, VAA), 30/1 Lier 59 ex. (COD); februari: 9/2 Antwerpen-Blokkersdijk 102 ex. (STC), 24/2 Berlaar 43 ex. (WUS, JAS), 12/2 Kallo 25 en 16 ex. (VW Mortsel). Maximum in Brabant: 13/2 Zemst 3 ♂♂ 1 ♀ (MEA). Geen waarnemingen uit Limburg.

01910 Zomertaling *Anas querquedula*

1 onvolwassen ♂ werd op 1 en 5/12, 8/1 en 5/2 te Lier gezien (COD, DIG, BSP), op 5/1 Mol 1 gekwetst ♂ (DEL), 5/2 Oelegem 1 ♀ (DED). Vanaf einde februari de eerste trekkers: 23/2 Nieuwpoort 3 ex. (BOE).

01940 Slobeend *Anas clypeata*

Maandmaxima: december: 29/12 Dudzele-Ramskapelle 576 ex. (PES), 12/12 Roksem ca 300 ex. (WA Brugge), 23/12 Doel 255 ex. (PES); januari: Dudzele-Zeebrugge 491 ex. (PES); 8/1 Antwerpen-Blokkersdijk 305 ex. (NAK, VEI, VCO), 16/1 Drongen 178 ex. (VBF); februari: 9/2 Drongen 275 ex. (VBF), 11/2 Antwerpen-Blokkersdijk 163 ex. (JSL), 12/2 Antwerpen-Linkeroever (Burchtse Weel) 67 ex. (VW Mortsel).

01960 Krooneend *Netta rufina*

19 december-, 9 januari- en 4 februarigegevens (allen in de tweede februarihelft): uit Stuivekenskerke, Nieuwpoort, Brugge, Harelbeke, Drongen, Nazareth, Steendorp, Walem en Mol. Nooit meer dan 2 ex. samen behalve 26/12 Harelbeke 2 ♂♂ 1 ♀ (DKJ). Verleden jaar in dezelfde periode 6 waarnemingen.

01980 Tafeleend *Aythya ferina*

Maandmaxima: december: 25/12 Brussel 380 ex. (SEM), 29/12 Antwerpen-Blokkersdijk 257 ex. (STC), 20/12 Kluizen 227 ex. (VSP); januari: 16/1 Antwerpen-Blokkersdijk 548 ex. (NAK, VEI, VCO), 24/1 Kluizen 326 ex. (VSP), 18/1 Lier 229 ex. (DIG, BSP); februari: de hoogste aantallen werden genoteerd tussen 14 en 22 februari: 21 en 23/2 Walem 805 en 806 ex. (CSH, JSL, STC, BSP, COD, SMG, CEJ), 16/2 Kluizen 540 ex. (VSP), 20/2 Brussel 487 ex. (SEM), 12/2 Schulen ca. 300 ex. (WA Hageland-Zuiderkempen).

02020 Witoogeend *Aythya nyroca* BAHC behalve ♂♂ 4 tot 22/12 Harelbeke 1 ♀ (DKJ, VAD, SCA, NTJ, BAY, DUP, BJN Kortrijk e.a.), 14/2 Drongen 1 ♂ (KOL).

02030 Kuifeend *Aythya fuligula*

Maandmaxima: december: 20/12 Kluizen 418 ex. (VSP), 23/12 Lier 341 ex. (COD), 19/12 Ramskapelle (bij Nieuwpoort) 200 ex. (SWK, VYJ), 21/12 Stuivekenskerke 160 ex. (SWK); januari: 18/1 Lier 459 ex. (DIG, BSP), 24/1 Kluizen 229 ex. (VSP), 15/1 Antwerpen-Linkeroever - Kallo-Doel 384 ex. (VW Mortsel); februari: 20/2 Walem 342 ex. (BSP, CEJ, DIG, COD, SMG), 9/2 Kluizen 322 ex. (VSP), 13/2 Lier 295 ex. (DIG, BSP, COD), 18/2 Mechelen 290 ex. (VBW).

02040 Toppereend *Aythya marila*

14 december-, 11 januari- en 25 februarigegevens ontvangen uit Oostepde, Zeebrugge, Ramskapelle, Gullegem, Harelbeke, Nazareth, Heusen (O.-VI.), Kluizen, Kallo, Antwerpen-Blokkersdijk, Wuustwezel, Broechem, Walem en Lier. Nooit meer dan 2 ex. samen.

02060 Eider *Somateria mollissima*

Grootste aantallen aan de kust: 11/12 Oostende 40 ex. (DUP), 16/12 Nieuwpoort 28 ex. (ZW Nieuwpoort), 2/1 Nieuwpoort 35 ex. (DWL, RAD), 23/1 Oostende 58 ex. (BJN Brugge), 22/2 Oostende ca 40 ex. (NEG), 26/2 Nieuwpoort 50 ex. (VEB, RAD). Talrijke waarnemingen in het binnenland (in het totaal 33 gegevens!). Opvallend aanwezig te Lier-Duffel; een nota hierover zal in een van de volgende nummers van dit tijdschrift worden gepubliceerd. Verder nog waargenomen te Nazareth 1 ♀ op 2 en 9/12 (DRN),

18/12 (XCE, VKL), 19/12 (GEV, OUH) en eveneens op 23/12 (VBM, BEL). Op 5/12 De Pinte 1 ♂ (LEG). In Limburg: 18/12 Ophoven 1 ♂ 4 ♀♀ (WJ Zuid-Limburg), 1/1 Schulen (JAG), 15/1 Kessenich 1 ♀ en Ophoven 1 ♀ (WJ Zuid-Limburg).

02120 IJseend *Clangula hyemalis*

Turnhout, zie *Wielewaal* 49: 322. De gehele periode te Oelegem/Broechem 1 ♀-kleed (COM, DED, DMF), 5/12 Kalmthout 1 ♀ (SSP, BOC, LIH), 11/12 Oostende 1 ♂ (DUP), 18/12 Ramskapelle-Zeebrugge 1 ♀ (FCH), 16/1 Hofstade 1 ex. in overgangskleed (VCM).

02130 Zwarte Zeeëend *Melanitta nigra*

Grootste aantallen aan de kust: 18/12 Zeebrugge 61 ex. (PES), 29/1 Nieuwpoort 127 ex. (RAD), 13/2 De Panne 45 ex. (SWK), 20/2 Nieuwpoort 200 ex. (RAD). Slechts 2 waarnemingen buiten de kust: 1/12 Lier 1 eerste-winter ♂ 3 ad ♀♀ (STC, COD), 22/1 Stuivekenskerke 1 ♂ (TAR).

02150 Grote Zeeëend *Melanitta fusca*

Zoals verleden jaar 3 waarnemingen ontvangen: 16/1 Oostende 26 ex. naar ZW (VW Oostende), 23/1 Oostende 1 ex. op zee (BJN Brugge), 13/2 Kessenich 1 ♂ (WJ Zuid Limburg).

02180 Brilduiker *Bucephala clangula*

Maandmaxima: december: 28/12 Kalmthout 4 ♂♂ 9 ♀♀ (FCH), 26/12 Antwerpen-Blokkersdijk 1 ♂ 1 onv. 9 ♀♀ (WN Linkeroever), 5/12 Knokke-Zwin 8 ex. (BJN Brugge); januari: 25/1 Ophoven 7 ♂♂ 13 ♀♀ (WJ Zuid-Limburg), 1/1 Antwerpen-Blokkersdijk 2 ♂♂ 1 onv. ♂ 8 ♀♀ (BEV), 8/1 Dudzele-Zeebrugge 7 ♀♀ (PES); februari: 27/2 Zeebrugge 2 ♂♂ 15 ♀♀ (FCH) 12/2 Kallo-Doel 14 ex. (VW Mortsel), 13/2 Kessenich 11 ex. (JAG).

02200 Nonnetje *Mergus albellus*

Grootste aantallen aan de kust en de Beneden-Schelde: Antwerpen-Blokkersdijk 18 ♀♀ op 27/12 (GOB, DIG, BSP, COD), 2 ♂♂ 17 ♀♀ op 23/1 (JSL, BEV), 4 ♂♂ 11 ♀♀ op 9/2 (JSL); 30/1 Dudzele-Zeebrugge 1 ♂ 4 ♀♀ (FCH, PES), 12/2 Kallo-Doel 19 ex. (VW Mortsel), 27/2 Zeebrugge 17 ex. (DUG). Grootste aantallen daarbuiten: 15/2 Mol 1 ♂ 3 ♀♀ (SSJ, WJ Mol), 8/1 Walem 1 ♂ 2 ♀♀ (BEW).

02210 Middelste Zaagbek *Mergus serrator*

Maximum: 27/2 Zeebrugge 5 ex. (DUG, FCH), anders maximaal 2 ex. samen. Aan de Beneden-Schelde: Antwerpen-Blokkersdijk tussen 17/12 en 22/1, zowel ♂, ♀ als ♂♀ (VW Mortsel-WN Linkeroever e.a.), 23/12 Doel 1 ♂ en Kallo 1 ♀ (PES), 14 en 22/2 Doel 1 ♂ (DZR, JSL, STC, WTL). In het binnenland: 31/12 Mechelen 1 ♀ (VBW).

02230 Grote Zaagbek *Mergus merganser*

Maandmaxima: december: grootste aantallen vanaf 20/12: 25/12 Antwerpen-Blokkersdijk 44 ♂♂ 17 ♀♀ (STC), 22/12 Doel 12 ♂♂ 16 ♀♀ pleisterend en 13 ex. overvliegend (FCH), 27/12 Assenede 10 ♂♂ 16 ♀♀ (DSW); januari: 3/1 Kallo-Doel 11 ♂♂ 29 ♀♀ (OED), 16/1 Assenede 23 ex. (BEL), 15/1 Antwerpen-Blokkersdijk 9 ex. (VW Mortsel), 12 en 22/1 Oostende 4 ex. (VW Oostende); februari: 13/2 Kallo-Doel 22 ♂♂ 44 ♀♀ (OED), 2/2 Assenede 15 ♂♂ 12 ♀♀ (DSW).

02250 Rosse Stekelstaart *Oxyura jamaicensis* BAHC 26/12 Nieuwpoort 1 ♂ (BOE, VEB, RAD).

02380 Zwarte Wouw *Milvus migrans* BAHC

21/12 Bornem 1 ex. samen met Rode Wouw (VDH). Deze merkwaardige waarneming is, indien gehomologeerd, het vierde decembergegeven voor Vlaanderen.

02390 Rode Wouw *Milvus milvus*

Overwintering te Doel-Kallo van 2 ex. (VW Mortsel - DSW, VIJ, SSP, BOC, e.a.). Daarbuiten nog 10 december-, 4 januari- en 4 februariwaarnemingen ontvangen. De januariwaarnemingen: 4/1 Ravels (REL), 5/1

Brussegem (QHJ), 5/1 Balen-Hulzen (HNJ), 8/1 Hofstade (VJN, VJO).

02600 Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

18 en 19/12 Doel 2 ♀♀ (COD, VW Mortsel); 16 en 22/1 Mol 1 ex. en 1 ♂ (DRD, DEL); 27/2 Antwerpen-Blokkersdijk 2 ex. (XAP).

02610 Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*

240 december-, 210 januari- en 180 februariwaarnemingen. Buiten de slaappleatsen, nooit grote aantallen. Maxima: de gehele periode Uitkerke-Zuikerkerke 12-13 ex. op slaappleats (BJN Brugge); 12/12 Lokeren 4 ♀♀ 1 ♂ (SCH); 18/12 Antwerpen L.O. 7 ex. (VW Mortsel); 16/12 Zomergem 5 ♀♀ 1 ♂ (SWE); 18/12 Werken 5 ♀♀ 1 ♂ (SWK); 12/2 Antwerpen-Linkeroever 8 ex. (VW Mortsel).

02670 Havik *Accipiter gentilis*

11 december-, 8 januari-, en 15 februariwaarnemingen ontvangen. Buiten de waarnemingen uit en rond de broedgebieden gaat het hoofdzakelijk om rondzwervende vogels.

1 en 18/12 Lier 1 ♀ en 1 ♂ (COD); 4/12 Bazel (VHF, VHW); 5-19 en 28/12 Mortsel (HFM, HFP, LEL); 23/12 Antwerpen-Blokkersdijk 1 ♂ (VPU, DZW); 24/12 en 16/1 Walem 1 ♀ (BSP, COD, DIG, JSL); 27/12 Kalmthout 2 ♀♀ (FCH); 31/12 St.-Agatha-Rode 1 ♂ (PES); 1/1 Zaventem (FCH); 2/1 Buggenhout (DXJ); 6 en 30/1 Lier 1 ♀ 1 ♂ (BSP, COD); 27/1 Snellegem (POM); 13-26 en 27/2 Mechelen resp. 1 ♀ -1 en 1 ♀ (VBW, WIR, KIJ); 15/2 Kortrijk 1 ♂ (FEY); 24/2 Heist-op-den Berg 1 ♂ (SSL); 26/2 Harelbeke (DKJ-BAY); 27/2 Marke (NTJ); 27/2 Mortsel (LEL).

02690 Sperwer *Accipiter nisus*

274 december-, 198 januari- en 221 februariwaarnemingen uit geheel Vlaanderen ontvangen. Nooit grote aantallen, meestal 1-3 ex. samen. Maxima: 26/12 St.-Andries min. 8 ex. (BJN Brugge), 5/2 Assenede 2 ♂♂ 3 ♀♀ (BEL).

02870 Buizerd *Buteo buteo*

Over geheel Vlaanderen aanwezig. Meeste waarnemingen hebben betrekking op 1 tot 6 ex. samen. Maxima: 18/12 en 12/2 Antwerpen Linkeroever min. 17 en 10 ex. (VW Mortsel), 18/1 Wuustwezel 10 ex. (SID, SSP), 16/12 St.-Andries min. 10 ex. (BJN Brugge), 4/2 Weert/Bornem 13 ex. (VHF, VHW), 12/2 Meetkerke 7 ex. (VUA).

02900 Ruigpootbuizerd *Buteo lagopus*

8 december-, 6 januari- en 5 februariwaarnemingen. Buiten deze waarnemingen werden te Kallo-Doel gedurende de gehele periode 4 à 5 ex. gezien, met op 12/12 5 à 7 ex. (VW Mortsel).

Daarbuiten, december: 5/12 Heist 2 ex. en Knokke-Zwin 2 en 1 ex. (BJN Brugge); 1/12 Lier (COD); 12/12 Wichelen (LMG, LMR); 12/12 Nieuwpoort (TAR); 18/12 Stokkem (WJ Zuid-Limburg); 20/12 Antwerpen-Blokkersdijk (DOK, DIG, BSP, SMG, COD); 24/12 Antwerpen-Blokkersdijk (VTD); januari: 9/1 Damme 2 ex. (BJN Brugge); 12/1 Mol (PRP, PRR); 15/1 Neerpelt (LEH); 20/1 St.-Kruis-Winkel (BEL); 21/1 Achel (LEH); 23/1 Bornem (CBC); februari: 12 en 14/2 Antwerpen-Blokkersdijk (OED, VPU, VVP); 15/2 Berlaar (DEG, SSL); 16/2 Leke (POM); 22/2 St.-Kruis-Winkel (BEL). Opmerkelijk is de steeds opgaande trend van de winterwaarnemingen.

03010 Visarend *Pandion haliaetus*

-/1 Attenhove (VMN), 23/1 en 13/2 Hamont-Achel (VW Hamont), 27/2 Antwerpen-Linkeroever (Galgenweel) (FEH, FER).

03090 Smelleken *Falco columbarius*

29 december-, 27 januari- en 11 februariwaarnemingen. Maxima: 5/12 Kalmthout 4 ♂♂ 3 ♀♀ (SSP, BOC, LIH); 18/12 Knokke-Zwin 7 tal op slaappleats (WA Brugge); 26 en 29/12 Kalmthout 2 ♂♂ 2 ♀♀ 1 juv. ♂ (FCH); 16 en 18/2 Kalmthout 5 ex. (FCH).

03200 Slechtvalk *Falco peregrinus*

3 december-, 6 januari- en 4 februarigegevens ontvangen. 23/12 Kallo en Doel 1 ex. in tweede of derde kalenderjaar en 2 onv. (STC, JSL, PES, FCH); 27/12 Antwerpen-Zandvliet (VIJ); 27/12 Kalmthout 1 ad. (FCH); 2/1 Bazel (VHF, VHW); 4/1 Doel 1 onv. (DZR, JSL); 8/1 Munte 1 ex. naar ZW (VLF); 11/1 Antwerpen-Blokkersdijk 1 ad. (VTD); 15/1 tot -/2 Kallo-Doel 1 ad en 1 onv. (STC, OED, VW Mortsel, DUV); 19/1 Melsele (OED, e.a.); 18/2 Beerse (MAW, PCR); 20 en eind/2 Lier (FRH, GYA); 20/2 Bazel (BRW).

04070 Waterral *Rallus aquaticus*

Maximum: 9/1 Damme ca 12 ex. (BJN Brugge).

04330 Kraanvogel *Grus grus*

12 decemberwaarnemingen: 11/12 De Pinte 2 ex. (BEC); 1-3 en 12/12 Mol resp. 37-14 en 26 ex. en verder op 13-19-24 en 27/12 ook te Mol 5 ex. (DEL, DCG, LSJ, DRD); 5/12 Peer 34 ex. (JAG), Overpelt en Eksel ca 60 ex. (vermoedelijk dezelfde groep) (LOW, XEP), en Overpelt 16 ex. (Natuur en Vogelwerkgroep Pelt). Geen januariwaarnemingen. 4 februarigegevens: 2/2 Eigenbilzen (WJ Zuid-Limburg); 5/2 Wemmel 1 onv. (SEM, GIR) en 26/2 Zonhoven groep naar N en 7 ex. (XBJ-BAF).

04500 Scholekster *Haematopus ostralegus*

Waarnemingen uit het binnenland: 18/12 Bazel (ROI) en 26/12 Kessenich (Natuur en vogelwerkgroep Pelt).

04560 Kluut *Recurvirostra avosetta*

Waarnemingen hoofdzakelijk aan de kust en Beneden-Schelde. 13 december-, 4 januari- en 2 februariwaarnemingen. Maxima: 2/12 Antwerpen-Zandvliet 22 ex. (VIJ); 18/12 en 15/1 Antwerpen-Linkeroever 18 en 20 ex. (VW Mortsel). Waarnemingen uit het binnenland: 3/12 Drongen 4 ex. (VBF) en 14/12 Harelbeke (BAY).

04690 Kleine Plevier *Charadrius dubius*

Eerste, zeer vroege zomervogels tevens enige waarneming voor die periode te Mechelen, zie *Wielewaa* 49: 147.

04700 Bontbekplevier *Charadrius hiaticula*

19-20/12 Doel (DOK, BSP, DIG, SMG, COD), 24/12 Wenduine (SID); 26/12 en 20/2 Nieuwpoort 35 en 25 ex. (RAD); 28/12 Antwerpen-Zandvliet (VQA); 20/2 Harelbeke 3 ex. (NTJ) en 19/2 Nieuwpoort 3 ex. (DWK).

04850 Goudplevier *Pluvialis apricaria*

Maxima: 26/12 Nieuwpoort 1000 ex. (BOE, RAD, VDR); 23/12 Zuienkerke 1000 ex. (SID); 30/1 Bredene 1200 ex. (VW Oostende); 20/12 Boekhoute 800 ex. (FCH); 28/2 Kallo-Doel 550 ex. (DZR, JSL).

04860 Zilverplevier *Pluvialis squatarola*

Maxima buiten de kuststreek: 22/12 en 20/1 Antwerpen-Zandvliet 70 en 48 ex. (VIJ).

04930 Kievit *Vanellus vanellus*

Maxima: 29/12 Dudzele 8000 ex. (PES); 18/12 Antwerpen-Linkeroever (totaaltelling) 5148 ex. (VW Mortsel); 28/12 Walem 2500 ex. (DIG, BSP, COD); 30/12 Heindonk 3500 ex. (BEW); 18/12 Ophoven 6000 ex. (WJ Zuid-Limburg); januari: 8/1 Zaventem 7000 ex. (FCH); 15/1 Antwerpen-Linkeroever (totaaltelling) 7568 ex. (VW Mortsel); 8/1 Mechelen 6500 ex. en Walem 6500 ex. (BSP, COD, DIG); 7/1 Drongen 4000 ex. (VBF, BOP, TMP).

04960 Kanoetstrandloper *Calidris canutus*

Slechts één waarneming ontvangen: 20/1 Antwerpen-Zandvliet (VIJ).

04970 Drieteenstrandloper *Calidris alba*

Alleen waarnemingen van de kust ontvangen: maximum: 19/2 Koksijde 113 ex. (RAD).

05010 Kleine Strandloper *Calidris minuta*

Twee decemberwaarnemingen ontvangen: 18 en 29/12 Dudzele-Zeebrugge telkens 1 ex. (PES).

05100 Paarse Strandloper *Calidris maritima*

Alle waarnemingen aan de kust: maxima: 2/1 Oostende 125 ex. (BLG) en 30/1 Zeebrugge 43 ex. (PES).

05120 Bonte Strandloper *Calidris alpina*

Hoogste aantallen langs de Beneden-Schelde: maxima: december: 23/12 Antwerpen-Zandvliet min 1000 ex. (PES); januari: 15/1 Antwerpen-Linkeroever tot Doel 584 ex. (VW Mortsel); februari: 16/2 Rupelmonde, Temse, Steendorp 750 ex. (BRW, VHF, VHW, VPU, TMT). Slechts één grote groep gemeld aan de kust: 20/2 Nieuwpoort ca. 250 ex. (RAD). Waarnemingen in het binnenland: 4/12 Drongen 3 ex. (VBF, CYS), 19/12 Heusden (Oost-Vl.) (VUN) en 16/1 Harelbeke (SCA).

05170 Kemphaan *Philomachus pugnax*

5 december-, 5 januari- en 7 februariwaarnemingen ontvangen. West-Vlaanderen: 4-10/12, 8-23 en 30/1 en 26/2 Dudzele-Zeebrugge resp. 4-2-3-3-5 en 170 ex. (WA Gent, FCH, PES), 23/12 en 20/2 Nieuwpoort 18 en 1 ex. (RAD, SWK, MKJ) en 16/2 Menen (RBI). Oost-Vlaanderen: 6/12 en 9/2 Drongen 6 en 1 ex. (VBF, HVD), 8-17/1, 18/2 Assenede resp. 39 - ca 15 en 50 ex. (BEL, DMJ, DSW) en 5/2 Boekhoute ± 40 ex. (VND). Slechts één waarneming in Antwerpen: 26/2 Steendorp (TMT).

05180 Bokje *Lymnocyrtus minimus*

Opmerkelijk weinig waarnemingen ontvangen: 14/12, 8-12/1 Lier (CSH, JSL, STC), 29/1 Harelbeke (BER, DKJ) en Menen 4 ex. (NTJ) en 18/2 Mechelen (JSL, STC).

05190 Watersnip *Gallinago gallinago*

Grootste groepen ontvangen: 13/2 Maaseik-Aldeneik 366 ex. (WJ Zuid-Limburg, JAG, GEN).

05290 Houtsnip *Scolopax rusticola*

Gewoontegetrouw ook nu weer de meeste waarnemingen ontvangen uit West- en Oost-Vlaanderen, steeds echter minder dan 3 ex.

05320 Grutto *Limosa limosa*

In tegenstelling tot vorige winter, weinig waarnemingen ontvangen. Eerste vogels werden aan de kust waargenomen: 20/2 Ramskapelle 2 ex (ZW Nieuwpoort).

05340 Rosse Grutto *Limosa lapponica*

Ook deze winter slechts één waarneming ontvangen: 5/12 Nieuwpoort (ZW Nieuwpoort).

05410 Wulp *Numenius arquata*

Vooral waarnemingen uit het Antwerpse ontvangen. Maxima: december: 23/12 Keiem 130 ex. (GHA) en 26-29/12 Kalmthout telkens 400 ex. (FCH) januari: 15/1 Assenede ca 100 ex. naar Z (BEL) en 22/1 Kallo 194 ex. (OED, STC); februari: 12/2 Kallo-Doel 87 ex. (VW Mortsel).

05450 Zwarte ruitr *Tringa erythropus*

Vooral waarnemingen uit de Beneden-Schelde en Dudzele-Zeebrugge ontvangen. Uitzonderingen: 2/12 (VGE) en 2/2 Gullegem (RBI). Overwintering van 7 ex. op Antwerpen-Blokkersdijk (CSH, JSL, STC, VPU, e.a.). Maxima te Kallo-Doel: 22/12 met 4 ex. (PES).

05460 Tureluur *Tringa totanus*

Slechts enkele grote groepen waargenomen: 1/1 Harelbeke 22 ex. (NTJ, VAD) en 20/2 Nieuwpoort 127 ex. (RAD).

05480 Groenpootruitr *Tringa nebularia*

Eén winterwaarneming ontvangen: 18/12 Zeebrugge (FCH).

05530 Witgatje *Tringa ochropus*

Voornamelijk aan de Beneden-Schelde waargenomen: 18/12, 15/1 en 12/2 Antwerpen-Linkeroever tot Doel resp. 7-8 en 8 ex. (VW Mortsel). Verder groepen te: 5/12 Meetkerke 6 ex. (POM, POR), 3/1 Wevelgem 4 ex. (VIH), 5/1 Menen 4 ex. (VIH) en 26/1 Lommel 4 ex. (HNJ).

05560 Oeverloper *Actitis hypoleucos*

7 december-, 6 januari- en 2 februariwaarnemingen

ontvangen, steeds solitaire exemplaren (Bornem, De Pinte, Doel, Lier, Dudzele-Zeebrugge, Eke, Heusden (O.-Vl.), Menen, Nieuwpoort, Zwijnaarde, Veurne, Snaaskerke en Oostende).

05610 Steenloper *Arenaria interpres*

Grootste groep: 5/12 Nieuwpoort 20 ex. (ZW Nieuwpoort).

05660 Middelste Jager *Stercorarius pomarinus*

6 waarnemingen ontvangen: 18/12 Zeebrugge 1 juv. (FCH, PES), 10-11/12 Oostende 6 en 23 ex. (JOG), 8/1 Zeebrugge (PES), 16/1 De Panne 1 juv. (BIR) en 12/2 Oostende (VW Oostende).

05670 Kleine Jager *Stercorarius parasiticus*

Opmerkelijke waarneming aan de Beneden-Schelde 23 tot 28/1 (BEV, DNL, JSL, VPU, BEK), zie *Wielewaal* 49: 121.

05690 Grote Jager *Stercorarius skua*

8/1 Zeebrugge (PES); Oostende 5-16-18 - 19/1 en 3/2 resp. 1-2-1-2 en 2 ex. (VW Oostende).

05750 Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus*

v Turnhout, zie *Wielewaal* 49: 147.

05780 Dwergmeeuw *Larus minutus*

11/12 Knokke 1 ad. (VKL, XCE); 3/1 Oostende 1 ad. (BEL, VBM), 6/1 Oostende 86 ex. (JOG); Zeebrugge 8-23 en 30/1 resp. min. 170-7 en 19 ex. (PES); 19/1 De Panne 500 ex. (BIR); * 17/2 Harelbeke (BLM) en 22/2 Oostende 2 ex. (NEG).

05820 Kokmeeuw *Larus ridibundus*

Enkele hoge aantallen in het binnenland (slaaptrek): Mechelen 23-27 en 31/12 resp. 40.000 - 62.000 en ca 90.000 ex. (VBW); 1/1 Antwerpen-Blokkersdijk 17.600 ex. (JSL); 8 en 24/2 Harelbeke 2000 en 8000 ex. (LAM-SCA). Op 28/12 Antwerpen-Blokkersdijk 6 ex. in zomerkleed op 3000 ex. (JSL, STC).

05900 Stormmeeuw *Larus canus*

Grote concentraties in het binnenland: 8/12 Beerse 200 ex. (NAW); 7/1 Mechelen ca 80 ex. (VBW); 11/2 Menen ± 100 ex. (LAM); 12/2 Lier 100 ex. (COD); 20-21/2 Harelbeke 157 en min. 100 ex. (BAY, SCA).

05927 Geelpootmeeuw *Larus cachinnans*

8/1 Lauwe 2 ex. (LCJ, BAY).

05920 Zilvermeeuw *Larus argentatus*

Grote concentraties in het binnenland: 7/1 Mechelen 693 ex. (VBW) en 20/2 Walem 215 ex. (BSP, COD, DIG, CEJ, SMG).

05980 Kleine Burgemeester *Larus glaucooides* BAHC
Zie *Wielewaal* 49: 121; 20/2 Oostende 1 ex. in eerste winterkleed (BLG).

05990 Grote Burgemeester *Larus hyperboreus*

Oostende 3-15-16 en 19/1 resp. 1 ad. - 1 eerstejaars - 1 ex en 1 eerstejaars (BEL, VBM, VW Oostende, WA Kortrijk), 23/1 De Panne 1 tweedejaars (BIR) en 27/2 Oostende 1 ex. (WA Mandelstreek).

06020 Drieteenmeeuw *Rissa tridactyla*

Waarnemingen aan de kust: 8-23-30/1 Zeebrugge resp. 150-35 en 250 ex. (PES), 16 en 22/1 Nieuwpoort 16 en 187 ex. (RAD, TAR), 3-23/1 en 22/2 Oostende resp. 11-8 stookolieslachtoffers en 5 ex. (BEL, VBM, BJN Brugge-NEG), 19/1 De Panne ca 1500 (BIR) en 23/1 Blankenberge 9 stookolieslachtoffers (BJN Brugge). Waarnemingen aan de Beneden-Schelde: 23/12 Antwerpen-Blokkersdijk 1 subad. met olie (DNL, JSL, STC); 20/1 Antwerpen-Zandvliet 1 juv. (VIJ); 7/2 Antwerpen-Blokkersdijk 1 subad. of ad met olie (JSL), 12/2 Kallo 1 ex. (BSP, COD, DIG, SMG). Waarnemingen in het binnenland: 2/2 Duffel 1 ex. in eerste winterkleed (WTL).

06340/06360 Zeekoet/Alk *Uria aalge/Alca torda*

11/12, 8-18/1 en 7/2 Oostende resp. 66-298-9 en 11 ex. (JOG, VW Oostende). Waarnemingen aan de Beneden-Schelde: 15/2 Antwerpen-Blokkersdijk (BEL, DNL).

06340 Zeekoet *Uria aalge*

Meer waarnemingen ontvangen dan vorige winter. 6/12 en 23/1 Oostende (VW Oostende, BJN Brugge); 29/12, 3-23 en 30/1 en 8/2 Zeebrugge resp. 1-3-23 en 30 en 8 ex. (PES, POM, POR, VRJ); 5-26/12 en 22/1 Nieuwpoort resp. 1-1 en 2 ex. (RAD, ZW Nieuwpoort); 16-19-22/1 en 5-9/2 De Panne resp. * 2-11-1 - 2 en 10 ex. (BIR); 20/1 Bredene 3 ex. (POM, POR, VRJ) en 13/2 Koksijde 4 ex. (GAJ).

06350 Kortsnavelzeekoet *Uria lomvia* BAHG

* 19/1 De Panne (BIR).

06360 Alk *Alca torda*

Opvallend veel waarnemingen ontvangen. 20/1 Bredene 3 ex. (POM, POR, VRJ), 30/1 Nieuwpoort 2 ex. (RAD), 23/1 en 5/2 Oostende 12 en 5 ex. (BOV, BJN Brugge), 30/1 en 8/2 Zeebrugge en 1 en 4 ex. (PES, POM, POR, VRJ) 16-19/1 en 5-9/2 De Panne resp. 1-2 en 3-5 ex. (BIR). Waarnemingen op de Schelde: 22/1 Hemiksem-Bazel (ROI, TKV, e.a.) en 6/2 Rupelmonde (TMT).

06470 Kleine Alk *Ala alle* BAHG

* 22/1 Bredene (VW Oostende) en De Panne (BIR); 13/2 Oostende (BOU, JOG, DJP) en * Koksijde (GAJ).

06540 Papegaaiduiker *Fratercula arctica*

20/1 Bredene (POM, POR, VRJ), * 23/1 Blankenberge (BJN Brugge), 22/1 Westende (JOG, VBJ) en * 8/2 Oostende 1 ex. dood (VLE, LIA, JOG, FAR).

07670 Ransuil *Asio otus*

Grootste roestplaatsen: Ruijten-Wortegem 40 ex. (DSN), Hemiksem 20 ex. (ROI, VHF, VHW), Mariekerke 16 ex. (HVD), St-Truiden 15 ex. (VMN) en Den Haan 14 ex. (VW Oostende).

07680 Velduil *Asio flammeus*

Zoals gewoonlijk voornamelijk in West- en Oost-Vlaanderen waargenomen. Hoge aantallen: 8/1 Werken 8 ex. (SWK), 29/12 Dudzele 4 ex. (PES), 23/12 Woumen 4 ex. (BCK) en 15/1 Kessenich 4 ex. (WJ Zuid-Limburg).

09740 Boomleeuwerik *Lullula arborea*

3 februariwaarnemingen: 14/2 Kalmthout (BSP, COD, DIG), 26/2 Kasterlee 2 ex. (SMM) en 27/2 Overpelt (Natuur- en Vogelwerkgroep Pelt).

09780 Strandleeuwerik *Eremophila alpestris*

Oostende 3 ex. op 7/12 en 1 ex. op 29/1 (VW Oostende-SYP).

09920 Boerenzwaluw *Hirundo rustica*

1 zeer late waarneming: 8/12 Tessenderlo 1 juv. ex. (BEH, ZOJ).

10140 Waterpieper *Anthus spinoletta*

42 december-, 35 januari-, en 21 februariwaarnemingen ontvangen. Waarnemingen uit de kuststreek: Oostende telkens 1 ex. op 11/12, 25/1 en 15/2 (VW Oostende). Grote concentraties op grondgebied Wuustwezel-Kalmthout-Nieuwmoer: tot 21/1 30 à 35 ex. (NUH, SSP, SID), 22/1 60 à 70 ex. (NUH) en 12/2 62 ex. (NUH).

10142a. Oeverpieper *Anthus petrosus littoralis*

Antwerpen-Blokkersdijk 1 à 2 ex. aanwezig vanaf 19/2 tot einde februari (BEK, JSL, STC, e.a.), v 31/12 Lier (STC), 12/2 Kallo-Doel ca. 95 ex. (BSP, COD, DIG, JSL, RSR, SAG, SMG) en 27/2 Beernem (WIG).

10140-10142a. Water-/Oeverpieper *Anthus spinoletta/petrosus littoralis*

25/12 Antwerpen-Blokkersdijk 4 ex. (JSL), Duffel telkens 2 ex. op 26-28 en 31/12 (BSP, COD, DIG, SMG), Lier 25 ex. op 8/1 en 40 ex. op 11/1 op slaapplaats (STC) en 26/2 Heusden (O.-VI.) (CAL, VLK).

10190 Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea*

59 december-, 42 januari- en 16 februariwaarnemingen. Meestal gaat het om solitaire vogels op de traditionele overwinteringsplaatsen. Maxima: 4/1 De Pinte 2 ex. (LEG), 8/1 Oelegem 2 ex. (COM) en 7/2 Gent 3 ex. (BEL).

10100a. Witte Kwikstaart *Motacilla alba*

Hoge aantallen voor de winterperiode: 12/12 Zevenegem 23 ex. (GEV, WA De Stern), Mechelen 35 ex. op 16/1 en 48 ex. op 30/1 (VBW), Onze-Lieve-Vrouw-Waver 64 ex. op 7/2 en 94 ex. op 28/2 (VRD) en maxima op slaapplaats in station Kortrijk: 5/2 ca 200 ex. (LAM, NTJ, XAF); 12/2 Doel 55 ex. (BSP, COD, DIG, SMG).

10480 Pestvogel *Bombicilla garrulus*

* 17/12 Turnhout (PRP).

11210 Zwarte Roodstaart *Phoenicurus ochruros*

Enkele overwinteraars: vanaf begin december tot 1/2 ex. Gent 1 ♂ (GEV) en 18/12 Drongen 1 ♂ (CDJ, VBF).

11390 Roodborsttapuit *Saxicola torquata*

11 december-, 21 januari- en 9 februariwaarnemingen. Meestal solitaire vogels maar ook verschillende waarnemingen van paartjes. Deze vele winterwaarnemingen zijn vermoedelijk aan de zachtere winter te wijten.

11860 Beflijster *Turdus torquatus*

5/12 Beernem (VUG).

12200 Cetti's Zanger *Cettia cetti*

Slechts van 1 plaats waarnemingen ontvangen: Steendorp 5-18/12, -1 tot 5/2 (TMT, VHF, VHW).

12770 Zwartkop *Sylvia atricapilla*

Opmerkelijk meer waarnemingen ontvangen (vorige winter slechts 3!) 25-26/12 Wilrijk 1 ♂ (SNC), 1/1 Velten-Beisem 1 ♂ (CLG), v 2/1 Wetteren 1 ♂ (CAL, VLK), 3/1 Gent 1 ♂ (KOL), 7/1 Ganshoren (KJP), 19-28/1 Gent 1 ♀ (DQM), 26/1 Assenede 1 ♂ (DSW), begin/2 Brugge (BJN Brugge) en 20/2 Haasdonk 1 ♀ (ROD).

13110 Tjiftjaf *Phylloscopus collybita*

Uitzonderlijk talrijk deze winter. Waarnemingen uit alle provincies ontvangen, voornamelijk uit het Antwerpse, zie *Wielewaal* 49: 62, 121, 148, 182.

13150 Vuurgoudhaantje *Regulus ignicapillus*

Opmerkelijke stijging van de ontvangen waarnemingen (vorige winter slechts 5!). In alle provincies verspreid gedurende de ganse winter waargenomen, voornamelijk in Antwerpen, meestal 1 tot 3 ex. Maxima: 23/12 Lembeke 5 ex. (BEL, DMJ) 28/12 Lembeke 5 ex. (BEL, DMS), 23/12 Lier 4 ex. (COD) en 26/1 Bonheiden 4 ex. (VBW).

13640 Baardmannetje *Panurus biarmicus*

Alle waarnemingen: 23/12 Doel 2 ♂ ♂ 2 ♀ ♀ (PES), Stuivekenskerke 27/12, 22/1 en 5 tot 22/2 resp. 3-1-1 tot 5 ex. (TAR); Lier overwintering van 3 ex. (BSP, COD, DIG, SMG, STC).

14400 Staartmees *Aegithalos caudatus*

Exemplaren met witte kop werden op volgende plaatsen gemeld: 22/1 Kalmthout-Nieuwmoer 3 ex. (NUH), 6/12 Muizen (NIJ), 16/12 Mortsel (LEL).

14900 Buidelmees *Remiz pendulinus* BAHG

Harelbeke 1 ex., zie *Wielewaal* 49: 122.

15200 Klapkester *Lanius excubitor*

13 december-, 36 januari- en 23 februariwaarnemingen van solitaire vogels ontvangen, op de gebruikelijke overwinteringsplaatsen. Maximum: 24/2 Hingene-Bornem 4 ex. baltsend (DHH).

15490 Ekster *Pica pica*

Grote aantallen op slaapplaatsen: -/12 Onze-Lieve-Vrouw-Waver max. 74 ex. (VRD), 18/12 Drongen 32 ex. (VKS), 28/1 Assenede tot 85 ex. (BEL, DSW) en 5/2 Poederlee (DAW).

15600 Kauw *Corvus monedula*

Vogels met kenmerken van de ondersoort *soemmeringii* werden waargenomen te: 18/12 Wuustwezel (NUH) en Meetkerke telkens 1 ex. op 19/12 en 13/2 (VSJ).

15630 Roek *Corvus frugilegus*

Slechts 1 opmerkelijk aantal ontvangen: 20/2 Hamont-Achel ± 2000 ex. (VW Hamont).

15670 b. Bonte Kaai *Corvus corone cornix*

Maxima: 7/12 Kallo-Doel 93 ex. (DSW), 16/1 en 12/2 Wuustwezel 51 en 61 ex. (NUH, SSP, SID).

15720 Raaf *Corvus corax* BAHC

Eind januari te Meetkerke 1 ex. (BJN Brugge).

16400 Europese Kanarie *Serinus serinus*

2 winterwaarnemingen ontvangen: 12/12 Neerpelt 2 ex. (Natuur- en Vogelwerkgroep PELT) en 26/2 Marke (NTJ).

16540 Sijs *Carduelis spinus*

Zeer weinig waarnemingen ontvangen. Enkele maxima: Zutendaal 100 tot 500 ex. (WJ Zuid-Limburg), 20/2 Hove 200 ex. (HFN, NVP) en 27/2 Muisen ca 150 ex. (KIJ).

16620 Frater *Carduelis flavirostris*

Kallo 60 ex. op 5/12 en 50 ex. op 19/12 (COD, CSH, JSL, e.a.), Antwerpen-Blokkersdijk 5 ex. op 13/12, 6 ex. op 1/1 en 10 ex. op 22/1 (BEK, GEU, JSL, OED, VNW), Oostende 80-tal ex. op 26/1 en 19 ex. op 14/2 (VW Oostende).

16630 Barmsijs *Carduelis flammea*

Antwerpen-Blokkersdijk 1 ♀ op 14/12, 1 ex. op 23/12 en 1 ex. op 4/1 (JSL, STC), 22/1 Schelderode en Munte (VLF), 2/2 Mechelen ca 15 ex. (VBW), 5/2 Den Haan 4 ex. (VW Oostende) en Testelt 3 ex. (WA Hageland/Zuiderkempen) en 26/2 St.-Michiels (ORG).

16660 Kruisbek *Loxia curvirostra*

28/2 Houtvenne 1 ♂ (SSL, WUS).

17170 Appelvink *Coccothraustes coccothraustes*

30/1 Hamont-Achel 2 ex. (VW Hamont).

18470 IJsgors *Calcarius lapponica*

4/12 Oostende 3 ex. (VW Oostende) en Dudzele-Zeebrugge 1 ♂ op 18/12 en 5 ex. op 29/12 (PES).

18500 Sneeuwgorz *Plectrophenax nivalis*

Waarnemingen in het binnenland: 27/12 Mol (DCG, LSG) en 31/12 Walem 1 ♀ (BSP, COD, DIG). Maxima kuststreek: 2/12 Oostende 10 ex. (VW Oostende), 12/12 Bredene 6 ex. (POM, POR) en 18/12 Dudzele-Zeebrugge 11 ex. (PES).

18570 Geelgorz *Emberiza citrinella*

Maxima: 11/12 St.-Truiden 15 ex. (VDH), 1/1 Westerlo 30 ex. (XKJ), 30/1 Hamont-Achel 20-tal ex. (VW Hamont) en Geel 16 ex. (BEH, ZOJ).

18770 Rietgorz *Emberiza schoeniclus*

Maxima: 18/12 Mechelen ca. 60 ex. (VBW), 8/1 Lier 35 ex. (STC) en Mechelen ca 60 ex. op 6/2 en ca 80 ex. op 26/2 (VBW, CEG).

18820 Grauwe Gors *Miliaria calandra*

26/12 Mol (LSJ, DCG) en 18/2 Schellebelle (VLK, CAL), er hebben een 10-tal ex. overwinterd te Munte (VLF).

Lijst der waarnemers

ALM M. Alderweireld; ALS S. Allein; APD D. Appels; APF F. Apers; AUL L. Audenaerde; BAF F. Baeten; BAK K. Braeckman; BAY Y. Baptiste; BCK K. Boucquer; BEC C. Beel; BEK K. Bernaerts; BEL L. Bekaert; BEP P. Beeckaert; BER R. Beernaert; BEV V. Beeldens; BEW W. Beullens; BGD D. Bogaert; BGH H. Bogie; BIR R. Billiau; BLG G. Bulteel; BLM M. Bloeyaert; BLR R. Blommaerts; BMM M. Bloemen; BNF F. Bonne; BNG G. Boelens; BOB B. Bosmans; BOC C. Boogaerts; BOE J. Borrey; BOK M. Bogaert; BOL F. Bogaert; BOM M. Boone; BOP P. Boesman; BOU L. Boudolf; BRF

F. Bresseleers; BRM M. Bourgeois; BRW W. Braem; BSP P. Buys; BYJ J. Belloy; CAE E. Callebaut; CAH H. Carpentier; CAL L. Caekebeke; CAU U. Cautereels; CBC C. Coeckelbergh; CDJ J. Cardoen; CEG G. Ceuppens; CEJ J. Celis; CHJ J. Cheyns; CIR R. Camerlinckx; CLG G. Claeys; COD D. Colin; COM M. Cauwels; COP P. Colpaert; CSH H. Cassiers; CYS S. Claeys; DAM M. Dehaen; DAW W. Debaere; DBA A. De Ben; DBL W. de Block; DBN J. de Ben; DBT de Bethune; DCG G. Deckx; DCJ J. de Cock; DCM M. de Clerck; DED D. de Mey; DEG G. Daems; DEJ J. Dewyspelaere; DHH H. d'Hertefeldt; DHJ J. Dholander; DIG G. Driessens; DJP J. Deputter; DKJ J. Dekeijver; DKN A. Dekoning; DKP P. de Kerf; DLF F. Declercq; DMD D. de Mesel; DMF F. Demey; DMJ J. de Meyer; DMK F. Demullier; DMO K. de Mesel; DNH H. Denolf; DNL L. Denijs; DOK K. de Rouck; DPT T. de Pauw; DQM M. de Ridder; DQP P. de Taye; DRD D. Draulans; DRF J. de Ridder; DRH H. de Brabant; DRI I. Driesen; DRN N. de Regge; DRW W. de Bruycker; DSN N. de Smet; DSR R. Desmet; DSW W. Desmet; DUG G. de Putter; DUJ J. de Beule; DUV V. Dupont; DWA A. de Weerd; DWFF F. de Waele; DWK E. de Waele; DWL L. Dewilf; DXJ J. Dierckx; DYLL L. de Clerck; DYM M. Dierick; DYN N. Debrun; DZF F. Debaene; DZN N. Deseure; DZR R. de Smet; DZW W. de Rouck; FAR R. Francois; FCH H. Franck; FEH H. Felix; FER R. Felix; FEY Y. Ferij; FRH H. Franckx; GAJ J. Gaytant; GAW W. Galle; GEA A. Geuens; GEJ J. Gevaerts; GEU P. Gerén; GEV V. Geers; GHA A. Gheerardijs; GIR R. Gielen; GOB B. Goovaerts; GRB B. Grimon; GRP P. Greeve; GSM Geens; GVJ J. Goovaerts; GYA A. Geypen; HDJ J. Hendrickx; HDR R. Hendriks; HEL L. Hermans; HEO L. Hermans; HEP P. Herroelen; HFL L. Hofman; HFM M. Hofman; HFP P. Hofman; HNJ J. Hendrickx; HUD D. Hubaut; HUR R. Hulstaert; IDJ J. Ide; JAG G. Jannis; JAR R. Jacobs; JAS S. Janssens; JNM M. Janssens; JOG G. Jonckheere; JOJ J. Joris; JSL L. Janssen; KED D. Keyenen; KEP P. Keirsebilck; KIJ J. Kiebooms; KJP J. Kuyl; KNEP. Kneuts; KOL L. Kongs; LAEE E. Lambrechts; LAM M. Lagae; LCJ J. Leclercq; LEG G. Leyman; LEH H. Lehaen; LEL L. Lens; LESS S. Lerner; LHJ J. Lahaye; LIA P. Lingier; LIH H. Lieckens; LISS. Lissens; LLR R. Laleman; LMG G. Lemmens; LMR R. Lemmens; LOR R. Lorez; LOW W. Loenders; LSJ J. Loos; LUF F. Luyckx; LYMM M. Loeys; LYR R. Lybot; MAR R. Maes; MAW W. Machiels; MEA M. Menier; MKJ J. Maekelberghe; MNM M. Marien; MOJ J. Moonen; MRP P. Martens; MTEE. Matthé; MTL L. Matthé; MTM M. Matthé; MUD D. Meus; MXA A. Maes; MXL L. Meert; MYR R. Meysman; NAK K. Naessens; NEG G. Neve; NIJ J. Niesz; NUH H. Nuytemans; NUL L. Nuyens; NVP P. Nevelsteen; OED D. Oellibrandt; ONCC C. Onkelinx; OPB B. Opstaale; OPP P. Opstaale; ORG G. Orbie; OUH H. Outtier; PCR R. Palincx; PEJ J. Pelckmans; PES S. Peten; PEY Y. Peeters; POA A. Polfliet; POH H. Poorters; POM M. Pottier; POR R. Pottier; PRP P. Prinsen; PRR R. Prinsen; PRY Y. Prince; PSL L. Plessers; PTW W. Peeters; QHJ J. D'Houwer; RAD R. Raes; RAP P. Raes; RBI I. Robbe; REG G. Robaer; REH H. Reynaerts; REL L. Reyniers; RIJ J. Rigaux; ROC C. Rotsaert; ROI F. Robinet; ROR M. Rottiers; RSA A. Roosemont; RSR R. Roosemont; RTJ J. Rottiers; RYB B. Reynkens; RYK K. Reynkens; SADD S. Sano; SAG G. Sallaets; SCA A. Schamelhout; SCH H. Schaut; SCM M. Schepers; SCS S. Schoeters; SEM M. Segers; SGL L. Segers; SGM M. Segers; SHE E. Schoeters; SHJ J. Schrey; SHW W. Schrey; SID D. Sijmens; SMA P. Smets; SMG G. Smet; SMJ J. Schamp; SMM M. Smets; SMS S. Smets; SSJ J. Sas; SSL L. Smets; SSP P. Symens; STB B. Strauss; STC C. Steeman; STG G. Smet; STM M. Stoop; SUP P. Surinx; SUW W. Suetens; SWK K. Sweertvaeger; SXJ J. Staels; SYP P. Sys; TAR R. Tahon; TKV V. Turkelboom; TME E. Toorman; TMP P. Taelman; TMT T. Temmerman; TYS S. Tys; VAA M. van Aerde; VAD D. Vanackere; VBF F. van den Bossche; VBL G. van Bastelaere; VBM M. van Beirs; VBU P. van den Bulcke; VBW W. van den Bossche; VCM M. Vercammen; VCO A. Vercammen; VDH H. van Doorselaer; VDK G. van der Kelen; VDX van der Plas; VEB B. Vercruysse; VEI D. Vercammen; VEJ J. Vervaeck; VEM M. Vermeylen; VEW W. Verschueren; VEX Vervoort; VFL L. van Hoof; VGE G. Vermeire; VGG G. van Gucht; VGL L. van Gils; VHF F. van Hoeyweghen; VHH H. Verheyen; VHI E. van Hove; VHL L. van Hertens; VHS J. Verheyen; VHW W. van Hoeyweghen; VID D. Vielfont; VIH H. Viane; VIJ J. van Impe; VJN J. van Esbroeck; VJO J. van Esbroeck; VJP J. Verduystert; VKF F. Valvekens; VKL L. Vereecken; VKS J. Verbeke; VLCC. van der Elst; VLE E. Vanloo; VLF F. Verbelen; VLK K. van Laeken; VMB B. Vanden Meerschaut; VMG G. van der Meirsch; VMN A. van Marsenille; VNB B. van Nimmen; VNC C. Vanhove; VND D. van de Neucker; VNW W. Verschueren; VOD D. Vanhoede; VOE E. Voorspoels; VOF F. van den Bos; VNP N. van de Put; VPU L. van de Perre; VQA A. Vervoort; VQF F. Vreysen; VQJ J. van Goethem; VRD D. van Roosbroeck; VSJ J. Vansteenkiste; VSM M. van Steenkiste; VSP P. van Sanden; VST T. Verstraeten; VTD D. Verstraete; VTS S. Vansteenkiste; VUA J. Verschueren; VUG G. Vanhulle; VUM M. van Buchenhout; VUS S. van Hul; VUW W. Vercruysse; VVA J. van Vessme; VVP P. van de Vijver; VWF J. van de Wiele; VWI J. van Winkel; VYF F. van Roy; VYJ J. Vanthuyne; VYK K. van de Vijver; VYL L. Vielfont; VZM M. Vanhoudt; VZP P. van Gele; VZR R. Vanderhoeft; VZW W. Vleeschouwers; WAF F. Wageman; WEK K. Weymeis; WIG G. Wieme; WIR R. Willockx; WMF F. Willemijns; WNJ J. Wijnants; WOJ J. Wouters; WTL L. Wouters; WUA A. Wuyts; WUS S. Wuyts; WYA A. Wuyts; XAF F. Vandenborpe; XAG G. Vanbesien; XAP P. Van de Velde; XBJ J. Van Bokrijk; XCE E. Vereecken; XEM M. Verstrepen; XEP P. Vandaal; XKJ J. van Kerckhoven; XNG Y. Vanbesien; XNPP P. Vandebernie; XRM M. Verstraete; BJN Brugge; BJN Gent; BJN Kortrijk; Natuur & Vogelwerkgroep Pelt; NHWG Kortrijk; WA Gent; WA Mortsel; WA 's Heerenbosch; WA Brugge; WA Mandelstreek; WA Hageland-Zuiderkempen; WA Brussel; WJ Voorkempen; WJ Zuid-Limburg; WJ Gent; WJ Midden-Limburg; VW Mortsel; VW Beernem; VW Lier; VW Hamont; VW Oostende; VW De Gavers; ZW Nieuwpoort.

G. Claeys, V. Geers, L. Janssen, Ornithologische centrale, Frank Baurstraat 49, 9000 Gent.

AANWIJZINGEN VOOR DE AUTEURS

Het maandblad *Wielewaal* publiceert in principe alle artikels waarvan de inhoud strookt met de doelstelling van de Vereniging De Wielewaal: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels. De redactie behoudt zich nochtans het recht voor te beslissen welke artikels of bijdragen worden geplaatst.

Kopij moet in drievoud in machineschrift worden ingeleverd bij de hoofdredacteur. Uiterlijk twee maanden na het insturen van de kopij ontvangt de auteur bericht of zijn artikel al dan niet zal worden opgenomen. Eventueel kan de auteur gevraagd worden wenselijke veranderingen aan te brengen.

De auteurs zijn persoonlijk verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels.

Elk artikel wordt gevolgd door het volledig adres van de auteur(s).

De redactie dringt er op aan om artikels en belangrijke bijdragen te doen volgen door een samenvatting in de Nederlandse, Franse, Duitse en Engelse taal. Op verzoek van de auteur zal de „résumé“, „Zusammenfassung“ en „summary“ door de redactie worden opgesteld.

In het maandblad wordt de voorkeurspelling toegepast. Nederlandse vogelnamen beginnen steeds met een hoofdletter (bv. Witte Kwikstaart). Groepsnamen (bv. steltlopers) beginnen niet met een hoofdletter. Dezelfde schrijfwijze geldt voor namen van planten, insecten, enz... De eerste vermelding in een tekst van een soort wordt steeds gevolgd door de Latijnse geslachts- en soortnaam, onderstreept.

In datumvermeldingen dienen de namen van de maanden bij voorkeur voluit geschreven. Het gebruik van afkortingen dient vermeden te worden.

Referenties in de tekst worden aldus vermeld: (Segers, 1948); bij meerdere referenties: (Segers, 1948; Grootaers, 1958); en verwijzen naar een alfabetisch gerangschikte bibliografie. Deze bibliografie wordt als volgt opgesteld:

- voor een artikel: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. Volledige titel. *Naam van het tijdschrift*, jaargang: eerste pagina van het artikel - laatste pagina.
bv. Grootaers F., 1958. Glanskop (*Parus palustris*) en Matkop (*Parus atricapillus*). *Wielewaal* 24: 1 - 16.
- voor een boek: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. *Volledige titel*. Stad van uitgifte, naam van de uitgever.
bv. Segers F., 1948. *Broedvogels in de Kempen*. Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel.

Als er meerdere auteurs zijn: Lippens L., H. Wille, 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.

In de bibliografie worden slechts die titels vermeld waarnaar in de tekst wordt verwezen. Alle literatuurgegevens moeten bij hun oorspronkelijke bron gecontroleerd worden.

Ter illustratie van bijdragen kunnen in aanmerking komen: zwart-wit- en kleurenfoto's, diapositieven, zwart-wit-tekeningen. Grafieken, tabellen en kaarten dienen met zwarte inkt op wit papier getekend.

Aan de auteur van een artikel (of aan één van hen indien er meerdere zijn) zullen 5 exemplaren van het maandblad worden verzonden. Meer exemplaren (tot maximum 30) kunnen bekomen worden, indien de hoofdredacteur hierom verzocht wordt bij het inzenden van het artikel.

De hoofdredacteur zal graag eventuele bijkomende inlichtingen of adviezen verstrekken aan mogelijke auteurs.

Wij ontvangen wisselnummers van *Ardea*, *Limosa*, *Vogeljaar*, *Vogels*, *Dutch Birding*, *Aves*, *Gerfaut-Giervalk*, *Nos Oiseaux*, *Mens en Vogel*, *l'Homme et l'Oiseau*, *Falke*, *Regulus*, *Ornithologische Mitteilungen*, *Vogelwarte*, *Ornithologische Beobachter*, *Milu*, *Egretta*, *Héron*, *Ciconia*, *Tijdingen van de Vrienden van Heverlee-bos en Meerdaalwoud*, *Natuurreserveaten*, *Wetenschappelijke Mededelingen KNNV*, *Parcs Nationaux*, *Hautes Fagnes*, *Natuurhistorisch Maandblad*, *Natura*, *Natuurbehoud*, *Mededelingenblad Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon*.

WIELEWAAL

JAARGANG 50 - JANUARI 1984

H. FRANCKX. Brief van de voorzitter.	1
J. BURNY. Trek en terreingebruik van de amfibieën in een gedeelte van het reservaat „De Maten” te Genk (provincie Limburg) in 1983.	2
F. FLORIZOONE. De bosuil	16
R. DE LUST. Over gedrag en mobiliteit van overwinterende Goudplevieren <i>Pluvialis apricaria</i>	17
F. SAMAN, M. VRANKEN. Studieweekend in Argonne.	24
Opmerkelijke ornithologische meldingen.	32
Ornithologische seizoenoverzichten in Vlaanderen, december 1982 - januari-februari 1983.	34

Titelblad : IJsvogel *Alcedo atthis* — Foto : J. Henderickx